

THE INFLIGHT MAGAZINE

your complimentary copy

167 (7) / 2024

ON AIR
BULGARIA

The Hunger Games

ВОЙНИТЕ НА ГЛАДА

200 Years of Ratings

200 ГОДИНИ РЕЙТИНГ

Islands in the Stream

ОСТРОВИ НА ТЕЧЕНИЕТО

BULGARIA GETTING RICH

Dimitar Shoumarov, Deputy CEO and Chief Financial Officer of Postbank
Димитър Шумаров, заместник главен изпълнителен директор на Пощенска банка

OVER A
MILLION
READERS
PER YEAR!

Bulgaria Air
National Carrier www.air.bg

YOUR PREMIER DESTINATION FOR EXCEPTIONAL YACHT MANAGEMENT SERVICES.

Redefining the luxury yacht experience through unparalleled services and innovative solutions with commitment to excellence!

www.siriusmaritimegroup.com

„БЪЛГАРИЯ ЕЪР“ С ДИРЕКТНИ ПОЛЕТИ ОТ ВАРНА ДО ПРАГА И ФРАНКФУРТ

В началото на лятото националният авиопревозвач "България Еър" откри две нови директни линии от Варна - до чешката столица Прага и до Франкфурт, финансовото сърце на Европа.

Редовните полети от Варна до Прага са нова сезонна линия, която стартира от 23 юни и се изпълнява с две честоти седмично – в сряда и неделя. Удобното разписание дава възможност на жителите на Варна и Североизточна България да опознаят прелестите на Чехия, и успоредно прави българските морски курорти по-достъпни за чешки туристи. Втората сезонна линия Варна - Франк-

фурт също предлага две честоти за пътуване - в събота и понеделник, които ще се изпълняват до края на летния сезон. Директните полети започват от 6 юли. Франкфурт, един от най-богатите градове на Европа, предлага много възможности за бизнес, културни събития и туризъм.

Тарифите за едностранен билет в икономична класа започват от 130 евро. Цената включва 10 kg ръчен багаж, дамска чанта или лаптоп, безплатен check-in и кетъринг на борда с топъл сандвич, шоколадче, вода и освежаващи напитки. Повече информация - на www.air.bg

"BULGARIA AIR" OFFERS DIRECT FLIGHTS FROM VARNA TO PRAGUE AND FRANKFURT

At the beginning of the summer, the national airline "Bulgaria Air" opens two new direct routes from Varna - to the Czech capital Prague and to Frankfurt, the financial heart of Europe.

The regular flights from Varna to Prague are a new seasonal line that started on June 23 and will be operated twice a week - on Wednesdays and Sundays. The convenient schedule gives the residents of Varna and Northeast Bulgaria the opportunity to explore the charms of the Czech Republic, and at the same time makes the Bulgarian seaside resorts more accessible to Czech tourists.

The second seasonal line Varna - Frankfurt also offers two travel frequencies - on Saturdays and Mondays, which will run until the end of the summer. Direct flights start from July 6. Frankfurt, one of Europe's richest cities, offers many opportunities for business, cultural events and tourism.

Fares for a one-way ticket in economy class start at 130 euros. The price includes 10 kg of hand luggage, handbag or laptop, free check-in and on-board catering with a hot sandwich, chocolate bar, water and refreshing drinks. More information - at www.air.bg

ВАРНА ЛЕТИ ДО ПРАГА И ФРАНКФУРТ

За пръв път – директни полети от Варна до красивата Прага и бизнес центъра на Германия – Франкфурт!

Резервирай своя полет сега и започни своето европейско приключение от Варна с до два директни полета седмично!

ПРИЯТЕН
ПОЛЕТ

ПРИЯТНИ
ЕМОЦИИ

За повече информация и резервации посетете www.air.bg

**9 | BUSINESS
ECONOMY**

22 | България забогатява - макар да започна от нулата през 1997

Димитър Шумаров, заместник главен изпълнителен директор на Пощенска банка

28 | Bulgaria is Getting Wealthier - Although it Started from Scratch in 1997

**10 | Числа и лица
Numbers and Faces**

**12 | Още по-умни пари
16 | Even Smarter Money**

**34 | Мистерията на българските имоти
The Mystery of Bulgarian Houses**

**35 | ANALYSIS
POLITICS**

46 | Войните на глота

Проблемът с изхранването на човечеството става все по-остър. На този фон България води твърде неадекватна политика

50 | The Hunger Games

**36 | Калейдоскоп
Kaleidoscope**

38 | 200 години рейтинг

40 | 200 Years of Ratings Transition

42 | Ключът към "ключовия щат"

44 | The key to the "keystone state"

**55 | SCIENCE
TECHNOLOGY**

58 | Колко ни остава до безсмъртието?

Средната продължителност на живота почти се е удвоила за половин век. Идва ли време за следващата голяма крачка?

60 | How Long Do We Have Until Immortality?

**56 | Шпионират ли ни вече колите ни?
Have Our Cars Started to Spy On Us?**

**62 | Здравословен бизнес
64 | Healthy Business**

**68 | Криле на желанието
Wings of Desire**

**74 | Олимпийски принципи
78 | Olympic Champion**

**81 | TRAVEL
LIFESTYLE**

84 | Когато дойдат, аз ще съм готов

Със SENSEI България има водеща роля в спасяването на бойните изкуства от комерсиалната поквара

86 | When They Come. I'll Be Ready

**82 | Афиш
Poster**

**92 | Острови на течението
Islands in the Stream**

**104 | Най-посещаваните музеи в света
World's Most Visited Museums**

**106 | Водата на живота
108 | The Water of Life**

THE INFLIGHT MAGAZINE

БОРДНОТО СПИСАНИЕ НА БЪЛГАРИЯ ЕР ИМА СРЕДНА МЕСЕЧНА АУДИТОРИЯ ОТ НАД 100 000 ДУШИ, ИЛИ НАД МИЛИОН ЧИТАТЕЛИ ГОДИШНО

THE INFLIGHT MAGAZINE ENJOYS AN AVERAGE MONTHLY AUDIENCE OF MORE THAN 100,000 PEOPLE, OR OVER A MILLION READERS PER YEAR

ГЛАВЕН РЕДАКТОР
Константин Томов
ktomov@bulgariaonair.bg

ПРЕВОДАЧИ
Global Club

АВТОРИ
Бойко Василев
Димитър Кьосемарлиев
Емил Иванов
Ивайло Петров
Калин Ангелов
Калин Николов
Петър Йовчев

ДИЗАЙН
BRAND NEW DESIGN

ИЗДАТЕЛ
ИНВЕСТИР МЕДИА ГРУП

ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ДИРЕКТОР
Виктория Мумкова

РЕДАКЦИОНЕН АДРЕС
1540 София, бул. Брюксел 1
office@bulgariaonair.bg
тел.: 02 448 40 70
www.bgonair.bg

БАНКОВА СМЕТКА

IBAN: BG57 CECB 9790 1019 1023 03
BIC: CECBVBGSF
Банка „ЦКБ“ АД – клон Варна
ISSN 1314-2216

Съгласно чл.7а, ал.1 от Закона за задължителното депозитиране на печатни и звуци произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги (изм. и доп.ДВ бр.94 от 13.11.2018г.) действителен собственик на дружеството издател на списание "България он ер" е "Инвестор.БГ" АД, който публично дружество по Закона за публично предлагане на ценни книжа и е под надзора на Комисията за финансов надзор.

CONTRIBUTORS АВТОРИ

БОЙКО ВАСИЛЕВ е един от най-уважаваните телевизионни журналисти в България, водещ и продуцент на "Панорама" по БНТ. Доктор по социология, възпитаник на Софийския университет, специализирал е в Хайделберг, Германия. Автор е на десетки документални филми, включително "Децата на бащите", за който получи Голямата награда "Робер Шуман" за 2007 година.

BOYKO VASSILEV is one of Bulgaria's most renowned television journalists, and the host and producer of the talk show Panorama (broadcast on the National Bulgarian Television). He holds a Ph.D. in sociology, is a Sofia University alumnus, and has specialized in Heidelberg, Germany. He has authored dozens of documentaries, including The Children of the Fathers, for which he received Bulgaria's 2007 Robert Schuman Journalism Award.

ГРАНТ УОТЪРМАН е един от най-запомнящите се гласове в света на бойните спортове. С над 20 години опит като водещ на спектакли и коментатор, сега той е официалният глас на международната професионална верига за бойни гала вечери SENSHI. Освен това Уотърман е бивш съдия в UFC, MMA и K1, и бивш състезател по бойни спортове.

GRANT WATERMAN is one of the most memorable voices in the world of combat sports. With over 20 years in martial arts as an international Ring Announcer and Sports Commentator, he is now the voice of the international combat sports organisation SENSHI. Apart from his career as Commentator and Ring Announcer, Grant Waterman is also a former UFC, MMA, and K1 Referee with unrivalled integrity. He has also competed himself as a professional fighter.

BMW X4 СЕГА С ПОДАРЪК МЕЧТАНОТО ОБОРУДВАНЕ.

За повече информация и оферта, моля свържете се с нашите търговски екипи от М Кар Груп.

М Кар Варна

9023, Варна
бул. "Вл.Варненчик" 320
contact@bmw-mcarvarna.bg
www.bmw-mcarvarna.bg
Тел.: +359 52 918 208

М Кар Плевен

5800, Плевен
кв. "Дружба" 1
contact@bmw-mcarpleven.bg
www.bmw-mcarpleven.bg
Тел.: +359 64 970 804

М Кар Пловдив

4003, Пловдив
бул. "Карловско шосе"
contact@bmw-mcar.bg
www.bmw-mcar.bg
Тел.: +359 32 571 296

М Кар София

1407, София
бул. "Черни Врх" 53
contact@bmw-mcarsofia.bg
www.bmw-mcarsofia.bg
Тел.: +359 2 49 28 335

BMW X4 xDrive20i: Среден разход на гориво: 7,5 - 8,4; CO₂ емисии (комбинирано): 170-190

"БЪЛГАРИЯ ЕЪР" ПОДНОВИ ПАРТНЬОРСТВОТО СИ С AIR FRANCE-KLM

Националният авиопревозвач "България Еър" възобновява кодшер партньорството си с обединението Air France-KLM. Сътрудничеството, което носи редица ползи на европейските ни пасажери, е пог формата на интерлайн споразумение за размяна на кодове върху полети, изпълнявани от „България Еър“.

Партньорството и споделянето на кодове важи за полетите София - Париж - София и София - Амстердам - София, и вече е достъпно в резервационните системи. Вследствие на договора пътуванията до Ница, Лион и Бордо могат да бъдат издадени на една бланка с тръгане от София или Варна. Пътниците, минаващи транзитно през летищата с голям избор от удобни трансферни връзки - "Шарл дьо Гол" в Париж и "Сchiphol" в Амстердам, също могат да се възползват от кодшеринга, за да продължат пътуването си до друга дестинация в

Европа или света.

„България Еър“ ежедневно изпълнява сутрешни полети от София до Париж с излитане в 7:10 и пристигане в 9:10 местно време. Връщането от френската столица също е в удобен час - 10:15, с пристигане в София в 14:00 часа. В някои дни от седмицата на разположение на пътуващите е и втори следобеден полет до Париж, с връщане до София късно вечерта.

Полетите от София до Амстердам също са на ежедневна база, с излитане в 7:10 и кацане в Амстердам в 9:00 местно време. Обратният полет излита в 10:15 и каца в София в 14:00. Пътниците в икономична класа имат право на 10 кг ръчен багаж, дамска чанта или лаптоп, като получават безплатен check-in и кетъринг на борда с топъл сандвич, шоколадче, вода и освежаващи напитки.

За повече информация: www.air.bg ■

BULGARIA AIR RENEWED ITS PARTNERSHIP WITH AIR FRANCE-KLM

The national air carrier "Bulgaria Air" resumes its codeshare partnership with the Air France-KLM association. The cooperation, which brings a number of benefits to our European passengers, is in the form of an interline agreement to exchange codes on flights operated by Bulgaria Air.

The partnership and code sharing applies to the flights Sofia - Paris - Sofia and Sofia - Amsterdam - Sofia, and is already available in the reservation systems. As a result of the contract, trips to Nice, Lyon and Bordeaux can be issued on one form with departure from Sofia or Varna. Passengers transiting through airports with a large selection of convenient transfer connections

- Charles de Gaulle in Paris and Schiphol in Amsterdam - can also take advantage of codeshare to continue their journey to another destination in Europe or the world. Bulgaria Air operates daily morning flights from Sofia to Paris departing at 7:10 and arriving at 9:10 local time. The return from the French capital is also at a convenient time - 10:15, with arrival in Sofia at 2:00 p.m.

On some days of the week, there is also a second afternoon flight to Paris, returning to Sofia late in the evening.

Flights from Sofia to Amsterdam are also on a daily basis, departing at 7:10 and landing in Amsterdam at 9:00 local time. The return flight departs at 10:15 and lands in Sofia at 14:00. Economy class passengers are entitled to 10kg of hand luggage, handbag or laptop and receive free check-in and onboard catering with a hot sandwich, chocolate bar, water and refreshments.

For more information: www.air.bg ■

★★★★★

PRIMORETZ

GRAND HOTEL & SPA
SINCE 1959

THE SEA
GARDEN
—
BURGAS

STAR

HOSPITALITY, TRADITIONS & LUXURY

www.HOTELPRIMORETZ.BG

A: +359 56 8 12345

E: info@hotelprimoretz.bg

F: #Grand hotel & SPA Primoretz

A woman in a beige sweater is lying on a light-colored rug, reading a book. To her left is a red tray with a silver plate of snacks and a glass. A black chair with gold trim is positioned to the left of the rug. The background features white curtains and a wooden wall.

Play your way

SOFIA, 53, CHERNI VRAH BLV.
+359 2 8073757
SOFIA@BEOSTORES.COM
WWW.BEOSTORES.BG

D&
BO

12 | **ОЩЕ ПО-УМНИ ПАРИ**
EVEN SMARTER MONEY

22 | **ИНТЕРВЮ: ДИМИТЪР ШУМАРОВ**
INTERVIEW: DIMITAR SHOUMAROV

34 | **МИСТЕРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ИМОТИ**
THE MYSTERY OF BULGARIAN HOUSES

ЧИСЛА И ЛИЦА

FIGURES & FACES

100 000 000

милиона ще инвестира Air Liquide за построяването на нова инсталация за разделяне на въздух в България и за модернизация на четири вече съществуващи инсталации. Френската компания, специализирана в производството на промишлени газове, е основен снабдител на германския металургичен гигант Aurubis AG. Новата мощност в България трябва да започне работа през 2027 година.

EN

100 million euros will be invested by Air Liquide for the construction of a new air separation plant in Bulgaria and the modernization of four existing plants. The French company, which specializes in the production of industrial gases, is the main supplier of the German metallurgical giant Aurubis AG. The new plant in Bulgaria should start operating in 2027. ■

12%

по-малко е населението на област Кърджали през 2021 година в сравнение с 2012, показват нови данни на Националния статистически институт, включващи неотчитаната досега външна миграция през периода. С над 10 на сто е намаляло населението на областите Шумен и Добрич. Всички области в страната отчитат спад на населението за периода, като само в четири от тях е под 2% - Кюстендил, Плевен, София-град и Враца.

EN

The population of Kardzhali region was 12% smaller in 2021 compared to 2012, according to new data from the National Statistical Institute, including previously unreported external migration during the period. The population of the Shumen and Dobrich regions decreased by more than 10 per cent. All regions in the country reported a population decline for the period, with just four keeping it below 2% - Kyustendil, Pleven, Sofia-city and Vratsa. ■

2.6%

ще е ръстът на българския БВП през 2024 година според коригираната прогноза на нидерландската банка ING. Предишното предвиждане бе за 2.9%. Според анализа на банката, растежът се ограничаване от негативното салдо във външната търговия, несигурния темп на инвестициите и политическата несигурност в страната, която отива към седми парламентарни избори за три години.

EN

2.6% will be the growth of the Bulgarian GDP in 2024 according to the adjusted forecast of the Dutch bank ING. The previous prediction was for 2.9%. According to the bank's analysis, growth has been limited by a negative balance in foreign trade, an uncertain pace of investment and political instability in the country, which is heading for its seventh parliamentary election in three years. ■

0.37%

от работещите в България са заети в областта на спорта - вторият най-нисък показател в Европа след Румъния (0.3%), показват данни на Eurostat, публикувани в навечерието на Олимпийските игри в Париж. Най-голям е дялът на заетите в спорта в Исландия (2.57%), Швеция (1.33%), Дания (1.25%) и Испания (1.16%). България, някога една от суперсилите в спорта, завърши пета в класирането по медали на Олимпийските игри в Сеул през 1988, но в Рио де Жанейро през 2016 остана 66-а, а в Токио през 2021 - 30-а.

EN

0.37% of Bulgaria's labour force is employed in the field of sports - the second lowest indicator in Europe after Romania (0.3%), according to Eurostat data published on the eve of the Olympic Games in Paris. The largest share of people employed in sports is in Iceland (2.57%), Sweden (1.33%), Denmark (1.25%) and Spain (1.16%). Bulgaria, once one of the superpowers in sports, finished fifth in the medal standings at the Olympic Games in Seoul in 1988, but in Rio de Janeiro in 2016 it ranked 66th, and in Tokyo in 2021 - 30th. ■

VIVACOM

5G FREE 2GO

5G summer with DOUBLE BONUS

+12 000 MB +2 BGN EXTRA

12 000 MB

AT MAXIMUM SPEED

800 min.

NATIONAL MINUTES

+20 000 MB

FROM MY VIVACOM

vivacom.bg

The prepaid starter pack costs 12 BGN. Included services are valid for 28 days, and the BGN balance is valid for 60 days from the date and time of activation. The minimum initial charge for outgoing calls is 180 seconds, after which billing is per minute. After the MB at maximum speed is used up, the speed is reduced to 64 Kbps if there is at least 0.01 BGN balance remaining. All prices include VAT. Promotional offer: additional 12 000 MB and 2 BGN balance are included when a new starter pack is activated by 30.09.2024. The additional 20 000 MB can be activated once for free through the MyVivacom app. Info: vivacom.bg

ОЩЕ ПО-УМНИ ПАРИ

Навлизането на Изкуствения интелект е на път радикално да промени бизнеса с плащания

Текст ПЕТЪР ЙОВЧЕВ / Фотография iSTOCK

Всичко тръгнало от един забравен портфейл. През 1949 Франк Макнамара поканил свои бизнес клиенти на вечеря в популярния Majors Cabin Grill в Ню Йорк. Едва при десерта установил неприятния факт, че не носи пари у себе си. Наложило се да телефонира на жена си и да я изчака да дойде да плати сметката. Макнамара споделил унизителното преживяване със своя адвокат и приятел Ралф Шнайдър. А защо, отговорил Шнайдър, не измислим карта, която позволява да вечеряш и да платиш сметката покъсно? През пролетта на 1950 Макнамара се върнал в същия ресторант и след вечерята вместо пари подал на сервитьора първата карта Diners Club (от dine - вечеря). Във фирмения фолклор това се нарича "Първата вечеря", и е общоприето като символичното начало на нова ера в плащанията - ерата на кредитната карта.

НАЧИНАНИЕТО НА ШНАЙДЪР И МАКНАМАРА привлякло 20,000 клиенти до края на

годината, и още 22,000 през следващата. Първоначално идеята била с картонените карти да се плаща само в ресторанти; но после услугата започнала да се разширява все повече. През 1961, когато била въведена първата пластмасова карта, членовете на Diners Club били вече над милион. После в играта се намесили и други: Bank of America създава своята Americard (днешната VISA), Interbank въвежда Master Charge (днес Mastercard). Вечерята на Макнамара променила света - и създава нов клон на бизнеса с плащанията, който през миналата година бе оценен на 559 милиарда долара в световен мащаб, и който според прогнозите ще надхвърли 1.15 трилиона долара до 2033. Все повече наблюдатели обаче смятат, че днес сме свидетели на нов феномен от ранга на "Първата вечеря", който може да има още по-драматичен ефект в света на плащанията. Става дума, разбира се, за Изкуствения интелект. "От най-пресния стажант до кабинета на изпълнителния ▶

► директор, ИИ променя начина, по който хората в платежната индустрия подхождат към работата си", писа Даниъл Уолф в анализ за The American Banker. Напредъкът на технологиите отваря множество нови възможности и пред бизнеса, и пред клиентите - но също така е в състояние да затвори немалко работни места на хора, чиито умения повече няма да са нужни.

ИЗЛИШНО Е ДА СПОРИМ ДОКОЛКО ПОНЯТИЕТО "изкуствен интелект" е подходящо описание на актуалното ниво на технологиите. Неоспоримият факт е, че те се развиват с впечатлящо темпо, дори и още да са далеч от автономната мисъл. И никой не е по-наясно от скоростта на напредъка, от хората във финансовата индустрия.

Банките и платежните компании използват някои проявления на ИИ от години - най-вече машинното самообучение (machine learning), тоест новопридобитата способност на машините да разпознават определени модели в големите масиви данни, и на базата на тези модели после да интерпретират новопостъпващата информация. Тези нови алгоритми вече масово се използват за по-добра оценка на риска, за разпознаване на потенциални измами, за засичане на грешки в платежните системи, за улесняване на международните парични трансфери (да пратиш пари от София до Бишкек никога не е било толкова лесно, бързо и евтино, колкото през 2024, както авторът се убеди лично преди няколко дни).

В ПОСЛЕДНИТЕ ДВЕ ГОДИНИ ОБАЧЕ на дневен ред излиза друго проявление на Изкуствения интелект: големите езикови модели (LLM). ChatGPT на Open AI обра лъвския паи от популярността, но всъщност днес вече действат множество такива технологии - с потенциално трансформиращ ефект за финансовите системи. Разбира се, всеки ученик, който се е опитал да накара ChatGPT да му напише домашното по математика, знае колко отчайващо зле са големите езикови модели, когато става дума за числа. Но те могат да играят спомагателна роля, обобщавайки големи масиви информация, улеснявайки достъпа и ускорявайки значително темпото на разработване на други иновации. Нека видим накратко няколко от основните области, в които Изкуственият интелект и LLM могат да променят плащанията.

ПЛАЩАНЕ С ОБРАТНА ВРЪЗКА. Много финансови институции, включително и в България, вече въвеждат тези способности в своите виртуални асистенти. Иде-

Франк Макнамара / Frank McNamara

ята е асистентът да може да анализира вашите плащания, да ви обърне внимание върху промени в модела на харчене, да ви предпази от прекомерните разходи, към които елиминирането на физическите пари тласка много хора (когато плащаш с карта, е много по-трудно да държиш сметка за разходите си).

Microsoft отива една крачка по-далеч и работи върху интегрирането на големите езикови модели в програми като Excel. Компанията нарича това Copilot. Идеята е, че напред, вместо да овладявате мъчително хилядите формули за обработка на данни, можете на нормален език да кажете на машината какво точно искате да постигнете.

ЕФЕКТИВНИ КОЛ-ЦЕНТРОВЕ. Всеки познава тягостното чувство, когато нещо не е наред с платежните му услуги, а кол-центърът упорито не отговаря и вместо това пуска весела асансьорна музика. Въвеждането на големи езикови модели в центровете за обслужване на клиенти може да облекчи претоварените оператори и да спаси положението при кризисни ситуации (като миналия декември, когато един снеговалеж в Мюнхен доведе до блокиране на цялата онлайн система на Lufthansa). Шведската компания за покупки на изплащане Klarna въведе ИИ с подобна цел и твърди, че само за месец ботът е провел 2.3 милиона разговора - две трети от всички комуникации с клиенти на компанията. При това е напълно наравно с хората от кол-центъра като степен на удовлетвореност на клиентите.

ПАЗАРУВАНЕ ОТ XXII ВЕК. Радикална промяна, макар и само косвено свързана с плащанията, се задава и в пазаруването. Във Великобритания веригата Sainsbury's добавя ИИ към системата си за интелигент-

но пазаруване, така че, когато клиентът вземе нещо от рафта, то автоматично се добавя към сметката му - няма нужда да бъде сканирано на касата. Технологично тази процедура не изисква изкуствен интелект - неговата роля е да предотвратява измамите и кражбите на гребно. От другата страна на океана, Walmart създаде услугата Text to Shop през 2023, при която можете да управлявате списъка си за покупки през някое от приложенията за текстови съобщения на смартфона си. При това магазинът не само ще изпълни списъка ви, но може и да допълни пропуските и нещата, което може да сте забравили. Ако му кажете, че подготвяте парти за рожден ден, ще ви посъветства освен храната да купите украса, свещички за тортата и така нататък.

ПО-МАЛКО ИЗМАМИ. Опитният продавач в магазин знае какво е типичното поведение на клиента, и всякакви отклонения от него го карат да е нащрек - и могат да предотвратят кражби и злоупотреби. Същото важи и за електронните плащания, само че в ролята на продавача тук влиза ИИ. Алгоритмите стават все по-добри в засичането на подозрително поведение, и вече са в състояние сами да вземат мерки, за да блокират потенциалните измами.

ПОВЕЧЕ ИЗМАМИ. За съжаление увеличените способности на Изкуствения интелект действат и в двете посоки. Алгоритъмът, който следи за нетипично и подозрително поведение при електронните плащания и банковите услуги, се справя с фантастична резултатност, когато има насреща си хора. Но все по-често му се налага да общува с други алгоритми. Някои от тях са създадени за улеснение на престъпниците, но повечето са безобидни - например т. нар. банкови агрегатори, приложения, които събират на едно място информацията от различните банкови сметки на клиента. За да го правят, тези програми се логват в сметките му от негово име, често задействайки алармата за нетипично поведение, и обърквайки системите за сигурност. И това е само един пример. Има вече случаи на престъпници, използвали ИИ за генерирането на изцяло фалшиви самоличности - от документите за самоличност до пълни и убедителни профили в социалните мрежи. Въвеждането на ИИ от двете страни на барикадата ще отключи истинска надпревара във въоръжаването в областта на киберсигурността. Както и всяка друга иновация в човешката история, и Изкуственият интелект идва с несъмнени ползи - но и с цена, която трябва да платим за тях. ■

ВРЕМЕ ЗА ПРИКЛЮЧЕНИЯ – БЪЛГАРИТЕ ПРЕДПОЧИТАТ ДИГИТАЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ ПО ВРЕМЕ НА ПОЧИВКА В ЧУЖБИНА

Лятото е тук, и с него идва най-активният сезон за почивки и пътувания. Българите отново са на път, откриват нови дестинации и създават незабравими спомени с любимите си хора. С повишаването на температурите се увеличава и желанието за пътешествия, а летният сезон предлага разнообразни възможности, както за авантюристите, които търсят приключения, така и за тези, които искат да се отпадат изцяло на заслужена почивка.

Резултатите от проучването на Visa „Намерения за пътувания и разплащания 2024“, проведено в 7 държави в Централна и Източна Европа сочат, че в унисон с бързите темпове, с които се развива цифровизацията във всяка сфера, електронните платежни методи стават все по-предпочитани от пътуващите българи – 77% ще плащат с дигитални средства по време на почивките си в чужбина, а 69% ще използват дебитната си карта. Този начин на плащане предлага редица предимства, сред които най-важни за анкетиранияте са удобството (69%), риска от загуба на пари в брой (64%) и скоростта на плащане (38%). Завишеният контрол върху разходите е важен за 36% от респондентите, а изгодните валутни курсове за 33%.

И тази година, най-голяма част от почив-

ките ще бъдат в рамките на Европа – 92%, като най-предпочитана дестинация остава Гърция – 40%. След нея се нареждат Италия – 22%, Турция – 20% и домакинят на Европейското първенство по футбол Германия – 13%.

Българите най-често разчитат на своите приятели и семейство за информация относно пътуванията си – 47%. Значителен дял от респондентите (36%) се обръщат към туристически уебсайтове като TripAdvisor за идеи за дестинации. Почти същият процент (34%) предпочитат да се консултират с туристически агенции и техните брошури. В ерата на социалните мрежи, те стават все по-популярни източници на възбуждане, като почти една четвърт (24%) от българите използват Instagram, Facebook и TikTok. По-голямата част от сънародниците ни – 56% предпочитат да организират почивката си самостоятелно, като определят сами кои забележителности и ресторанти да посетят, както и в кой хотел да отседнат. При този тип пътуване онлайн резервациите са предпочитаният начин за настаняване – 63%, транспорт – 44%, както и за билети за вход и допълнителни екскурзии – 20%. За този вид услуги най-популярният метод за плащане е платежната карта.

Значително по-малко българи (39%) предпочитат пакетните почивки. Почти равен брой респонденти избират да закупят своята почивка от туристическа агенция (51%) или чрез онлайн платформа (49%), като правят онлайн резервации на пакетни почивки през уебсайтове на туристически агенции или други платформи с предложения от различни агенции. Както при самостоятелните пътувания, и при пакетните вакансии най-често използваният метод на плащане е платежната карта.

Според проучването на Visa, българите най-често използват картата си за плащане в ресторанти (78%), хранителни магазини (75%) и музеи (65%). Челната петица се допълва от плащанията в обществения транспорт (54%) и увеселителни паркове (47%). Същата тенденция се наблюдава и при трансакции чрез смарт часовници и телефони: 71% плащат чрез смарт устройства в ресторанти, 64% в хранителни магазини и 60% в музеи. Над половината от българските респонденти (58%) използват този метод на плащане в обществения транспорт, а 48% в клубове.

Българите планират да похарчат средно около 735 евро на човек за най-дълго планираното си пътуване в чужбина.

EVEN SMARTER MONEY

The advent of Artificial Intelligence is about to radically change the payments business

By PETER YOVCHEV / Photography iSTOCK

It all started from a forgotten wallet. In 1949, Frank McNamara invited his business clients to dinner at the popular Majors Cabin Grill in New York. It wasn't until dessert that he discovered the unpleasant fact: he didn't have any money with him. He had to call his wife and wait for her to come to pay the bill. Later, McNamara shared the humbling experience with his lawyer and friend Ralph Schneider. And why, Schneider replied, don't we invent a card that allows you to have dinner and pay the bill later? In the spring of 1950, McNamara returned to the same restaurant and after dinner, instead of money, he handed the waiter the first Diners Club card. In company folklore, this is called "The First Supper" and is widely regarded as the symbolic beginning of a new era in payments - the credit card era.

SCHNEIDER AND MCNAMARA'S VENTURE attracted 20,000 customers by the end of

1950, and another 22,000 the following year. Initially, the idea was to pay with cardboard cards only in restaurants; but then the service began to expand more and more. In 1961, when the first plastic card was introduced, Diners Club members were already over a million. Then others got involved in the game: Bank of America created its Americard (today's VISA), and Interbank introduced Master Charge (today's Mastercard). McNamara's dinner changed the world — and created a new branch of the payments business, which last year was valued at \$559 billion globally and is projected to top \$1.15 trillion by 2033. But a growing number of observers believe that today we witness a new phenomenon of the rank of "The First Supper", which could have an even more dramatic effect in the world of payments. It is, of course, the Artificial Intelligence. "From the freshest entry-level employee all the way up to the C-suite,

AI is changing the way people in the payments industry approach their jobs," wrote Daniel Wolfe in an analysis for *The American Banker*. Advances in technology are opening up many new opportunities for businesses and customers alike - but they are also capable of closing quite a few jobs for people whose skills will no longer be needed.

IT IS NEEDLESS TO ARGUE HOW FAR THE TERM "artificial intelligence" is an appropriate description of the current level of technology. The undeniable fact is that they are developing at an impressive pace, even if they are still far from autonomous thought. And no one is more aware of the speed of progress than people in the financial industry.

Banks and payment companies have been using some manifestations of AI for years - especially machine learning, that is, the ▶

ТВОЯТ ВИРТУАЛЕН АСИСТЕНТ

НА ЛИНИЯ **24/7**

Открий **Беа** във **Viber** и лесно получи информация относно услугите и продуктите на **ЦКБ**.

Централна
Кооперативна
Банка
Важният си ти.

Беа отговаря на въпросите ти през
Viber, **CCB Mobile** и **www.ccbank.bg**

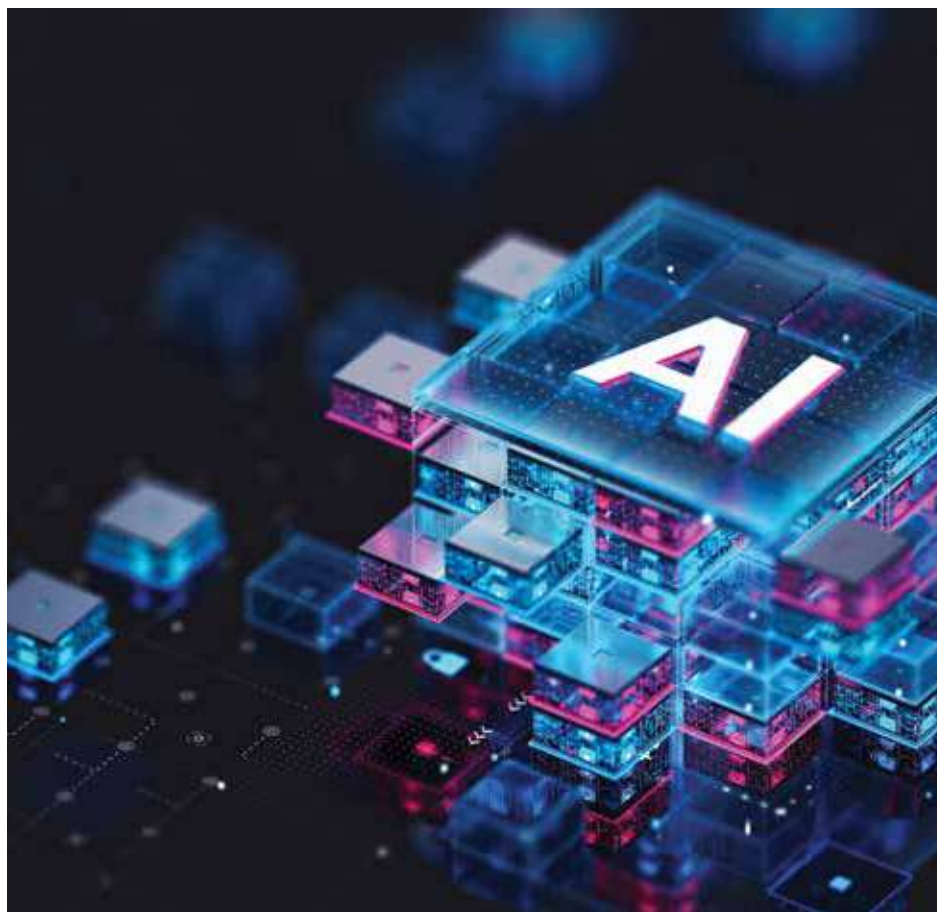
► newly acquired ability of machines to recognize certain patterns in large data sets, and based on these patterns to then interpret the newly arriving information. These new algorithms are already widely used to better assess risk, to recognize potential fraud, to detect errors in payment systems, to facilitate international money transfers (sending money from Sofia to Bishkek has never been so easy, fast and cheap as in 2024, as the author saw for himself a few days ago).

In the last two years, however, another manifestation of Artificial Intelligence is on the agenda: large language models (LLM). Open AI's ChatGPT took the lion's share of the limelight, but in fact, many such technologies are already at work today - with a potentially transformative effect on financial systems.

Of course, any student who has tried to get ChatGPT to do their math homework knows how dismayingly bad big language models are when it comes to numbers. But they can play a supporting role, aggregating large bodies of information, facilitating access, and greatly accelerating the pace of development of other innovations. Let's briefly look at a few of the main areas where AI and LLM can change payments.

FEEDBACK PAYMENT. Many financial institutions, including in Bulgaria, are already building these capabilities into their virtual assistants. The idea is that the assistant can analyze your payments, draw your attention to changes in the spending pattern, and protect you from the excessive spending that the elimination of physical money pushes many people to (when you pay with a card, it is much harder to hold expense account). Microsoft is going a step further and is working on integrating the big language models into programs like Excel. The company calls this Copilot. The idea is that in the future, instead of painstakingly mastering thousands of data processing formulas, you can tell the machine exactly what you want to achieve in normal language.

EFFICIENT CALL CENTERS. Everyone knows the painful feeling when something goes wrong with their payment services and the call centre stubbornly doesn't answer and instead plays cheery elevator music. The introduction of large language models in customer service centres can relieve overworked operators and save the day in crisis situations (like last December when snowfall in Munich brought Lufthansa's entire online system to a standstill). Swedish pay-as-you-go company Klarna introduced AI for a similar purpose and claims that in just one month the bot conducted 2.3 million conversations - two-thirds of all communications with the

company's customers. At the same time, it is completely on par with call centre people in terms of customer satisfaction.

SHOPPING FROM THE XXII CENTURY. A radical change, although only indirectly related to payments, is also set in shopping. In the UK, Sainsbury's is adding AI to its smart shopping system, so when a customer takes something off the shelf, it's automatically added to their bill - no need to be scanned at the till. Technologically, this procedure does not require artificial intelligence - its role is to prevent fraud and petty theft. Across the ocean, Walmart created the Text to Shop service in 2023, where you can manage your shopping list through one of the text messaging apps on your smartphone. In doing so, the store will not only fulfil your list but can also fill in gaps and things you may have forgotten. If you tell it that you are preparing a birthday party, it will remind you to buy decorations, candles for the cake and so on in addition to the food.

LESS SCAMS. An experienced store clerk knows what a customer's typical behaviour is, and any deviations from that keep them on their toes - and can prevent theft and abuse. The same applies to electronic payments, only that in the role of the seller here comes

AI. Algorithms are getting better at detecting suspicious behaviour, and are now able to take action on their own to block potential fraud.

MORE SCAMS. Unfortunately, AI's increased capabilities work both ways. The algorithm, which monitors for atypical and suspicious behaviour in electronic payments and banking services, copes with fantastic efficiency when there are people in front of it. But increasingly it has to communicate with other algorithms. Some of them are created to facilitate criminals, but most are harmless - for example, so-called bank aggregators, applications that collect in one place the information from the various bank accounts of the customer. To do so, these programs log into his accounts on his behalf, often setting off the atypical behaviour alarm and confusing security systems. And this is just one example. There are already cases of criminals using AI to generate completely fake identities, from identity documents to full and convincing social media profiles. The introduction of AI on both sides of the fence will unleash a veritable cybersecurity arms race. Like every other innovation in human history, Artificial Intelligence comes with undoubted benefits - but also with a price we have to pay for them. ■

DYLAN SEATING SYSTEM | RODOLFO DORDONI DESIGN
RAPHAEL SOFA | GAMFRATESI DESIGN
DISCOVER MORE AT MINOTTI.COM/DYLAN

Minotti

СЪВЪРШЕНИЯТ
ИТАЛИАНСКИ
ИНТЕРИОР

София: бул. Симеоновско шосе 120Е
Selamore Group | www.selamoredesign.com

SIRMA EMBRACES INNOVATION FOR CONTINUED GROWTH

For over 30 years, Sirma has pursued a straightforward mission: integrating technology into life and, conversely, infusing life into technology.

Founded in 1992, Sirma is a prominent Bulgarian IT company with over 600 employees strategically located worldwide. The company offers a comprehensive suite of IT solutions designed to integrate technology seamlessly into everyday business operations. Sirma's extensive experience includes a wide range of technological expertise, flexible methodology in the software creation process, and vertical know-how. As a result, the company has an impressive track record, with hundreds of projects completed worldwide and achieved numerous awards throughout its journey.

With a strong focus on client satisfaction, feedback and client requirements are paramount. The teams create software business solutions that are easy to use, have intuitive interfaces, and allow seamless integration between different products and services. The company is proud of its world-class clients, esteemed partners, and trusted vendors. Among them are renowned brands that have entrusted Sirma to drive innovation and growth. In 2015, Sirma Group Holding became a public company with a successful IPO on the Bulgarian Stock Exchange.

Sirma's portfolio encompasses a wide range of IT services—data and AI, Cloud Migration Services, custom software development, system integration, and implementation

of software solutions and systems, along with business and IT consulting services. It comprises proprietary and advanced technologies and includes robust products and state-of-the-art IT solutions for almost every industry vertical.

Based on AI, our technologies help businesses use data to extract valuable insights from complex datasets and drive business growth. To enable clients to navigate the fast-evolving technological landscape better, Sirma's experts are trusted business and IT consultants who identify the most optimal IT solutions for organizational needs. Sirma's domain expertise in the financial industry empowers organizations to explore various software solutions and products designed to enhance operational efficiency and customer satisfaction within the field. Similarly, Sirma assists insurance companies in adopting new technologies, optimizing business models, and creating exceptional customer experiences. The healthcare sector benefits from Sirma's expertise in developing software applications for improved disease diagnosis, data-driven decision-making, and telemedicine solutions.

In the Travel and Hospitality sector, Sirma software specialists leverage cutting-edge technologies to optimize revenue and enrich guest experiences. Furthermore, their profound expertise in transportation and logistics enables delivering robust technology solutions for various industry needs, including airfreight, ocean freight, and warehousing. Lastly, Sirma offers award-winning advanced packaging design technologies that harness AI to enhance productivity and reduce costs for manufacturers in the packaging and measurement sector.

Sirma's cross-industry expertise allows teams to combine knowledge from various sectors to create unique solutions for complex business problems, tailoring software development services to deliver exceptional client results.

Sirma's customers include Bulgarian public institutions, KPMG, Deloitte, KBC, Heidelberg, Vienna Insurance Group, Vivacom, DHL, and more. The company consistently ranks among the Top 100 ICT companies in Bulgaria.

■ Utilize **data** and achieve **personalization** that matters to your customers

InsurTech

Banking

FinTech

sirma.com

БЪЛГАРИЯ ЗАБОГАТЯВА - МАКАР ДА ЗАПОЧНА ОТ НУЛАТА ПРЕЗ 1997

Димитър Шумаров, заместник главен изпълнителен директор, главен финансов директор и член на УС на Пощенска банка

Текст КОНСТАНТИН ТОМОВ / Фотография ДИЛЯНА ФЛОРЕНТИН

Гн Шумаров, 2023 година донесе на Пощенска банка почти 50% ръст в печалбата и 12% ръст на активите. Какви са очакванията ви за 2024?

През миналата година банките имаха подкрепа от икономическата среда в страната - колкото и да е изненадващо на фона на всичко, което се случва по света - и това все още продължава. Лихвената среда, тоест монетарната политика на ЕЦБ, също им дава предимство. За Пощенска банка в частност, миналата година бе рекордна, както и всяка от предишните десет. Вероятно 2024 също ще е успешна - 12-ата подред - ако не се случи някакъв катаклизъм до края на годината. Разбира се, печалбата не може всяка година да се увеличава с по 50%. Но със сигурност ще е достатъчно впечатляваща. Годината започна и продължава много добре. Пазарът е благоприятен и за индивидуалното кредитиране, и за съживяващия се корпоративен сегмент. А ако говорим за спестявания на населението, имаме поредната рекордна година за България.

България очевидно е позабогатяла в последните години, колкото и да сме свикнали с етикета "най-бедната страна в ЕС"...

Очевидно. "Най-бедната" идва от това, че се сравняваме само със страните в Европейския съюз. Всички забравяме, че в Европа има и страни, които не са в ЕС. Ако се мерим с тях, включително и с Турция, ние имаме по-добра икономика и по-заможено население. Хората в големите български градове живеят вече на средно

европейско равнище. Да, в България има и много бедни хора, но това го има навсякъде. Дори в Западна Европа и в Съединените щати има около 20-30 процента бедни или заплашени от бедност.

Факт е, че България като страна забогатява, и населението живее все по-добре. Но също така е факт, че оставаме на опашката в ЕС. На Запад очевидно и икономическите възможности са по-добри, и натрупванията от миналото дават на хората шанс да живеят по-добре. Но да не забравяме, че през 1997 г. тръгнахме от нулата, с малки изключения. Но сега го забравихме и приехме като гаденост средна заплата от над 3000 лева в София. Кое не е лошо, защото означава, че хората имат амбиция да работят и да получават повече. Избавихме се от менталитета "ами то в България е така, и не може да се промени".

Ако се върнем към печалбите на банките, какви фактори стоят зад тях? През миналото десетилетие, за да компенсират ниските лихви, банките масово увеличиха таксите си. Какво развитие можем да очакваме при таксите в бъдеще?

Таксите със сигурност не могат да растат повече. А и е спорно доколко те са високи. Да, банките реструктурираха таксите по услугите и пренесоха тежестта върху масовите услуги за сметка на по-нишовите. Но ако се мерим със Западна Европа, ние пак сме с най-ниските такси в ЕС. Иначе масовите такси не са толкова високи, колкото ги възприемат някои хора. Винаги се фокусираме върху неща като таксата при тегление ►

► от банкомат, или от клон. Таксата на банкомат е 1.30 - 1.50 лева на транзакция...

Все още чувствително по-малко от Гърция, да речем...

В България банките направиха и друго: създадоха пакети за обслужване на гражданите и ги предлагат много успешно. Тези пакети включват няколко броя преводи, плащания на комунални услуги, тегления и така нататък. Но ако се погледне статистически, банките нямат повече от 5 до 8 процента годишно увеличение на приходите от такси - и това увеличение идва основно от растящия брой на извършените услуги, а не от ценовия фактор. А и да не забравяме, че банките предоставят и безплатни методи за плащане. С дебитната карта вече можеш да плащаш почти навсякъде в България безкасово - и там няма такса за клиента. Ако таксата на банкомата ти се струва висока, плащай с карта. Хората впрочем не си дават сметка какви разходи носи със себе си един банкомат: наем, охрана, инкасова услуга за зареждане, отделно има софтуерна поддръжка и лицензи, физическа поддръжка и какво ли още не. Естествено, тези разходи се пренасят и върху ползвателите. Между другото в страни като Швеция банкоматите вече са на изчезване и се стигна до парадокса банките да бъдат заставени да поддържат определен брой банкомати независимо от техните предпочитания.

ЕЦБ намали основния лихвен процент през юни, но ясно намекна, че ще внимава много със следващи подобни стъпки. Някои анализатори твърдят, че епохата на ниски лихви е безвъзвратно отминала и оттук нататък основните проценти ще си остават високи заради растящите нужди на правителствата да инвестират в неща като зелен преход, отбрана и пенсии. Какво мислите вие? Това десетилетие на почти нулеви лихви може ли да бъде повторено, или ще остане като исторически куриоз?

Като студент никога не съм учил за такова нещо - отрицателни лихви. Никъде в теорията на монетарната политика не съществуваше възможност с отрицателни лихви да стимулираш икономиката. Очевидно това нещо няма да се повтори. А и експериментът не беше достатъчно успешен. Въпросът е кое наричаме "високи лихви". Всичко е относително. В момента лихвите на ЕЦБ са около 4%...

Горе-долу колкото са били и в началото на евроната...

Бяха на това ниво и около 2008-2009 година. Знаем какво се случи след това: като контрамярка минахме в другата крайност, после махалото се върна.

Да, лихвите може да слязат до 2.5 или 2%, може и да останат на 4% за дълго време. Но именно това е балансиращата роля на монетарната политика, водена така, че да стимулира или поне да не ограничава икономическия растеж, и същевременно да гържи инфлацията в здравословните граници от 2%. А защо всички сме приели, че 2% е здравословната инфлация, е друга тема.

Самата монетарна политика също вече не е онази, която е била по времето на Кейнс. И тя се променя, както се променят светът, обществото и самите икономически субекти, които участват. Така че е трудно да се предвиди колко ще продължи сегашната ситуация. Вероятно ще се задържи, защото изглежда равновесна.

България успя да запази едни от най-ниските лихви по ипотечните кредити. Носи ли обаче това рискове за банковата система? Има ли признаци за балон на пазара на недвижими имоти у нас?

Балон на българския имотен пазар със сигурност няма. Между другото, когато говорим за такъв пазар, той засяга основно пет до осем големи града в страната, където е концентрирана голямата част от населението. В почти всички тези градове имаме механичен прираст на трудоспособното население. Тоест имаме повишаващо се търсене.

Огромно постижение е, че запазиме лихвите за ипотечно кредитиране на ниско ниво. Днес нашите клиенти се радват на едни от най-ниските лихви в Европа. Затова и обе-

мът на отпускните кредити расте. Броят на сделките с имоти намаля малко в края на миналата година, сега отново се увеличава. За балон изобщо не може да се говори. Дори и в кризата през 2008 нямаше балон на ипотечния пазар. И тогава нещата се развиваха по един нормален, естествен път. Последващите неблагоприятия бяха резултат от рязкото покачване на лихвите.

Нямаше рязък спад в цените...

Не, защото потребността от жилища продължава да съществува. Ние се откъснахме от онова патриархално битие, наложено по принуда по времето на социализма: две-три поколения да живеят в едно жилище. Сега всяко следващо поколение търси начин да се изнесе от жилището на родителите си. Това е възможно благодарение на банките. Само допреди 20 години в България нямаше ипотечно кредитиране. Някъде около 2002 започнаха първите ипотечни кредити. А в ситуация като днешната, когато, благодарение на ниските лихви, вноските по кредита могат да са по-ниски от това да плащаш наем, стимулът да купиш собствено жилище е огромен.

Ние тук, а и въобще на Балканите и в Южна Европа, обичаме собственото жилище. Да, разбира се, то ограничава мобилността на трудовия ресурс. Но пък за сметка на това получаваме допълнителна защита. Ако нещо спаси българите в голямата криза преди 30 години, това бе фактът, че имат собствени жилища. Иначе колапсът щеше да е тотален. Така че за мен балон няма. Очаквам цените да да рас-

тази година. Сега ще трябва да поддържаме тази готовност до следващата възможна дата - най-вероятно 1 януари 2026.

До края на годината, ако няма катаклизми, би трябвало да се вместим в критерия за инфлацията. Но и самата ЕЦБ предупреждава, че могат да се появят нови ценови шокове.

Второто предизвикателство е бюджетният дефицит. Ние покриваме изискванията в момента, не виждам защо да не ги покривем и през 2025. Конвергенцията на лихвите вече е факт, приемаме я за даденост. Остават няколко законодателни инициативи и промени, които да отразят препоръките извън рамките на Маастрихтските критерии.

Дали сме готови за еврото? Ако страни като Словакия и Хърватия са в еврозоната, и ние сме готови.

По-скоро въпросът беше дали сме готови на ниво обществено одобрение.

Общественото одобрение зависи от това да се обясни ясно на хората и те да разберат смисъла на този ход. Дискусията тече вече сигурно година и очакваме тя да бъде подкрепена от една силна кампания от страна на държавата. Хората все още нямат разбирането защо ще приемаме еврото. Никой не помни, че сме подписали договор за членство в ЕС, в който пише, че трябва да го приемем.

Но няма фиксиран срок за това. Можем да го приемем и през 2126...

Така е, няма срок. Защо сега ли? Всъщност трябваше да влезем не сега, а още преди 15

успяват да се ориентират в курсовете. Но не и тук. Ние сме свикнали с еврото, и доказателството е, че цените на недвижимите имоти са в евро, а в пограничните градове с Гърция отдавна магазини и бензиностанции приемат и връщат ресто както левове, така и евро.

По отношение на предимствата от присъединяването ни към еврозоната, ще маркирам някои от тях. Това е един дълго чакан процес, който ще повлияе положително на икономиката ни и е двигател за ускоряване на реформите, повишаване на благосъстоянието, за постигане на европейските стандарти на живот. Това е важна предпоставка за повишаване на доходите и създаване на по-благоприятна бизнес среда, намаляване на трансакционните разходи, активизиране на местните и чуждестранните инвестиции с очакван ефект върху заетостта. В момента България няма гумата в ЕЦБ, но присъединяването към еврозоната ще позволи участие в управлението и вземането на решенията относно паричната политика, вместо само да понасяме ефектите от решенията на гругите. Всички банки в Европа следваме едни и същи закони и регулации, но бидейки извън еврозоната, ние носим тежестта без ползите.

Сега действащият валутен борг има и една груга функция - ограничава възможностите на правителствата да харчат безогледно...

Той затова и беше въведен.

... Възможно ли е отпадането на борда и влизането в еврозоната да развържат още повече ръцете на българските правителства за безотговорни харчове - една тенденция, чиито признаци сякаш вече забелязваме напоследък?

Принципно такъв риск винаги съществува. Както съществува и в момента за всички, които не са в еврото и нямат валутен борг. Всяко правителство се изкушава да увеличи разходите, за да остане на власт, да си купи подкрепа. Но възможностите за това са ограничени от самата политика на ЕЦБ, от правилата на Европейския съюз. Допушна временно изключение след Covid-19, когато позволиха да се надхвърлят максимално позволените 3% бюджетен дефицит. Но сега отново затягат контрола и започват процедура срещу всички държави, които са над 3 процента. Най-потърпевши ще бъдат Румъния, Словакия, но и страни като Италия и Франция.

Немалко хора настояват, че в добри години в България не трябва да се придържаме към 3% дефицит, а към нулев или дори към излишък, за да намаляваме задлъжнялостта. Това е много разумно. Да, има и обратната страна: така се лишаваме от възможности ▶

"Самата монетарна политика също вече не е онази, която е била по времето на Кейнс. И тя се променя, както се променя светът и обществото"

мат за известен период от време.

Голямата тема във финансовия сектор у нас в последните години е евентуално въвеждане на еврото. Готови ли сме за него? Вече е ясно, че България няма да покрие критерията от Маастрихт и да влезе в еврозоната още от началото на 2025. Сега се чуват някакви абсурди за влизане в средата на годината, което не знам дали е технически възможно...

Технически всичко е възможно, макар че ще бъде безкрайно трудно. Средата на годината като срок увеличава предизвикателствата пред техническата готовност. Иначе банките продължават да работят така, че да сме напълно готови в края на

години. И се опитвахме, но някой явно реши, че моментът не е подходящ.

За мнозинството хора основният негатив на еврото е свързан с допълнителна инфлация при неизбежното "закръгляване" на цените. Какви са основните рискове и предимства според вас?

Закръгляването на цените ще доведе до разлики от няколко стотинки. То съществува и сега: много рядко при плащания кеш в магазина продавачът иска жълтите стотинки. Много рядко клиентът си иска рестото от тях. Цената номинално може да е 2.17, но ти реално плащаш 2.20. Това ще е целият ефект и от еврото. Другаде някой би могъл да се възползва от това, че хората още не

► и ограничаваме ръста на икономиката. Но за сметка на това си осигуряваме потенциал за развитие в бъдеще. Защото свързателността създава големи ограничения пред това. За щастие, ние успяхме да останем в добро състояние - точно заради Валутния борд.

В последното десетилетие Пощенска банка осъществи три големи придобивания на българския пазар. Имате ли интерес към нови подобни сделки? Докъде може да стигне консолидацията в българския банков сектор?

Консолидацията е вече в последната си фаза. Естествено, винаги ще има място за нишови, специализирани играчи. Но след още няколко години процесът на консолидация вече ще бъде изчерпан. Слава Богу, че това се случи, защото то бе основен фактор лихвите в България да останат ниски. Те се дължат на конкурентната среда и, в същото време, на високата ликвидност в банковата система.

2023 гонесе сериозно раздвижване в областта на големите езикови модели, и изкуствения интелект като цяло. Много анализатори предвиждат ИИ да има същия трансформационен ефект върху икономиката, като масовото въвеждане на електричеството преди повече от век. Как изглеждат нещата в банковия сектор?

Изкуственият интелект все още е повече шум, отколкото реален ефект, но действително има потенциала да гонесе епохални промени. Разликата с електричеството е само, че ако тогава е отнело 30-40 години, за да се изгради инфраструктурата и всички да могат да се възползват, сега инфраструктурата вече съществува. Изкуственият интелект може да навлезе изключително бързо в живота на всички.

Иначе като ефект може да се сравнява напълно с електричеството. Вероятно скоро няма да можем да си представим живота без него. Изкуственият интелект на практика променя комуникацията между човека и машината. Това ще преобрази света.

Колкото до банките, те използват отделни елементи на ИИ още от 2013-2014 година. Въпросът е клиентът да не получава усещането, че срещу него стои само една машина, а да запази увереност за разумно и взаимно полезно общуване.

Пощенска банка винаги е била сред пионерите в дигитализацията в българския банков сектор. Какво предстои в тази посока? Смятате ли, че дигитализацията и новите технологии ще пратят в историята банковите клонове? В България те вече намаляват...

"Немалко хора настояват, че в добри години в България не трябва да се придържахме към 3% дефицит, а към нулев или дори към излишък, за да намаляваме задлъжнялостта. Това е много разумно"

Да, и не само в България. Такива прогнози за изчезването на банковите клонове слушах още преди 20 години. Но стратегията на Пощенска банка, макар да сме водещи в иновациите, не е да търсим другата крайност. В момента сме една от банките с най-голям брой клонове. Използваме гумата hybrid - комбинация от физическо и дигитално присъствие. Това ще е стратегията и напред.

Самите клонове се променят като организация, като вид на услугите, като комбинация на машини и хора. Все повече хора предпочитат да използват електронно или мобилно банкиране, вместо да ходят до клон. Но има и неща, за които клонът е за предпочитане - за да се запознаеш с нови продукти, които не познаваш, да чуеш компетентно мнение. Така създаваш и доверие - защото банките са властелините на доверието. Дори и изцяло дигиталните банки, които се появиха преди години, вече осъзнаха, че им трябва и физическо присъствие, човешко лице.

Популярността на дигиталното банкиране е пряко свързана с нивата на финансовата грамотност в България - въпрос, по който работите активно от години. Как оценявате финансовите познания на българите днес?

Трябва да обучим клиентите си така, както обучаваме служителите си. За обучението на персонала полагаме огромни усилия, имаме много инициативи, служителите ни са грамотни и компетентни, което директно рефлектира върху качеството на обслужване. Но трябва да обучаваме и клиентите. За съжаление в момента всички инициативи в тази област се фокусират върху подрастващото поколение. Това е много важно, разбира се - те трябва да бъдат обучавани. Но някак си

някой не обръща внимание на онези, които са в по-късните фази на живота си. Ако някой направи анкета между хората над 70 години - дали знаят, че за плащането с карта на терминал няма такса - мнозинството вероятно няма да знаят. Все още съществува и страхът от ползването на дигиталните канали. Там е голямата роля на банките - от тях зависи да създадат доверие.

Ускоряващата се дигитализация повишава риска от киберпрестъпления, но, от друга страна, понижава риска от физически престъпления - обири и т. н. Какъв е балансът? Въпреки мрачните прогнози в България в последните години почти няма случаи на сериозни киберпрестъпления, ако не броим пробива в системите на НАП.

И по-добре. В действителност полагаме доста усилия. Ние в България навлизаме малко по-късно в тези територии и можем да използваме опита на другите, за да се предпазим. В този смисъл в голяма степен сме защитени от наложили се практики и средства в другите страни. Разбира се, ние все още не сме и твърде привлекателна цел. Когато влезем в еверозоната, ще станем по-атрактивни за авангарда на киберпрестъпниците докато сега сметките в левове са интересни само за престъпници в България. Изкуственият интелект работи както за добро, така и за лошо. В страните, където навлиза най-бързо, семействата вече си измислят кодови думи, за да могат да са сигурни, че на телефона наистина е член на семейството, а не измамна симулация. Иначе гласът е същият, интонацията, речникът...

Преди десетина години така нареченото Екологично, социално и корпоративно управление - ESG - бе сочено от мнозина като най-голямото предизвикателство пред банките в бъдеще. Така ли се оказва наистина?

В български условия все още то е прохождащо. Банките винаги са били по-напред от останалите в тази посока заради високата степен на регулация в сектора.

Когато говорим за ESG, всички обикновено се фокусират върху първата буквичка, върху екологията, и забравят за останалите. Но банките имат достатъчно натрупан опит от миналото по отношение на отговорността към обществото - средната буквичка, и сега могат да надграждат над него. Във всички случаи на банките в България се пада отговорността и привилегията да бъдат водещи и да задават тенденцията в областта на екологичното, социално и корпоративно управление. ■

Любима Марка

на българския потребител

detelina.com

BULGARIA IS BECOMING WEALTHIER - ALTHOUGH IT STARTED FROM SCRATCH IN 1997

Dimitar Shoumarov, Deputy CEO, CFO and Member of the Management Board of Postbank

By KONSTANTIN TOMOV / Photography DILYANA FLORENTIN

Mr. Shoumarov, 2023 brought Postbank almost a 50% increase in profit and a 12% increase in assets. What are your expectations for 2024?

Last year, banks' results were supported by the economic environment in the country, which was surprising given everything happening in the world. The interest rate environment, i.e., the ECB's monetary policy, also gives them an edge. For Postbank in particular, last year was a record year, as was each of the previous ten years. 2024 will probably also be a successful one - the 12th in a row - unless some cataclysm occurs by the end of the year. Of course, profit cannot increase by 50% every year. But it will certainly be impressive.

The year started and continues very well. The market is favorable for both individual lending and the reviving corporate segment. And regarding households's savings, we have yet another record year for Bulgaria.

Bulgaria has obviously become wealthier in recent years, despite being labeled as "the poorest country in the EU"...

Obviously. "The poorest" because we compare ourselves only to countries in the European Union. We all forget that there are countries in Europe that are not in the EU. If we compare ourselves with them, including Turkey, we have a better economy and a wealthier population. People in major Bulgarian cities now have a living standard at a mid-European level. Yes, there are many poor people in Bulgaria, but that is

the case everywhere. Even in Western Europe and the United States, about 20-30 percent of people are poor or at risk of poverty.

The fact is that Bulgaria as a country is becoming wealthier, and the population is living better. But it is also true that we remain at the bottom in the EU. In the West, economic opportunities are better, and past accumulations allow people to live better. But let's not forget that in 1997 we started from scratch, with few exceptions. But now we have forgotten that and take an average salary of over 3000 leva in Sofia for granted. This is not bad, as it means people are ambitious to work and earn more. We have shed the mentality of "well, that's just how it is in Bulgaria, and it can't change."

Returning to bank profits, what factors are behind them? In the past decade, to compensate for low interest rates, banks massively increased their fees. What can we expect in terms of fees in the future?

Fees certainly cannot grow further. And it is debatable how high they are. Yes, banks restructured service fees and shifted the burden to mostly used services at the expense of more niche ones. Otherwise, common fees are not as high as some people perceive them to be. We always focus on things like the ATM withdrawal fee or branch withdrawal fee. The ATM fee is 1.30 - 1.50 leva per transaction...

Still significantly less than in Greece, for example...

In Bulgaria, banks did something different: they

created packages for individuals and offer them very successfully. These packages include several transfers, utility payments, withdrawals, and so on. But statistically speaking, banks do not have more than 5 to 8 percent annual increase in fee revenue - and this increase mainly comes from the growing number of transactions performed, not from the price factor. And let's not forget that banks provide also free payment methods. With a debit card, you can now pay almost everywhere in Bulgaria without cash - and there is no fee for the customer. If the ATM fee seems high, pay by card. People, by the way, do not realize the costs associated with an ATM: rent, security, cash-in-transit service for loading, separate software maintenance and licenses, physical maintenance, and whatnot. Naturally, these costs are passed on to users. For example, in countries like Sweden, ATMs are already disappearing, and it has come to the paradox where banks are forced to maintain a certain number of ATMs regardless of their preferences.

The ECB lowered the key interest rate in June but clearly hinted that it will be very cautious with subsequent similar steps. Some analysts claim that the era of low interest rates is irreversibly over and that key rates will remain high due to governments' growing needs to invest in things like the green transition, defense, and pensions. What do you think? Can this decade of almost zero interest rates be repeated, or will it remain a historical curiosity? As a student, I never studied about such thing - negative interest rates. Nowhere in the theory ►

► of monetary policy did the possibility of stimulating the economy with negative interest rates exist. Obviously, this will not be repeated. And the experiment was not entirely successful. The question is, what do we call "high interest rates"? Everything is relative. Currently, the ECB rates are around 4%...

Roughly the same as they were at the beginning of the Eurozone...

They were at that level around 2008-2009 as well. We know what happened after that: as a countermeasure, we went to the other extreme, and then the pendulum swung back. Yes, interest rates may drop to 2.5 or 2%, or they may remain at 4% for a long time. But this is precisely the balancing role of the monetary policy, conducted in a way that stimulates or at least does not restrict economic growth, while keeping inflation within the healthy limits of 2%. Why everyone has accepted that 2% is a healthy inflation rate is another topic. Monetary policy itself is no longer what it was in Keynes' time. It changes as the world, society, and the economic entities change. So, it's hard to predict how long the current situation will last. It will probably remain because it seems balanced.

Bulgaria managed to maintain some of the lowest interest rates on mortgage loans. Does this, however, carry risks for the banking system? Are there signs of a real estate bubble in our country?

There is certainly no bubble in the Bulgarian real estate market. By the way, when we talk about such a market, it primarily affects five to eight major cities in the country, where the majority of the population is concentrated. In almost all these cities, we have a mechanical increase in the working-age population. In other words, we have increasing demand. It is a huge achievement that we have kept mortgage interest rates low. Today, our clients enjoy some of the lowest rates in Europe. That's why the volume of loans granted is growing. The number of real estate transactions decreased slightly at the end of last year, but now it is increasing again. There can be no talk of a bubble. Even in the 2008 crisis, there was no bubble in the mortgage market. Things were developing in a normal, natural way back then. The subsequent problems were the result of a sharp increase in interest rates.

There was no sharp decline in prices...

No, because the need for housing continues to exist. We have moved away from that patriarchal lifestyle imposed during socialism, where two or three generations lived in one home. Now each successive generation seeks to move out of their parents' home. This is possible thanks to the banks. Just 20 years ago, there was no mortgage lending in Bulgaria. Around 2002, the first mortgage loans began. And in a situation like today, when, thanks to low interest rates, mortgage

payments can be lower than paying rent, the incentive to buy your own home is huge. Here, and in the Balkans and Southern Europe in general, we love owning our homes. Yes, of course, it limits the mobility of the labor force. But on the other hand, we get additional protection. If something saved Bulgarians during the big crisis 30 years ago, it was the fact that they owned their homes. Otherwise, the collapse would have been total. So, for me, there is no bubble. I expect prices to rise for some time.

The big topic in the financial sector in recent years has been the potential introduction of the euro. Are we ready for it? It is already clear that Bulgaria will not meet the Maastricht criteria and enter the Eurozone at the beginning of 2025. Now there are some absurd talks about joining in the middle of the year, which I don't know if it's technically possible...

Technically, anything is possible, although it will be extremely difficult. Setting the middle of the year as a deadline increases the challenges for technical readiness. Otherwise, banks continue to work so that we will be fully prepared by the end of this year. Now we will have to maintain this readiness until the next possible date - most likely January 1, 2026. By the end of the year, if there are no cataclysms, we should meet the inflation criterion. But even the ECB warns that new price shocks could emerge. The second challenge is the budget deficit. We are meeting the requirements at the moment, and I don't see why we wouldn't meet them in 2025. Interest rate convergence is already a fact; we take it for granted. There are a few legislative initiatives and changes left to reflect recommendations

outside the Maastricht criteria. Are we ready for the euro? If countries like Slovakia and Croatia are in the Eurozone, then we are ready.

The question was more about whether we are ready in terms of public approval.

Public approval depends on clearly explaining to people and making them understand the purpose of this move. The discussion has been ongoing for at least a year now, and we expect it to be supported by a strong campaign from the government. People still do not understand why we will adopt the euro. No one remembers that we signed a membership agreement with the EU, which states that we must adopt it.

But there is no fixed deadline for this. We could adopt it in 2126...

That's right, there is no deadline. Why now? In fact, we should have joined not now, but 15 years ago. And we tried, but someone obviously decided that the moment was not right.

For most people, the main downside of the euro is related to additional inflation due to the inevitable "rounding" of prices. What are the main risks and benefits in your opinion?

Rounding prices will lead to differences of a few cents. This exists even now: very rarely when paying cash in a store does the seller ask for the small change. Very rarely does the customer ask for it, too. The nominal price may be 2.17, but you actually pay 2.20. This will be the whole effect of the euro. In other countries, someone might take advantage of the fact that people are still unable to navigate the exchange rates. But not here. We are used to the euro, and the proof is that real estate prices are in euros, and in border towns with Greece, stores and gas stations have long accepted and returned change in both levs and euros. Regarding the benefits of joining the Eurozone, I'll highlight some of them. This is a long-awaited process that will positively affect our economy and is a driver for accelerating reforms, increasing prosperity, and reaching European living standards. It is an important prerequisite for increasing incomes and creating a more favorable business environment, reducing transaction costs, and boosting local and foreign investments with expected effects on employment. Currently, Bulgaria has no say in the ECB, but joining the Eurozone will allow participation in the management and decision-making regarding monetary policy, instead of just bearing the effects of others' decisions. All banks in Europe follow the same laws and regulations, but being outside the Eurozone, we bear the burdens without the benefits.

The current currency board also has another function - it limits the government's ability to spend recklessly...

That's why it was introduced.

Is it possible that the removal of the currency board and entry into the Eurozone will further untie the hands of Bulgarian governments for irresponsible spending - a trend we seem to be noticing lately?

In principle, such a risk always exists. Just as it does for everyone who is not in the eurozone and does not have a currency board. Every government is tempted to increase spending to stay in power, to buy support. But the possibilities for this are limited by the ECB's policy and EU rules. They allowed a temporary exception after Covid-19 when they permitted exceeding the maximum allowed 3% budget deficit. But now they are tightening control again and starting procedures against all countries over 3 percent. The most affected will be Romania, Slovakia, but also countries like Italy and France. Many people insist that in good years Bulgaria should not adhere to a 3% deficit, but aim for zero or even a surplus, to reduce debt. This is very reasonable. Yes, there is the other side: we deprive ourselves of opportunities and limit economic growth. But on the other hand, we ensure potential for future development. Because over-indebtedness creates great constraints on that. Fortunately, we managed to stay in good shape - precisely because of the Currency Board.

In the last decade, Postbank has made three major acquisitions in the Bulgarian market. Are you interested in new similar deals? How far can the consolidation in the Bulgarian banking sector go?

Consolidation is already in its final phase. Naturally, there will always be room for niche, specialized players. But in a few more years, the consolidation process will be exhausted. Fortunately, this happened because it was a major factor for keeping interest rates low in Bulgaria. The latter is due to the competitive environment and, at the same time, the high liquidity in the banking system.

2023 brought significant developments in the field of large language models and Artificial Intelligence in general. Many analysts predict that AI will have the same transformational effect on the economy as the widespread introduction of electricity over a century ago. What does this look like in the banking sector?

Artificial Intelligence is still more noise than actual effect, but it indeed has the potential to bring epochal changes. The difference with electricity is that if it took 30-40 years to build the infrastructure and for everyone to benefit from it, now the infrastructure already exists. AI can enter everyone's life extremely quickly. Otherwise, its effect can be completely comparable to electricity. We probably won't be able to imagine life without it soon. AI practically changes the communication between humans and machines.

"Just 20 years ago, there was no mortgage lending in Bulgaria. Around 2002, the first mortgage loans began. And in a situation like today, when, thanks to low interest rates, mortgage payments can be lower than paying rent, the incentive to buy your own home is huge"

This will transform the world. As for banks, they have been using elements of AI since 2013-2014. The goal is for the customer not to feel that they are dealing with just a machine but to maintain confidence in reasonable and mutually beneficial communication.

Postbank has always been among the pioneers in digitalization in the Bulgarian banking sector. What is next in this direction? Do you think that digitalization and new technologies will send bank branches into history? They are already decreasing in Bulgaria...

Yes, and not only in Bulgaria. Such predictions about the disappearance of bank branches were heard 20 years ago. But Postbank's strategy, although we are leaders in innovation, is not to seek the other extreme. We are currently one of the banks with the largest number of branches. We use the word "phygital" - a combination of physical and digital presence. This will be the strategy going forward. The branches themselves are changing in terms of organization, type of services, and combination of machines and people. More and more people prefer to use electronic or mobile banking instead of going to a branch. But there are also things for which the branch is preferable - to get to know new products that you are not familiar with, to hear competent opinions. This also builds trust - because banks are the masters of trust. Even fully digital banks that emerged years ago have realized that they need a physical presence and a human face.

The popularity of digital banking is directly related to the levels of financial literacy in Bulgaria - an issue you have been actively work-

ing on for years. How do you assess the financial knowledge of Bulgarians today?

We need to educate our customers as we educate our employees. We put enormous efforts into training our staff; we have many initiatives, our employees are knowledgeable and competent, which directly reflects on the quality of service. But we also need to educate our customers. Unfortunately, at the moment, all initiatives in this area focus on the younger generation. This is very important, of course - they need to be educated. But somehow, no one pays attention to those in later phases of life. If someone were to survey people over 70 - whether they know that there is no fee for card payments at terminals - the majority probably wouldn't know. There is still fear of using digital channels. That is where banks play a big role - it is up to them to build trust.

Accelerating digitalization increases the risk of cybercrime, but on the other hand, it reduces the risk of physical crimes - robberies, etc. What is the balance? Despite grim forecasts, there have been almost no cases of serious cybercrime in Bulgaria in recent years, except for the breach in the National Revenue Agency systems.

And it is better that way. In reality, we put in quite a lot of effort. We in Bulgaria are entering these territories a bit later and can use the experience of others to protect ourselves. In this sense, we are largely protected by established practices and means in other countries. Of course, we are still not a highly attractive target. When we enter the Eurozone, we will become more attractive to the vanguard of cybercriminals, whereas now accounts in levs are only interesting to criminals in Bulgaria. AI works for both good and bad. In countries where it is entering the fastest, families already invent code words to ensure that the person on the phone is indeed a family member, not a deceptive simulation. Otherwise, the voice is the same, the intonation, the vocabulary...

About ten years ago, the so-called Environmental, Social, and Corporate Governance (ESG) was touted by many as the biggest future challenge for banks. Has that turned out to be the case?

In Bulgarian conditions, it is still in its infancy. Banks have always been ahead of others in this direction due to the high degree of regulation in the sector. When we talk about ESG, everyone usually focuses on the first letter, on ecology, and forgets about the others. But banks have enough accumulated experience from the past regarding social responsibility - the middle letter - and can now build on it. In any case, the responsibility and privilege fall on the banks in Bulgaria to be leaders and set trends in the field of environmental, social, and corporate governance. ■

БИЗНЕС СТАРТ

с Роселина Петкова и Христо Николов

всеки
делник

07:30

Bloomberg
TV Bulgaria

bloombergtv.bg

Твоят компас за глобален инвестиционен успех!

Защо да изберете ДФ „Компас Глобъл Трендс“?

Подходяща алтернатива за Вашите спестявания

Атрактивна доходност
39.88% за 2023 г.*

Достъп до средствата –
теглите и внасяте по всяко време

Диверсификация на инвестиционния
портфейл на фонда

Без данък върху дохода

Инвестиция в акции на иновативни
и бързоразвиващи се компании от най-перспективните сектори на икономиката

По-ниски такси отколкото ако инвестирате самостоятелно

Без минимален праг на инвестицията

Професионален екип с международен опит и над 480 млн. лв. под управление

Свържете се с нас на: ☎ 02 | 4219517 или на ✉ clients@compass-invest.eu

Настоящият текст е маркетингов материал и не представлява препоръка за инвестиране. Информацията е валидна към датата на издаване на маркетинговия материал и може да се промени в бъдеще. Информацията за представянето на финансовите инструменти в миналото не е надежден показател за бъдещи резултати. Препоръчително е да се запознаете с проспекта и Основния информационен документ преди вземане на окончателно инвестиционно решение. Може да намерите тези документи, на български, на интернет страницата на „Компас Инвест“ АД – www.compass-invest.eu, както и при поискване може да получите хартиено копие безплатно в офиса на управляващото дружество на адрес: гр.София, ул. Алабин № 36, ет. 4 всеки работен ден от 9 до 17 ч. Информираме Ви, че УД „Компас Инвест“ АД може да вземе решение да прекрати предлагането на фондовете на територията на Република България. Резюме на правата като инвеститори е достъпно на следния линк: https://compass-invest.eu/investor_rights.

* Информация за доходността на фонда за предходните 10 години е публикувана на интернет страницата на „Компас Инвест“ АД в секция ДФ „Компас Глобъл Трендс“ на следният линк: <https://compass-invest.eu/компас-глобъл-трендс>

МИСТЕРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ИМОТИ

Намаляващи сделки, но растящи цени: имотният пазар в София може да докара апоплектичен удар на всеки уважаващ себе си икономист. Макар брокерите еднотушно да говорят за спад в броя на продадените жилища, България тържи европейския рекорд по ръст в цените за първото тримесечие - 7.1% спрямо последната четвърт на 2023. Далеч зад нас са Унгария (5.1%) и Полша (4.3%), показват данни на Eurostat, публикувани през юли. На годишна база, тоест съпоставени с първото тримесечие на миналата година, най-много са поскъпнали имотите в Полша (18%), България е на второ място с 16%. Това идва на фона на общо поевтиняване на имотите в страните от еврозоната с 0.4% спрямо миналата година. Недвижимостите поевтиняват с с 4.8% във Франция за последната година, с 5.7% в Германия, с 3% в Словакия, с 4.3% във Финландия, с 2.2% в Австрия и с почти 11% - в Люксембург.

НЯКОИ ИКОНОМИСТИ СИ ОБЯСНЯВАТ

парадоксите на българския имотен пазар с ниските лихвени проценти на банките в страната. "В последните 4 години резкият темп на увеличение на доходите води до увеличение на депозитите на българите в банките", коментира д-р Щерю Ноजारов, преподавател по икономика в УНСС, пред Bulgaria ON AIR. "Тъй като българите нямат възможност да инвестират увеличените си доходи, те ги насочват главно към депозити. Това води до евтин ресурс на банките за отдаване на кредити". Допълнителен фактор според Ноजारов е очакваното присъединяване към еврозоната в следващите години, което ще повиши атрактивността на имотите като инвестиции. За момента пропадта между цените на жилищата и

наемите хвърля известна сянка върху тази перспектива. Но оптимистите за бъдещето на имотния пазар припомнят, че цените в София си остават госта под средните за Европа. Справка на Global Property Guide за началото на тази година нарежда София на последно място по средна цена за квадратен метър от всички разглеждани столици и главни градове в ЕС. Единствено Букурещ и Атина донякъде се доближават до софийските цени. Жилищата в Загреб са двойно по-скъпи, тези във Варшава вече изпреварват по цена брюкселските, а Прага е почти наравно с Берлин. ■

ЦЕНИТЕ НА ЖИЛИЩАТА HOUSING PRICES

Цюрих / Zurich	16,314
Лондон / London	10,076
Париж / Paris	9,600
Виена / Vienna	7,715
Милано / Milan	5,386
Берлин / Berlin	4,997
Прага / Prague	4,922
Мадрид / Madrid	4,364
Варшава / Warsaw	3,874
Брюксел / Brussels	3,466
Загреб / Zagreb	3,022
Будапеща / Budapest	2,490
Атина / Athens	2,073
Букурещ / Bucharest	1,693
София / Sofia	1,650
* Цени в евро за кв. метър	

THE MYSTERY OF BULGARIAN HOUSES

Decreasing number of deals, but rising prices: the real estate market in Sofia can give any self-respecting economist an apoplectic shock. Although brokers unanimously talk about a decline in the number of homes sold, Bulgaria holds the European record for growth in prices for the first quarter - 7.1% compared to the last quarter of 2023. Far behind us are Hungary (5.1%) and Poland (4.3%), according to Eurostat data published in July. On an annual basis, compared to the first quarter of last year, the prices of properties in Poland increased the most (18%), and Bulgaria holds the second place with 16%. This comes against the background of a general decrease in property prices in the eurozone countries by 0.4% compared to last year. Over the last year, real estate prices fell by 4.8% in France, by 5.7% in Germany, by 3% in Slovakia, by 4.3% in Finland, by 2.2% in Austria and by almost 11% - in Luxembourg.

SOME ECONOMISTS EXPLAIN the paradoxes of the Bulgarian real estate market with the low interest rates of banks in the country. "In the last 4 years, the sharp rate of increase in incomes has led to an increase in the deposits of Bulgarians in the banks," commented Dr Shteryu Nozharov, a professor of economics at UNWE, to Bulgaria ON AIR. "Since Bulgarians do not have the opportunity to invest their increased income, they direct it mainly to deposits. This leads to a cheap resource for banks to lend". An additional factor, according to Nozharov, is the expected accession to the Eurozone in the coming years, which will increase the attractiveness of properties as investments. For now, the gap between house prices and rents casts some shadow over that outlook. However, the optimists about the future of the real estate market recall that the prices in Sofia remain well below the European average. A report by Global Property Guide for the beginning of this year ranks Sofia in last place in terms of average price per square meter of all considered capitals and major cities in the EU. Only Bucharest and Athens come somewhat close to Sofia's prices. Apartments in Zagreb are twice as expensive, those in Warsaw are already more expensive than those in Brussels, and Prague is almost on par with Berlin. ■

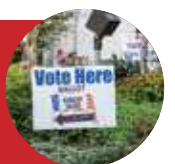
46 | **ВОЙНИТЕ НА ГЛАДА**
THE HUNGER GAMES

38 | **200 ГОДИНИ РЕЙТИНГ**
200 YEARS OF RATINGS

42 | **КЛЮЧЪТ КЪМ "КЛЮЧОВИЯ ЩАТ"**
THE KEY TO THE "KEYSTONE STATE"

НАПУК НА ПРОТЕСТИТЕ: СЪРБИЯ ЩЕ ДОБИВА ЛИТИЙ

DESPITE THE PROTESTS, SERBIA WILL MINE LITHIUM

Германският канцлер Олаф Шолц и представители на водещите европейски автомобилни компании дойдоха лично в Белград за подписването на "исторически", по думите на Шолц, договор за доставки на литий. Сръбското правителство свали наложеният мораториум върху добива му и даде зелена светлина на Rio Tinto да започне да експлоатира най-големите доказани залежи на литий в Европа. Мината е в региона на Ядар в западна Сърбия, на повече от 400 км от българската граница.

Решението на правителството в Белград "изисква кураж, но е направено в правилния момент", коментира вицепрезидентът на Европейската комисия Марош Шефкович. Договорът за доставки с Rio Tinto може да покрие над една десета от нуждите на ЕС от литий - ключов минерал за производството на батерии за електромобили. Сръбският президент Александър Вучич бе блокирал лиценза на британско-австралийския гигант Rio Tinto за разработване на литиеви находища в резултат на масовите протести в страната през 2022. Те бяха насочени не само срещу потенциалните екологични вреди от добива в Ядарската долина, но и срещу решението на правителството да отстъпи ключов отрасъл на чуждестранна компания след неособено прозрачна процедура. "Няма да крием нищо от нашите хора в никакъв етап от отварянето на мината, в никаква част от процедурата", увери Вучич сега. "Страхуваме се, че Сърбия ще бъде пожертвана, за да доставя литий за електромобили, което почти никой в страната ни не може да си позволи", коментира обаче Биляна Джорджевич, лидер на опозиционното Зелено-Ляво движение.

German Chancellor Olaf Scholz and representatives of the leading European car companies came to Belgrade in person for the signing of a "historic", in Scholz's words, lithium supply contract. The Serbian government lifted a moratorium on its mining and gave Rio Tinto the green light to begin exploiting Europe's largest proven lithium deposits. The mine is in the Jadar region of western Serbia, more than 400 km away from the Bulgarian border.

The decision of the government in Belgrade "requires courage, but it was made at the right time", commented the Vice President of the European Commission, Maros Sefkovic. The supply contract with Rio Tinto could cover over a tenth of the EU's needs for lithium, a key mineral for the production of batteries for electric cars.

Serbian President Aleksandar Vucic had blocked British-Australian giant Rio Tinto's license to develop lithium deposits as a result of mass protests in the country in 2022. They were directed not only against the potential environmental damage of mining in the Jadar Valley, but also against the government's decision to cede a key industry to a foreign company after a not particularly transparent procedure. "We will not hide anything from our people at any stage of the opening of the mine, at any part of the procedure," assured Vucic now. "We are afraid that Serbia will be sacrificed to supply lithium for electric cars, which almost nobody in our country can afford," commented Biljana Djordjevic, leader of the opposition Green-Left movement. ■

ГЕРМАНСКИЯТ ФЛОТ СЕ ОТКАЗВА ОТ... ФЛОПИ ДИСКОВЕТЕ

THE GERMAN NAVY IS GIVING UP... FLOPPY DISKS

Германия може и да е технологичният и промишлен лидер на Европа, но много германски институции са подчертано консервативни, когато става дума за новите технологии. Германският военноморски флот обаче вече не иска да е сред тях, ако се съди по изтекло в медиите мемо. То препоръчва подмяната на... 8-инчовите флопи дискове, от които зависи движението и управлението на двигателите на фрегатите от клас "Бранденбург".

За някои читатели се налага да обясним, че флопи дисковете са технология за съхранение на данни, въведена през 70-те. Оригиналните имаха по 80 килобайта памет, която постепенно бе увеличена до 1.2 мегабайта. Още в края на 70-те 8-инчовите флопи дискове бяха изместени от 5.25-инчовите и 3.5-инчовите дискети, преди и двете технологии да отстъпят през 90-те на по-модерни методи. И до днес обаче в някои области големите флопи дискове все още се използват - примерно за актуализация на софтуера на самолетите Boeing 747-200, и дори в американската ядрена програма (по данни от 2019).

Germany may be Europe's technological and industrial leader, but many German institutions are markedly conservative when it comes to new technologies. However, the German Navy no longer wants to be among them, judging by a memo leaked to the media. It recommends the replacement of the... 8-inch floppy disks on which the movement and control of the engines of the Brandenburg-class frigates depend. For some readers, we need to explain that floppy disks are a data storage technology introduced in the 1970s. The originals had 80 kilobytes of memory each, which was gradually increased to 1.2 megabytes. As early as the late 1970s, 8-inch disks were supplanted by 5.25-inch and 3.5-inch floppy disks, before both technologies gave way in the 1990s to more modern methods. To this day, however, large floppy disks are still used in some areas - for example, to update the software of Boeing 747-200 aircraft, and even in the US nuclear program (according to data from 2019). ■

ЦКБ Сила
пензионноосигурително
акционерно дружество

С грижа за Вас!

ИЗБЕРИ ПОАД „ЦКБ-СИЛА“:

**ПЪРВОТО УЧРЕДНО В БЪЛГАРИЯ ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО ПРЕЗ ФЕВРУАРИ 1994 Г.
КЪМ 31.03.2024 Г. – С 408 ХИЛЯДИ КЛИЕНТИ И НАД 2.1 МИЛИАРДА ЛВ. УПРАВЛЯВАНИ
НЕТНИ АКТИВИ В ПЕНСИОННИТЕ ФОНДОВЕ (ДАННИ НА КФН: WWW.FSC.BG).
ИЗПЛАЩА ПЕНСИИ ОТ ДОБРОВОЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД ОТ МАРТ 1996 Г.,
ОТ 2019 Г. ИЗПЛАЩА ПЕНСИИ ОТ ПРОФЕСИОНАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД,
ОТ ОКТОМВРИ 2021 Г. ИЗПЛАЩА ПОЖИЗНЕНИ ПЕНСИИ И РАЗСРОЧЕНИ ПЛАЩАНИЯ
НА ОСИГУРЕНИ ЛИЦА В УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД.**

*Посочените резултати нямат по необходимост връзка с бъдещи резултати.

200 ГОДИНИ РЕЙТИНГ

През 1824 един малък вестник решава да разбере какво мислят хората преди изборите. Какъв ще е ефектът от това в губоя Тръмп-Харис?

Текст БОЙКО ВАСИЛЕВ / Фотография iSTOCK

Рождената дата е точно преди два века, по родните места на Джо Байбън. На 24 юли 1824 вестник "Пенсилваниан" в Харисбърг, САЩ, публикува резултатите от първото социологическо проучване.

ИЗСЛЕДВАНЕТО НЕ Е ЗА ЩАТА ПЕНСИЛВАНИЯ (където Байбън е роден), а за Делауер (където живял и правил политика). И е свързано тъкмо с политиката. Социолозите питат делауерците за кого ще гласуват на президентските избори през 1824 г. 70% подкрепят Андрю Джаксън, който впоследствие действително успява да спечели повече гласове от Джон Куинси Агамс. Въпреки това именно Куинси Агамс става шестият президент на САЩ.

Този спомен ни казва три неща. Двете са очевидни, третото – не съвсем.

ПЪРВОТО Е СТРАННАТА АМЕРИКАНСКА избирателна система. Изборът на президент в САЩ произтича от, но не възпроизвежда прекия вот. Гласоподавателите избират не президент, а Избирателна колегия, която от своя страна определя президента. Конституцията на САЩ дава по-голяма власт на щатите, за сметка на математическите мнозинства на федерално ниво. Разбира се, това произвежда

аномалии. През 2000 Джордж Буш младши взе по-малко гласове от Ал Гор, но спечели изборите. Същото стана и с Доналд Тръмп през 2016. Очевидно, системата облагодетелства републиканците, които имат по-малко гласове, но повече щати.

ВТОРАТА ПОСЛЕДИЦА Е ГЛОБАЛНА. Демоскопите, които в България наричат "социолози", стават солта на всеки вот в демократичния свят. Политици, журналисти и граждани внимателно следят техните числа. И когато прогнозите не се оправдаят, започват да ругаят. Ако рейтингът не ти харесва (а всеки истински политик никога не харесва рейтинга си), виновен е неговият създател. Само той в целия свят не е оценил твоите гостойнства.

Всъщност, малцина могат да четат, особено предизборни изследвания. Социологическите прогнози не са гадания, че да ги съдим по събъдането. Те показват моментното състояние на обществото. Една вълна в изборния ген може да промени всичко. Тя може да бъде предизвикана и от ... самите прогнози. На един вот в Канада, където публикуването на проучвания е разрешено даже в самия ден на избора, една цяла партия внезапно се стопи. Към обяд избирателите ѝ разбраха, че тя няма шансове и бързо мигрираха другаде.

ЗАТОВА УМНИТЕ ПОЛИТИЦИ (или умните хора зад тях) умеят да четат гребния шрифт в изследванията. Той не е в частта за рейтингите. Един пример: на последните български избори наблюдателите трябваше да вникнат в ганните за суеверието в българското общество. Тогава сяка да разгадаят шурма на "Величие", с неговите конспиративни, езотерични и фантазно-полицейски обертонове. Кои обаче да четем?

Републиканците в САЩ превърнаха демоскопските изследвания в изкуство за печелене на избори. Прави се по следния начин – концентрираш битката във «висящите» щати, "swing states". Няма смисъл да правиш кампания в Калифорния, ако си демократ, и в Тексас, ако си републиканец; те са ти в кърпа вързани. Играеш за колебаещите се – мощно, с много усилия и пари.

ТАКА, С ПОМОЩТА НА СОЦИОЛОЗИТЕ, сложните избори се свеждат до проста задача: да спечелиш няколко общини в Пенсилвания, най-големия от колебаещите се щати днес. Можеш да събереш телефонните номера на избирателите, да пратиш доброволци пред къщите им, да ги залееш с пропаганда, да ги регистрираш, даже да ги закараш до урните. Тази математика бе разработена от Карл Роув, стратега

на Буш младши. Сега демократите трябва да се възползват от него. Защото, вижте парадокса: Камала Харис може да загуби в рогния щат на патрона си Байдън. Оттам губи и цяла Америка.

ЗАСЕГА ДОНАЛД ТРЪМП ИМА ПОВЕЧЕ КАРТИ и може да се върне в Белия дом. Затова е полезно пак да се върнем в 1824. За да разберем как управляват народните любимици.

Преди гва вота Тръмп направи с Републиканската партия това, което Андрю Джексън направи навремето, създавайки Демократическата. Кои е Джексън ли? Победител над англичаните при Ню Орлийнс през 1815, лице на 20-доларовата банкнота (откъдето го махнаха заради афроамериканска боркиня за граждански права), дал името си на няколко Джексънвил-а; един от първите популисти на модерността. Двата му мандата започват през 1829 с безпрецедентно остра кампания, неразбираема за европейците; с медиийни битки, с обещанието, че „ще измете Вашингтон“ и с обожанието на „обикновените американци“, които Джексън смята за „добри по природа“.

ВЪЗХИТЕНАТА ТЪЛПА ГО СЛЕДВА в Белия дом, като троши порцелановите сервиси и окалва сатенените кресла. Помнете ли

как тръмпистите шурмуваха Капитолия на 6 януари 2021? Било нещо подобно. Накрая, въпреки редица неудачни назначения, Джексън не измита, а обновява американската политическа система, като създава Демократическата партия. Така остава в историята.

Да ви напомня на някого? Вижте характера му. Червенокосият Джексън е по-голям кибритлия и от русия Тръмп. Дуелира се често, особено когато обижгат жена му; тялото му е пълно с олово. Избухва, ругае, бие; гамите го обожават. Наричат го магаре (Jackson-jackass) – но той го слага на знамето си; по-късно магарето става емблема на демократите. В последния ден от мандата си съжاليا за две неща: че не е застрелял политика Клей и че не е обесил собствения си вицепрезидент Калхун. Но остава в историята като велик гържавник.

И ДЖЕКСЪН, И ТРЪМП СЪЗДАВАТ ЧИСТО НОВИ гвижения. Джексъновите демократи от вчера са тръмповите републиканци днес – партията на народа, намразил елитите. Народът обаче винаги има последната дума – тоест често си сменя мнението. Доидеш ли на власт като генерал, друг генерал може да те замести – както Джексън е заместен от победителя във войните срещу индианците Уилям Хенри Харисън. Истинският ли-

дер използва аплогисментите на тълпата, само за да заслужи аплогисментите на историята.

Да се върнем обаче в 1824. Срещу Джексън стои Джон Куинси Агамс, син на президент, виден представител на елита и на "естаблишмънта" от Нова Англия. Джексън губи, както Тръмп загуби през 2020. После спечели, както може да спечели Тръмп тази есен.

ДОТУК С ПРИЛИКИТЕ. Нека да се взлемме в основната разлика. Ще я научим пак от гребния шрифт на социолозите. Днес разделението в Америка е много, много по-голямо. Толкова голямо, че 8% не възприемат политическия противник за човешко същество. От САЩ този вятър вее по целия свят. Способни ли са гнешните политически лидери да създават? Или основното им умение е да разделят и рушат?

Няма да научим отговора от вестник "Пенсилваниан". Той излиза само една година – гостатъчно, за да влезе в историята. Няма да го научим и от неговите далечни наследници, социалните мрежи. Даже всичко, което научим от тях, трябва да поставим под съмнение. Егва ли ще го научим и от социологията, защото това е най-гребният ѝ шрифт. Всъщност, не знам кога ще го научим. Но от отговора зависи нашето бъдеще. ■

200 YEARS OF RATING

In 1824, a small newspaper decided to find out what people thought before the elections. What effect will this have in the Trump-Harris duel?

By BOYKO VASILEV / Photography iSTOCK

It was exactly two centuries ago in Joe Biden's birthplace - Harrisburg - when on July 24, 1824, the newspaper 'Pennsylvanian' published the results from the first-ever sociological research.

THE RESEARCH WAS NOT ON THE STATE of Pennsylvania (where Biden was born), but on Delaware (where he lived and did politics). And it was about politics, of course. Sociologists asked Delawareans who they would vote for in the 1824 presidential elections. 70% declared support to Andrew Jackson who eventually managed to win more votes than John Quincy Adams. However, it was Adams who became the sixth president of the US. This memory tells us three things. Two of them are obvious, the third – not that much.

THE FIRST ONE IS THE STRANGE AMERICAN electoral system. The election of a president in the US derives from, but does not replicate, the direct vote. Voters do not elect a president, but an Electoral College which in turn determines the head of the state. US Constitution grants bigger power to the states, at the expense of mathematical majorities at the federal level. Of course, this produces anomalies. In 2000, George W. Bush got less votes than Al Gore, but he won the election. The same happened to Donald Trump in 2016. Obviously, the system favours the Republicans who have fewer votes, but more states.

THE SECOND CONSEQUENCE IS GLOBAL. Demoscopes, which in Bulgaria are called 'sociologists', become the salt of

every election in the democratic world. Politicians, journalists and citizens keep a close eye on their numbers. And when predictions don't pan out, the cursing begins. If you don't like the rating (and every real politician never likes his rating), blame its creator. He's the only one in the whole world who hasn't appreciated your merits. In fact, few can read, especially election polls. Polling forecasts are not predictions to be judged by their fulfilment. They show the current state of the society. A single wave in the election day can change everything. It can also be triggered by... the forecasts themselves. In one election in Canada, where the publication of polls is allowed even on election day itself, an entire party suddenly melted down. By noon, its voters realized it had no chance and quickly mi-

grated elsewhere.

THIS IS THE REASON WHY SMART POLITICIANS (or the smart people behind them) know how to read the fine print in polls. It is not in the ratings section. One example: in the last Bulgarian elections, observers had to look into the data on superstition in Bulgarian society. Then they would have deciphered the storm of 'Velichie', with its conspirational, esoteric and fantasy-police overtones. But who was to read? Republicans in the US have turned demographic research into an election-winning art. It is done this way – you concentrate the battle in the 'swing states'. There is no point to make a campaign in California, if you are a Democrat, and in Texas, if you are a Republican.; You do it for the swing states – powerfully, with a lot of effort and money.

THUS, WITH THE HELP OF POLLSTERS, complicated elections come down to a simple task: to win a few municipalities in Pennsylvania, the largest swing state nowadays. You can collect phone numbers of the voters, send volunteers to their houses, flood them with propaganda, register them, and you can even drive them to the polls. This math was developed by Karl Rove, the strategist for George W. Bush. Now the Democrats need to capitalize on it. Because look at the paradox: Kamala Harris, Biden's designated successor, could lose in her patron's home state. From there, she loses all of America.

FOR NOW, DONALD TRUMP HAS MORE VOTES and it is possible for him return to the White House. This is why it is useful to go back to 1824 again – to understand how the nation's darlings govern.

Two votes ago, Trump did to the Republican Party what Andrew Jackson did to the Democratic Party back in the day. Who was Andrew Jackson? Winner over the English in New Orleans in 1814, the face of the 20-dollar bill (from which he was removed to make space for an African-American civil rights activist), gave his name to several Jacksonvilles; one of the first populists of modernity. Both his mandates began in 1829 with an unprecedentedly strident campaign, incomprehensible to Europeans; with media battles, with the promise that he would 'sweep away Washington' and with the adulation of 'ordinary Americans', whom Jackson considered 'good by nature'".

THE ECSTATIC CROWD FOLLOWED him to the White House, smashed china sets and wrecked the satin armchairs. Remem-

ber how the Trumpsters stormed the Capitol on January 6, 2021? It was something like that. In the end, despite a series of failed appointments, Jackson didn't sweep away, but revamped the American political system by creating the Democratic Party. Thus, he remains in history.

Does he remind you of someone? Look at his character. The red-haired Jackson was even more quick-tempered than the blonde Trump. He duelled often, especially when someone offended his wife; his body was full of lead. He would burst out, curse, and fight; the ladies adored him. He was named Jackson-Jackass by his enemies – but he put that on his flag; later the 'jackass' became the mascot of the Democrats. On the last day of his mandate, he said he regrets two things: that he didn't shoot the politician Clay and that he didn't hang his own Vice-President Calhoun. Yet, Jackson remains in history as a great statesman.

BOTH JACKSON AND TRUMP CREATE BRAND NEW movements. The Jackson Democrats of yesterday are the Trump Republicans of today – both parties of the people who hate the elites. However, people always have the last word – meaning, they often change their mind. Once you come into power as a general, another general may replace you – as Jackson was replaced by the victor in the wars against the Indians, William Henry Harrison. A true leader uses the applause of the crowd, only to earn the applause of history.

Let's get back to 1824, though. Opposite Jackson stood John Quinsy Adams, son of a president, a prominent member of the elite and the 'establishment' of New England. Jackson lost as Trump lost in 2020. Then he won, as Trump might win this fall.

SO MUCH FOR THE SIMILARITIES. Let's take a look at the main difference. We will learn it again from the fine print of the sociologists. Today the division in the US is much, much greater. So great, that 8% do not perceive the political opponent as a human being. From the US it spreads across the world. Are today's political leaders capable of creating? Or their main skill is to divide and destroy?

We won't get the answer from the 'Pennsylvanian'. It has only been published for a year – enough to make history. Nor will we learn it from its distant successors, the social networks. And even everything we learn from them, we have to question. We are unlikely to learn it from sociology, because this is the finest print. In fact, I don't know when we will learn it, but our future depends on the answer. ■

Надеждни куриерски услуги за страната и чужбина

Доставяме пратки навсякъде
в България на следващия
работен ден, за по-малките
населени места - по график.

Заедно с **GLS** доставяме колетни
пратки навсякъде в Европа.

КЛЮЧЪТ КЪМ "КЛЮЧОВИЯ ЩАТ"

Защо битката за Америка е всъщност битка за Пенсилвания

На теория те всички би трябвало да са равни - 50-те щата във федерацията, наричана Съединени американски щати (която също така включва федералния окръг Колумбия с Вашингтон, пет големи островни територии по света и, което често се забравя, 326 индиански резервата). Но някои щати са по-равни от други, а в особената математика на президентските избори, няма по-равен щат от Пенсилвания.

ТАЗИ ЗЕМЯ, ДАРЕНА НЯКОГА ОТ КРАЛ ЧАРЛС II на Уилям Пен, за да покрие дълговете на монарха от комар, винаги е играла ключова роля в американската история. В Пенсилвания са се провели първите два Континентарни конгреса, положили основите на бъдещите Съединени щати - и донесли прякора The Keystone State, щата на ключовия камък. Тук е била първата столица (Филаделфия). Пенсилвания е сцената на повратната битка в Гражданската война, при Гетисбърг. Промислената мощ на този щат се оказва решаваща и за победите на Америка в двете световни войни. С площ горе-долу колкото България, но с двоино по-голямо население, Пенсилвания почти винаги е била и ключът към успеха в президентските избори. Населението на щата е добра представителна извад-

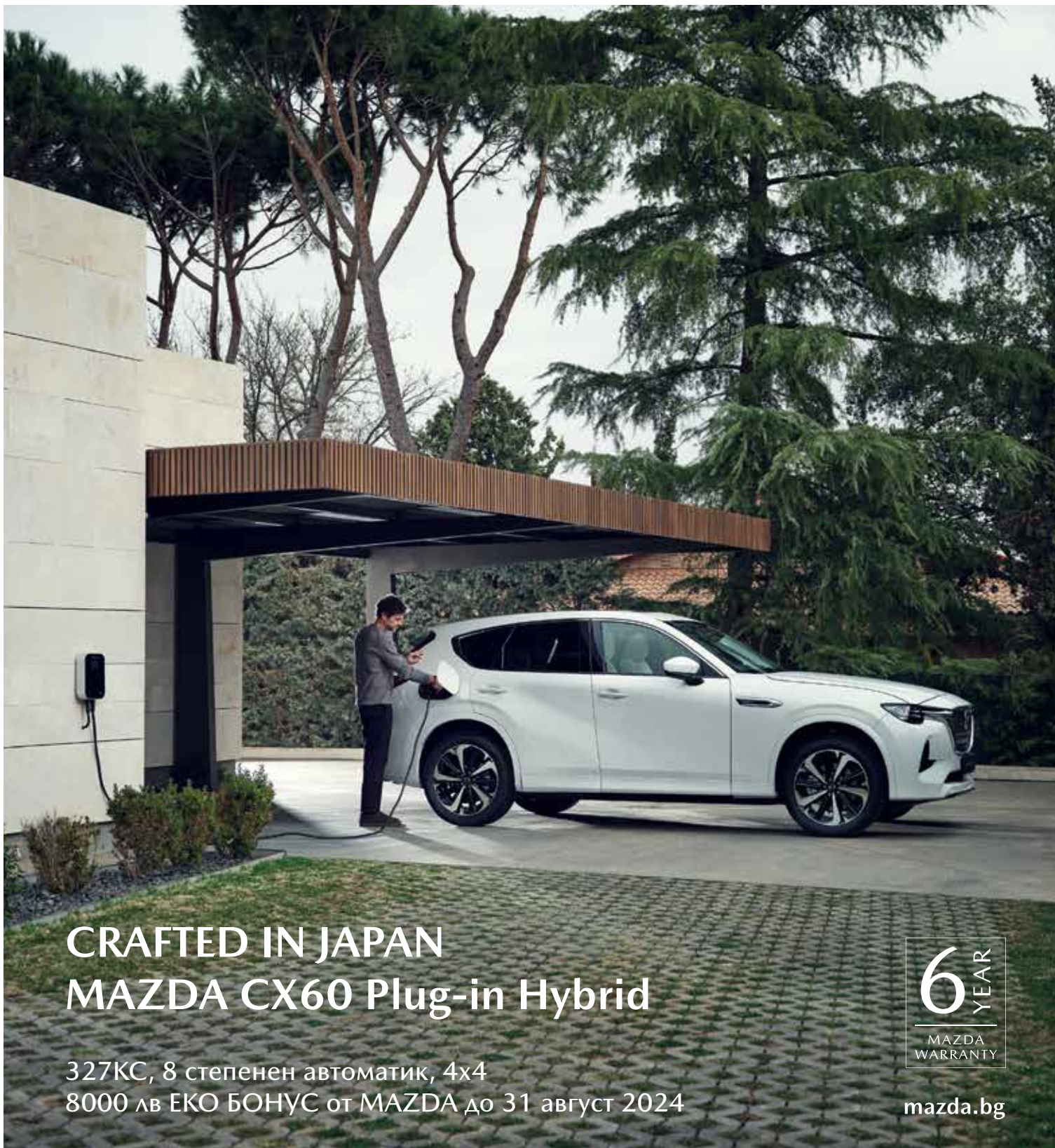
ка за страната като цяло. Има значително афроамериканско малцинство (близо 12%), латино (8%) и азиатско малцинство (4.5%). Има пъстра картина в религиозно отношение. Има няколко големи метрополи (Филаделфия, Питсбърг), където либералните идеи доминират, но има и консервативни селски райони. Дори доходите на пенсилванците са горе-долу по средата в класацията на 50-те щата (най-богати са Мериленд и Масачусетс, с приблизително 90,000 долара среден годишен доход, най-бедни са Западна Вирджиния и Мисисипи, съответно с 51,000 и 49,000 долара. В Пенсилвания средният доход е малко под 69,000 долара).

ТОВА РАВНОВЕСНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ на жителите по религия, доход и убеждения означава, че в Пенсилвания никога не е имало трайно надмощие на една от двете големи партии в Америка. Почти винаги в президентските избори това е водещият Swing State - "висящ щат". Между 1828 и 1880 Пенсилвания винаги гласува за човека, който печели изборите. В по-съвременната епоха успеваемостта е намалала, но не с много: от общо 16 президентски вота от 1960 година насам, пенсилванци са избрали бъдещия победител 13 пъти (изключенията: 1968, когато щатът гласува за

Хюбърт Хъмфри срещу Никсън; 2000, когато в Пенсилвания печели Ал Гор, за да загуби изборите с прословутите 500 разлика във Флорида; и 2004, когато успехът в "ключовия" щат не стига на Джон Кери срещу Джордж У. Буш).

ТАКА ЧЕ ПОБЕДАТА В ПЕНСИЛВАНИЯ не чак гарантира успеха в изборите, но е решаваща стъпка към него. Което обяснява и отчаянието на демократите, защото през юни социолозите твърдо даваха предимство на Тръмп срещу Байбън в родния щат на действащия президент. Оттеглянето на Байбън от надпреварата съживява интригата в Пенсилвания - в края на юли някои анкети дори дават предимство на Камала Харис срещу Тръмп. Но ентусиазмът сред демократите от смяната на Байбън ще отминне, а на Харис все още ѝ предстои да се пребори с неласкавото като цяло мнение на американците за нея. Според агрегирани от Fivethirtyeight проучвания, само 38.5% от американците одобряват Харис, а 52.2% не я одобряват - разлика от 13.7% в нейна вреда. Никога досега кандидат не е печелил изборите от такава изходна позиция 100 дни преди тях. Дали те ще ѝ стигнат да убеди хората в Пенсилвания? Ще научим едва на 5 ноември. ■

CRAFTED IN JAPAN
MAZDA CX60 Plug-in Hybrid

327КC, 8 степенен автоматик, 4x4
8000 ЛВ ЕКО БОНУС от MAZDA до 31 август 2024

mazda.bg

DRIVE TOGETHER

Твоето мечтано лято без край!

Всяка 10-а трансакция ти носи шанс за участие в томбола за вълнуващи награди – ваучер за мечтаното пътешествие или преживяване в твой стил!

ВОЙНИТЕ НА ГЛАДА

Проблемът с изхранването на човечеството става все по-остър. На този фон България, някогашна земеделска суперсила, води твърде неадекватна политика

Текст КОНСТАНТИН ТОМОВ / Фотография ISTOCK

Вминалото сме водили безброй войни за въглища и петрол. В бъдеще ще водим войни за храна. Това не са гуми на евтини апокалиптични Facebook пророци, а на хора като Франс Тимерманс, бившия вицепрезидент на Еврокомисията по климатичните проблеми, или Съни Вергесе, изпълнителен директор на Olam Agri, една от най-големите компании за търговия със земеделски стоки на планетата. "Ако не предприемем мерки, нямам съмнения, че моите деца и внуци ще трябва да воюват за вода и за храна", каза Тимерманс преди време на конференция по сигурността в Мюнхен. Растящото население, екстремните климатични явления и необичайно високата степен на геополитическа несигурност означават, че изхранването на човечеството - нещо, което в развития свят отдавна приемаме за даденост - отново е под въпрос. Световната банка твърди, че за да избегне

сериозен недостиг на храна още около 2050 година, човечеството трябва да започне да произвежда поне с 50% повече земеделска продукция в сравнение с днешната ситуация.

ВСЕ ПОВЕЧЕ ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ТЪРКАНИЯ и открити конфликти са свързани именно с храната; страни като Китай усилено изкупуват земеделски земи отвъд собствените си граници. Задава се епоха, в която способността на една държава да отглежда сама нужните ѝ храни ще е ключова не само за благосъстоянието ѝ, но и за нейната независимост. На този фон политиката на България, някогашната първа селскостопанска сила на бившия Източен блок, заменила разнообразното си земеделие с няколко монокултури, би трябвало да предизвиква тревога у политическата класа. Но видимо не го прави. ▶

► На пръв поглед мрачните прокоби за хранителни войни може и да изглеждат пресилени. Човечеството все още произвежда много повече храна, отколкото успява да изяде: по данни на World Food Program, около 1.3 милиарда тона храна се изхвърлят всяка година. Това би било достатъчно за изхранването на още 1.26 милиарда души.

НО В СЪЩОТО ВРЕМЕ ПРОБЛЕМЪТ С ДОСТЪПА ДО ХРАНА се задълбочава на много места по света. Броят на гладуващите по света, който непрекъснато намаляваше до 2014, след това започна да се стабилизира и дори тръгна нагоре - за да скочи след Covid-19. По данни на FAOSTAT, програмата по храните към ООН, през 2022 над 733 милиона души по света страдат от сериозно недोхранване (от тях 53% - в Азия, и 41% - в Африка).

Причините са най-различни. Настъпленето на модифицирани семена, продавани от гиганти като Monsanto без право на последващо презасаждане, оскъпяват продукцията. Много региони в света, от Централна Америка до Северна Африка, страдат от необичайно дълги периоди на суша. Другаде са наводнения, пожари, урагани. Конфликти като войната в Украйна отчетливо повишават цените на някои храни. Същевременно броят на търговските бариери в глобалната търговия неумолимо расте: в разговор с The Financial Times, Съни Вергесе наброява 1266 различни нови митнически ограничения, наложени от 154 държави в последните три години. Страни като Индия и Китай трупат незапомнено големи буферни запаси от храна. Всичко това само задълбочава проблема.

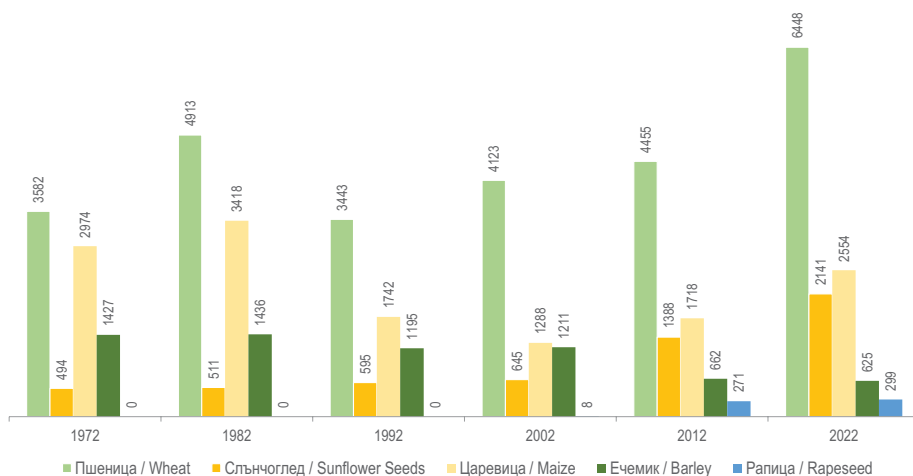
"ХРАНИТЕЛНАТА ДИПЛОМАЦИЯ" ЩЕ Е ОСНОВЕН ФАКТОР

в глобалната политика в следващите десетилетия. Впрочем, според някои анализатори, тя отдавна вече е. Майкъл Хъдсън, професор по икономика от Института на Мисури и президент на института ISLET, отдавна говори за "селскостопанския империализъм" на САЩ и Европейския съюз. За да просперира една държава, тя трябва да продава на останалите това, с което разполага. Ако стоката е дефицитна - като петрола, с който едва двайсетина държави разполагат в достатъчни количества, като кобалта, съсредоточен в ДР Конго, или редките земни метали, почти изцяло добивани от Китай - продажбата е лесна. Но когато стоката е нещо общогостъпно като пшеницата, се налага да прибегнеш до други средства, за да улесниш търговията си.

"Американските търговски стратегии винаги са се стремели да промотират "зърнена зависимост" на другите страни от американските фермери, като са се противопоставяли на опитите на други страни сами да задоволяват нуждите си от пшеница",

БЪЛГАРСКОТО СЕЛКОСТОПАНСКО ПРОИЗВОДСТВО
BULGARIAN AGRICULTURAL PRODUCTION

В тонове, данни на ООН / Tonnes, UN data

настоява Хъдсън, известен с левите си възгледи.

"СВЕТОВНАТА БАНКА ОТ САМОТО НАЧАЛО

е отказвала да дава селскостопански заеми на страните от Третия свят за производството на зърнени култури. Заемите са били ограничавани до насърчаването на тропически култури, които не се конкурират с продукцията на американските фермери". Резултатът от това, отбелязва Хъдсън, е, че страна като Чили, с най-големите запаси от естествени торове в света, не може да използва това богатство, а е принудена да използва приходите си от износа на мед и литий, за да купува американска пшеница. Фермерите на места като Източна Африка често са изправени пред Фаустовска сделка, съгласява се и Скот Икс, професор в the College of William & Mary. "Фермерите трябва да избират между специализирани "кеш" култури като какао, чай и кафе, или основни храни, от които да преживяват", подчертава Икс пред Fortune. "Те обикновено предпочитат кеш културите, защото иначе им е трудно да свържат двата края". "Идеята е,

че можеш да накараш другите страни да изнасят такива култури и тогава свърхпредлагането ще понижи цените на какаото и другите тропически продукти, и тези хора няма да могат да се самоиздържат", смята Хъдсън. "Затова, вместо да подкрепя семейните ферми, както го прави американската селскостопанска политика, Световната банка насърчава плантациите и тропическите култури". Това, според Хъдсън, създава едностранна зависимост на тези държави от икономики като тези на САЩ. Целта на Съединените щати - а и на Европейския съюз - винаги е била сами да си осигуряват основните храни, така че да не са зависими от други на свой ред.

КАК ОБАЧЕ СТОИ БЪЛГАРИЯ В ТОЗИ

рядко споменаван световен рег? Преди няколко месеца Eurostat публикува редовната си статистика за състоянието на животновъдството в Европа, която бе цитирана с необясним патос от някои български медии. Тази статистика показва неумолимото свиване в броя на отглежданите животни в ЕС - за последното десетилетие едрият

БЪЛГАРИТЕ ЯДАТ НАЙ-СКЪПАТА ХРАНА В ЕС

В България цената на храната е най-високата в целия Европейски съюз, съпоставена с покупателната способност, косвено сочат данни на ООН. Доклад на организацията показва каква е стойността на "здравословната диета" - в долари на човек на ден, изчислени според паритета на покупателната способност (PPP). Средно за света тя е 3.96 долара, като е най-ниска в Европа и Северна Америка (3.57 долара), и най-висока в Латинска Америка (4.56 долара).

За България обаче цената на здравословното дневно меню е 4.74 долара - най-високият показател в ЕС и вторият най-висок в Европа (след Босна - 5.53 долара). За отбелязване е, че през 2017 цената за българите е била само 3.39 долара - малко над средното ниво за съюза, но скача драстично след 2020, в резултат на развихрилата се 'greedflation' - инфлация, тласкана от алчността на търговеците. Последните данни на ООН обхващат 2022 година, така че в следващия доклад числата вероятно ще изглеждат още по-зле. Ето и цената на здравословната диета в някои други държави: Великобритания - 2.12 долара, Дания - 2.73, Швейцария - 2.85, Франция - 3.42, Германия - 3.56, Италия - 3.61, Чехия - 3.63, Румъния - 3.66, Унгария - 4.51, Северна Македония - 4.60, Сърбия - 4.62.

рогат добитък е намалял с 5%, свинете - с 6%, овцете - с 9%, козите - с 15%. На този фон няма как да не направи впечатление рекордният ръст в броя на свинете в България - с 21%, до общо 726 940 глави. Освен ако човек не знае, че през 90-те години България имаше над 3.1 милиона свине, а през 80-те - близо 4 милиона.

Общата селскостопанска политика на ЕС (CAP) е създадена именно да подпомага уязвими производители като животновъдите. Но България, след като получи достъп до средствата, реши да ги фокусира основно върху едрите земеделци и върху култури, позволяващи висока степен на механизация и изискващи все по-малко работна ръка.

Резултатите? Производството на пшеница е скочило до рекордни равнища - през 2022 то е с 80% по-високо от онова през 1992, и с 87% по-високо спрямо 1972. Добивите на царевича още не са стигнали нивата от 80-те, но са почти двойни в сравнение с 90-те години.

Производството на слънчоглед днес е с 320% по-високо, отколкото е било в началото на 80-те години, в златната ера на бъл-

гарското земеделие. При рапицата - почти непозната култура у нас преди промените - ръстът се измерва в хиляди проценти.

ДОБРИТЕ НОВИНИ ОБАЧЕ СА ДОТУК. Съсредоточаването на европейските субсидии основно в плащания за обработвана площ подпомогна (меко казано) големите земеделци, отглеждащи цитираните по-горе култури. Но пренебрегна по-малките фермери, зеленчукопроизводителите и най-вече животновъдите. Една страна, която произвежда много пшеница и слънчоглед, е безкрайно далеч от хранителната независимост. Ето какво се случва с останалите традиционни храни на българите.

Производството на ябълки е спаднало от 425 хиляди тона годишно в началото на 80-те до 46 хиляди тона (с известен ръст напоследък), на дини - от 361,000 до 80,000 тона, на дюли - от 38,000 тона през 70-те до едва 287 тона през 2022. Добивът на сливи е спаднал с 80%, на круши - с цели 97%.

В началото на 80-те България е произвеждала над 62,000 тона боб. Сега едва надхвърля 1000 тона. При зелято спадът е от 153,000

до 39,000 тона. Краставиците - уж националната храна, заради която румъните наричат българите "краставичари" - са намалели от 144,000 тона до малко над 52,000 тона. Картофите - от почти 470,000 тона до 172,000. Чушките - толкова прославени в миналото, че и до днес от Украйна през Грузия до Киргизстан те се наричат "български перец" - са се свили от 287,000 до едва 46,000 тона. По-голямата част от "българския перец", консумиран днес от българите, идва от Турция или Нидерландия. Производството на патладжани се е сгромолясало от 31,000 тона до едва 9,000, гобивите на лук са спаднали три пъти. Доматите, основна експорта стока в миналото, намаляват от 853,000 тона през 1982 до 126,000 тона през 2022 (пак добре, защото преди това бяха пагнали почти до 80,000 тона годишно).

ДНЕС БЪЛГАРИЯ ПРОИЗВЕЖДА С 83% ПО-МАЛКО овче сирене, отколкото през 70-те, и с 53% по-малко краве сирене (тук най-актуалните данни на ООН са отпреди 2019). Маслото, което излиза от българските мандри, е 20 пъти по-малко, отколкото е било някога. Единствено пчелният мед укрепва позициите си в последните години и почти достига количествата от 80-те.

И накрая стигаме до животните: 68% спад при едрия рогат добитък, 66% спад при пилетата, 62% при козите, 84% при свинете, 91% при гъските, 94% при пуйките. Частична утеха е, че с над 220% се е увеличил броят на патиците, но това е от сравнително ниска база през 80-те години.

Но най-ярък символ на печалната трансформация на българското селско стопанство си остава овцевъдството. В течение на векове овцата е била в центъра не само на икономиката, а и изобщо на битието на българите. "Покрай реките овче мляко, текли през векове през България, изникнали безчет мандри - българското сирене, масло и кашкавал хранели не само Полуострова, но и Мала Азия, Северна Америка, Междуречието", пише Вера Мутафчиева. "Покрай хълмовете от овчи кожи и овча вълна, които се издигали из България, изникнали безчет еснафи на кожухари, тъкачи, абаджи, терзии, гайтанджи, обушари... Пътят към националното възраждане е утъпкан от коптата на българските овчи стада". Тези стада си остават внушителни чак до началото на 90-те години, когато у нас има над 11 милиона овце. През 2023, по последни данни на Eurostat, вече са само 1.08 милиона. В последните години все по-често чуваме коментари как България се нуждае от ново национално възраждане, за да преодолее nihilism, апатията и пораженията върху обществения морал, оставени от прехода. Но явно този път ще трябва някой друг да утъпче пътя. ■

THE HUNGER GAMES

The problem of feeding humanity is becoming acute. Against this background, Bulgaria, once an agricultural superpower, leads a very inadequate policy

By KONSTANTIN TOMOV / Photography iSTOCK

We have fought countless wars over coal and oil in the past. In the future, we will have food wars. These are not the words of cheap apocalyptic Facebook prophets but of people like Frans Timmermans, the former vice-president of the European Commission on climate issues, or Sunny Verghese, CEO of Olam Agri, one of the largest agricultural trading companies on the planet. "If we don't take action, there is no doubt in my mind that my kids, my grandkids will be fighting wars over water and food," Timmermans told a security conference in Munich. A growing population, extreme weather events and unusually high levels of geopolitical uncertainty mean that feeding humanity - something the developed world has long taken for granted - is once again in question. The World Bank claims that to avoid serious food shortages as early as 2050, humanity must begin producing at least 50% more agricultural production than today. More and more diplomatic frictions and open

conflicts are related to food; countries like China are busily buying up farmland across their borders. An era is dawning in which a country's ability to grow its own food will be key not only to its well-being, but also its independence. Against this background, the policy of Bulgaria, once the first agricultural power of the former Eastern Bloc, to replace its diverse agriculture with a few monocultures, should cause alarm among the political class. But apparently, it doesn't.

AT FIRST GLANCE, THE GRIM PREDICTIONS of food wars may seem far-fetched. Humanity still produces far more food than it manages to eat: according to the World Food Program, about 1.3 billion tons of food is thrown away every year. That would be enough to feed another 1.26 billion people.

But at the same time, the problem of access to food is getting worse in many places. The number of hungry people in the world, steadily decreasing until 2014, began to stabilise af-

ter - only to jump after COVID-19. According to FAOSTAT, the food program of the United Nations, in 2022 more than 733 million people in the world suffered from severe malnutrition (53% of them - in Asia, and 41% - in Africa).

The reasons are multiple. The advent of modified seeds, sold by giants such as Monsanto without the right to subsequently replant, makes production more expensive. Many regions of the world, from Central America to North Africa, are suffering from unusually long periods of drought. Elsewhere there are floods, fires, and hurricanes. Conflicts such as the war in Ukraine increase the prices of some foods. At the same time, the number of barriers in global trade is growing inexorably: in a conversation with The Financial Times, Sunny Verghese counted 1,266 different new customs restrictions imposed by 154 countries in the last three years. Countries like India and China are amassing unprecedentedly large buffer stocks of food. All this only exacerbates the problem.

НОВА ЕКСПЕРТНА ИНФОРМАЦИОННА СИСТЕМА В ПОМОЩ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ

„AML АСИСТЕНТ“

съвместен продукт на адвокатско съдружие „Ърнст и Янг“/ЕУ/ и „АПИС Европа“

Законът за мерките срещу изпирането на пари поставя пред задължените да го изпълняват субекти задачата да разработят собствена политика за превенция, контрол и предотвратяване на опити, съмнителни операции и сделки, целящи укриване на незаконно придобити имуществото и пари, както и техните източници. Адвокатско съдружие „Ърнст и Янг“ (ЕУ) и „АПИС Европа“ разработиха съвместен информационен продукт - „AML Асистент“, който да бъде в помощ на ползващите го да изпълняват изискванията на законодателството в областта на мерките срещу изпирането на пари, борбата с тероризма и противодействието на корупцията.

Основната нормативна база, върху която се изгражда съдържанието на модула, включва европейски и български актове: Директива (ЕС) 2015/849 (известна като Четвърта Директива), изменена и допълнена с Директива (ЕС) 2018/843 (Пета), Закон за мерките срещу изпирането на пари, Закон за мерките срещу финансирането на тероризма и Закон за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество. Информационната система „AML АСИСТЕНТ“ може да се ползва в web и десктоп версия. Тя осигурява на потребителя:

- **достъп до действащата правна рамка** в България и ЕС; указания, образци и други документи на компетентните български институции;
- **насоки, указания и практики** на международни организации с резюмета на български език;
- **експертни авторски статии**, анализи и коментари на високо професионално ниво, осигурено от специалистите на „Ърнст и Янг“;
- **пакет от примерни образци на документи**, които помагат на задължените лица да изградят собствена политика и контрол за постигане на съответствие с изискванията на законодателството. Сред предвидените образци на документи са примерни вътрешни правила, процедура за извършване на комплексна проверка на клиентите, въпросник „Опознай своя клиент“ и др. Документацията има общ характер и при ползването ѝ всеки потребител трябва да вземе предвид спецификите на своята дейност, правноорганизационна, административна и управленска структура.
- **интерактивни форми**, които насочват потребителя какви дейности следва да се предприемат в съответната организация за изпълнение на задълженията и отчетността. Въз основа на отговорите, получени от „Въпросника за самооценка на съответствието“ клиентът може да стигне до обоснова извод за постигнатата степен на съответствие с изискванията на законодателството;
- **връзка с модул за „Идентификация на клиента“**

„Идентификация на клиента“ е самостоятелен модул, разработен от АПИС по поръчка на български банки, въз основа на информация и функционалности, съдържащи се в продукта „Апис Регистър+“. Информацията в него се базира върху данните от публичните декларации по чл. 35, ал. 1 от ЗПКОНПИ.

Целта на модула е да предоставя информация дали дадено лице е:

- видна политическа личност по смисъла на чл. 36, ал. 2 от ЗМИП;
- лице, заемащо висша публична длъжност по смисъла на чл. 6, ал. 1 от ЗПКОНПИ;
- „Свързано лице“ по смисъла на чл. 36, ал. 5 от ЗМИП с горните две категории лица, като информация за свързаността се извлича от декларациите по чл. 35, ал. 1 от ЗПКОНПИ и от данните за търговците в Търговския регистър.

Продуктът „AML АСИСТЕНТ“ е динамичен, с възможности за лесно и удобно търсене на информация, която е свързана чрез хипер линкове. Връзката с модула за идентификация на клиента позволява на потребителя да прави индивидуални заявки за конкретно лице, ако иска да провери дали то попада в някоя от посочените по-горе категории, както и да поиска да бъде изследван автоматизирано за промени в статуса на дадена група, на всички свои клиенти или контрагенти по отношение на принадлежността им към някоя от посочените категории лица.

Повече информация за „AML АСИСТЕНТ“ можете да намерите на www.apis.bg.

"FOOD DIPLOMACY" WILL BE A MAJOR FACTOR in global politics in the coming decades. In fact, according to some analysts, it has already been for quite a long time. Michael Hudson, professor of economics at the Missouri Institute and president of the ISLET Institute, has long been talking about the "agricultural imperialism" of the United States and the European Union. For a country to prosper, it must sell what it has to others. If the commodity is in short supply - like oil, which only two dozen countries have in sufficient quantities, or cobalt, concentrated in DR Congo, or rare earth metals, almost entirely mined by China - selling is easy. But when the commodity is something generally available like wheat, you have to resort to other means to facilitate your trade.

"U.S. trade strategists have sought to promote grain dependency on U.S. farmers by opposing foreign attempts to achieve grain self-sufficiency," insists Hudson, known for his leftist views. "Most notoriously, the World Bank from the

outset refused to make any agricultural loans to Global South/Third World countries for the production of food grains. Lending has been limited to promoting tropical crops that do not compete with U.S. farm production." The result, Hudson notes, is that a country like Chile, with the largest reserves of natural fertilizers in the world, cannot fully exploit this wealth, but is forced to use its copper and lithium export earnings to buy American wheat. Farmers in places like East Africa often face a Faustian bargain, agrees Scott Ickes, a professor at the College of William & Mary. "Farmers have to choose between growing specialty cash crops like cocoa, tea and coffee - or food staples to make a living," Ickes told Fortune magazine. "They usually pick the cash crops as it's a challenge for them to make ends meet."

"The idea is that if you can make other countries export plantation crops, the oversupply will drive down prices for cocoa and other tropical products, and they won't feed themselves", Hudson says. "So instead of backing family farms ▶

► like the American agricultural policy does, the World Bank backed plantation agriculture". This, according to Hudson, creates a one-sided dependence of these countries on economies like those of the United States. The goal of the US (and the European Union) has always been to produce their own staple foods so that they are not dependent on others in turn.

HOW DOES BULGARIA STAND IN THIS RARELY-MENTIONED world order? A few months ago, Eurostat published its regular statistics on the state of animal husbandry in Europe, which were quoted with inexplicable pathos by some Bulgarian media. These statistics show the inexorable decline in the number of farmed animals in the EU - over the last decade, cattle have decreased by 5%, pigs - by 6%, sheep - by 9%, goats - by 15%. Against this background, the record growth in the number of pigs in Bulgaria - by 21%, to a total of 726,940 heads - cannot fail to make an impression. Unless one does not know that in the 1990s Bulgaria had over 3.1 million pigs, and in the 1980s - nearly 4 million.

The EU's Common Agricultural Policy (CAP) was created precisely to support vulnerable producers such as livestock farmers. But Bulgaria, after gaining access to the funds, decided to focus mainly on large farmers and on crops that allowed a high degree of mechanization and required less and less labour.

The results? Wheat production has soared to record levels, 80% higher in 2022 than in 1992, and 87% higher than in 1972. Corn yields have not yet reached 1980s levels, but are almost double compared to the 1990s. Sunflower seed production today is 320% higher than it was in the early 1980s, in the golden era of Bulgarian agriculture. In the case of rapeseed - an almost unknown crop in our country before the changes - there is a five-figure growth.

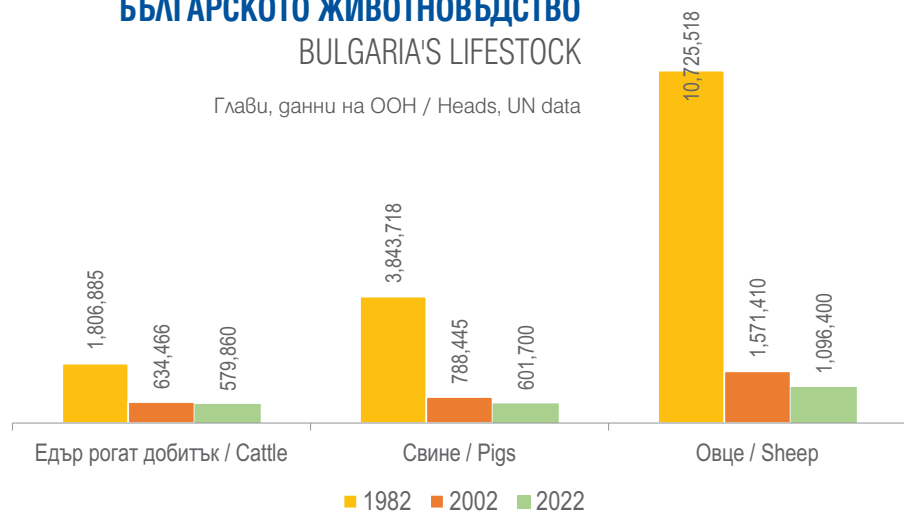
BUT THE GOOD NEWS ENDS THERE. The concentration of European subsidies mainly in payments by area has helped (to put it mildly) the large landowners growing the crops cited above. But it neglected the smaller farmers, the vegetable growers and, most of all, the livestock breeders. A country that produces a lot of wheat and sunflowers is infinitely far from food independence. Here is what is happening with the rest of the traditional staple foods of Bulgarians.

The production of apples has fallen from 425 thousand tons per annum in the early 1980s to 46 thousand tons (with some growth recently), production of watermelons went from 361,000 to 80,000 tons, of quinces - from 38,000 tons in the 1970s to only 287 tons in 2022. The yield of plums has fallen by 80%, of pears - by as much as 97%.

In the early 1980s, Bulgaria produced over 62,000 tons of beans. Now it barely exceeds

БЪЛГАРСКОТО ЖИВОТНОВЪДСТВО BULGARIA'S LIFESTOCK

Глави, данни на ООН / Heads, UN data

BULGARIANS EAT THE MOST EXPENSIVE FOOD IN THE EU

In Bulgaria, the price of food is the highest in the entire European Union, compared to the purchasing power, according to UN data. A report by the organization shows what a "healthy diet" is worth in dollars per person per day, calculated according to purchasing power parity (PPP). The world average is \$3.96, with the lowest in Europe and North America (\$3.57) and the highest in Latin America (\$4.56).

For Bulgaria, however, the price of a healthy daily menu is 4.74 dollars - the highest indicator in the EU and the second highest in Europe after Bosnia (5.53 dollars). It should be noted that in 2017 the price for Bulgarians was only 3.39 dollars - slightly above the average level for the union, but it jumped drastically after 2020, as a result of the raging 'greedflation' - inflation pushed by the greed of retailers. The latest UN figures cover the year 2022, so the numbers are likely to look even worse in the next report. Here is the price of a healthy diet in some other countries: Great Britain - 2.12 dollars, Denmark - 2.73, Switzerland - 2.85, France - 3.42, Germany - 3.56, Italy - 3.61, Czech Republic - 3.63, Romania - 3.66, Hungary - 4.51, North Macedonia - 4.60, Serbia - 4.62.

1000 tons. For cabbage, the drop was from 153,000 to 39,000 tons. Cucumbers - once the national food, for which Romanians call Bulgarians "cucumber eaters" - fell from 144,000 tonnes to just over 52,000 tonnes. Potato production went from almost 470,000 tons to 172,000. Peppers - so famous in the past that even now they are called 'Bulgarian pepper' from Ukraine to Kyrgyzstan - have shrunk from 287,000 to just 46,000 tonnes. Most of the "Bulgarian pepper" consumed by Bulgarians today comes from Turkey or the Netherlands. Eggplant production has collapsed from 31,000 tonnes to just 9,000, and onion yields have dropped threefold. Tomatoes, a major export commodity in the past, are down from 853,000 tons in 1982 to 126,000 tons in 2022.

TODAY, BULGARIA PRODUCES 83% LESS SHEEP'S CHEESE than in the 1970s, and 53% less cow's cheese (here, the most recent UN data is from before 2019). The butter coming out of Bulgarian dairies is 20 times less than it used to be. Only bee honey has strengthened its position in recent years and almost reached the quantities of the 1980s.

And finally, we come to livestock: 68% decline in cattle, 66% decline in chickens, 62% in goats, 84% in pigs, 91% in geese, 94% in turkeys. It is a partial consolation that duck num-

bers have increased by over 220%, but this is from a comparatively low base in the 1980s.

Yet, the most striking symbol of the sad transformation of Bulgarian agriculture remains sheep farming. Over the course of centuries, the sheep was at the center not only of the economy, but also of the life of Bulgarians in general. "Along the rivers of sheep's milk that flowed through Bulgaria for centuries, countless dairies sprang up - Bulgarian cheese, butter and yellow cheese fed not only the Peninsula, but also Asia Minor, North America, the Mediterranean," notes the famous writer and historian Vera Mutafchieva. "Along the hills of sheep skins and sheep wool that rose up across Bulgaria, countless guilds of furriers, weavers, abadjis, terzis, gaitanjis, shoemakers sprung up... The road to national revival has been trodden by the hooves of the Bulgarian sheep herds". These flocks remained impressive until the early 1990s, when there were over 11 million sheep in the country. In 2023, according to the latest Eurostat data, there are only 1.08 million left. In recent years, we increasingly hear comments about how Bulgaria needs a new national revival in order to shake off the nihilism, apathy and defeats on public morals left by the transition. But apparently someone else will have to trod the road this time. ■

Ипотечен кредит

ДОМ за теб

- Ниска лихва, без скрити такси и условия
- Безплатна имуществена застраховка

Централна Кооперативна Банка
Важният си ти.

*5050
www.ccbank.bg

СОФИЯ ВАРНА БУРГАС

ПОЛЕТ КЪМ ПЛАЖА!

Лети до морето и обратно всеки ден през целия летен сезон с България Еър!

- Ежедневни полети до Бургас
- До 3 полета дневно до Варна

Спести време и нерви по пътищата и резервирай своя полет към плажа сега!

ПРИЯТЕН
ПОЛЕТ

ПРИЯТНИ
ЕМОЦИИ

За повече информация и резервации посетете www.air.bg

74 | **ОЛИМПИЙСКИ ПРИНЦИПИ**
OLYMPIC CHAMPION

58 | **КОЛКО НИ ОСТАВА ДО БЕЗСМЪРТИЕТО?**
HOW LONG DO WE HAVE UNTIL IMMORTALITY?

62 | **ЗДРАВΟΣЛОВЕН БИЗНЕС**
HEALTHY BUSINESS

ШПИОНИРАТ ЛИ НИ ВЕЧЕ КОЛИТЕ НИ?

Три от най-големите автомобилни производители в света са събирали данни за шофьорското поведение на клиентите си и са ги продавали незаконно на трети страни, включително застрахователни компании, твърдят двамата американски сенатори. През юли с официално писмо те настояха Федералната комисия по търговията (FTC) да започне разследване. "Особено обидно е, че автомобилните производители продават коли за десетки хиляди долара, за да се мъчат после да изкарат по някой допълнителен цент от личните данни на клиентите си", пише в писмото.

Според обвиненията на сенаторите Уайдън и Маркей, които са провели мащабно разследване по случая, трите споменати производителя са събирали различни данни за клиентите си - как ускоряват, колко рязко натискат спирачките, колко често надвишават ограниченията за скорост. Тези данни са били продавани на застрахователни компании, за да ги улеснят в оценката на риска и да говедат го

по-скъпи застраховки за по-динамичните водачи. На всичкото отгоре данните са продавани за жълти стотинки. По данни на Уайдън, Honda е получила в замяна на данните за 97,000 автомобили само 25 920 долара за последните четири години, или по 26 цента на кола. Малко по-скъпо са пласирали личните данни от Hyundai - 61 цента за кола, или общо малко над 1 милион долара. Все още не са оповестени данни на каква цена е продавала данните на клиентите си General Motors, но разследването е установило, че при американския производител става дума за данните на цели 8 милиона нейни клиенти.

Все пак Honda и GM поне са гали на клиентите си възможност да се откажат от това - макар и скрита в подменюта и неясно обяснена. Hyundai е събирал данни от всеки свой автомобил с интернет връзка. След първоначалните разкрития на сенатори, GM е спряла да събира и продава данни за поведението на шофьорите - но все още го прави с данните за локацията на автомобила. ■

HAVE OUR CARS STARTED TO SPY ON US?

Three of the world's largest automakers collected data on their customers' driving behaviour and illegally sold it to third parties, including insurance companies, two US senators have alleged. In July, in a formal letter, they demanded that the Federal Trade Commission (FTC) open an investigation. "It is particularly offensive that car manufacturers sell cars for tens of thousands of dollars only to then try to make an extra cent from their customers' personal data," the letter reads.

According to the accusations of senators Wyden and Markey, who conducted a large-scale investigation into the case, the three mentioned manufacturers collected various data about their customers - how they accelerate, how sharply they apply the brakes, how often they exceed speed limits. This data has been sold to insurance companies to make it easier for them to assess risk and lead to more expensive insurance for more dynamic drivers. On top of that, the data was sold for pennies. According to Wyden, Honda received just \$25,920 over the past four years, or 26 cents per car, in exchange for data on 97,000 vehicles. Hyundai placed the personal data slightly more expensive - 61 cents per car, or a little over 1 million dollars in total. No data has yet been released at what price General Motors sold the data to its customers, but the investigation found that the American manufacturer was dealing with the data of as many as 8 million of its customers.

Still, Honda and GM have at least given customers the option to opt out -- albeit hidden in a sub-menus and not clearly explained. Hyundai has been collecting data from each of its cars with an internet connection. Since the senators' initial revelations, GM has stopped collecting and selling data on driver behavior -- but still does so with vehicle location data. ■

Бяхме деца.

*Бяхме, но времето лети.
Планирай бъдещето с пенсионноосигурителна
компания „Съгласие“*

Професионален фонд

Универсален фонд

Доброволен фонд

 СЪГЛАСИЕ
ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНА КОМПАНИЯ

С ПОГЛЕД КЪМ ТВОЕТО БЪДЕЩЕ!

КОЛКО НИ ОСТАВА ДО БЕЗСМЪРТИЕТО?

Средната продължителност на живота почти се е удвоила за половин век.
Игва ли време за следващата голяма крачка?

Текст КОНСТАНТИН АНГЕЛОВ / Фотография ISTOCK

За всяка минута, докато четете тази статия, средната продължителност на живота ви нараства с почти 15 секунди. Докато прехвърлите цялото списание, ще се е покачила с 9 минути. По същото време утре ще е с близо 6 часа по-голяма. Тези числа звучат леко шокиращо, но са верни - поне в строго статистически смисъл.

ПРЕЗ 2022 ГОДИНА СРЕДНОСТАТИСТИЧЕСКИЯТ ЧОВЕК на планетата живее до 73.6 години. Не звучи кой знае колко впечатляващо, докато не се замислим върху понятието "средностатистически": възрастта 73.6 включва като прехвърлилите стоте старци, така и децата, починали при раждането. Само преди 200 години, в зората на Индустриалната ера, средната продължителност на живота на планетата е била около 29 години (най-висока в Океания, където заради по-здравословния начин на живот хората изкарвали средно до 35). През 1950 вече средната продължителност достигнала 46 години, като в Северна Америка, благодарение на напредъка на медицината, скочила до 68 години (толкова е тя през 2022 за мъжете в България). Прогнозите сочат, че до 2050 година ще

живеем вече средно по 78.1 години - с четири и половина повече от сега. Четири години и половина - това са 1643 допълнителни дни, 39 447 допълнителни часа. Навършването на 60 години, което преди столетие се е смятало едва ли не за прага на смъртта, днес не е гостатъчно гори да се пенсионирате.

НО СТАТИСТИКАТА Е ДОНЯКЪДЕ ИЗМАМНА. Още не сме открили начините да удължаваме значително живота. Скокът в очакваната продължителност на живота се дължи преди всичко на грастично намалялата детска смъртност, на напредъка в борбата с някои опасни заболявания, на намаляването на бедността и глада, на повишаването на хигиената и на достъпа до чиста вода. Вероятно еволюцията на схващанията за здравословен начин на живот също имат някакъв принос, разбира се. Но фактът си е факт: още не сме открили как да живеем до 150, 200 или дори повече години. Все повече учени обаче твърдят, че сме на ръба да го направим.

За момента горната граница на човешкия живот е фиксирана от Жана Калман, която през 1997 година почина на 122-годишна възраст. Има безброй спекулации за хора, наг-

хвърлили тази възраст, но нито една от тях не е подкрепена с документи. Онова, което знаем със сигурност, е, че броят на столетниците расте - и то с темпо, надвишаващо нарастването на населението. По данни на ООН, към 1990 година в света е имало 95,000 души над 100-годишна възраст. През 2015 те вече са надхвърляли 450,000. През 2100 година ще са 25 милиона.

ГОЛЕМИЯТ ВЪПРОС Е ДАЛИ МОЖЕМ да премахнем границата? Преди време биолозите вярваха, че процесът на стареене се контролира от някакъв загадъчен вътрешен механизъм в организма. Напоследък на по-голяма популярност се радва схващането, че старостта е просто натрупване на гребни дефекти и отпадатни вещества в клетките. Каквато и да е истината за това явление, физическите му проявления са добре познати. Старенето започва още след 30-ата година. Между нея и 80-ата тялото обикновено губи около 40% от мускулната си маса, а дори и онази, която ни остава, значително отслабва. Същото е и с костите - те наедряват до началото на 30-те години, след което започва обратният процес. Мъжете губят средно 1% от скелетната си маса за

десетилетие. При жените е същото, но в годините след менопаузата темповете се ускоряват значително. Най-осезаем обаче е ефектът на старостта върху мозъка - след достигането на 40-годишна възраст той започва да се свива и губи около 5% от обема и теглото си за всяко десетилетие. При някои хора това протича сравнително безвредно; при други обаче води до проблеми с паметта и до болестта на Алцхаймер.

ПРОБЛЕМЪТ ОБАЧЕ НЕ Е НЕРЕШИМ, настояват някои учени. Техните доказателства идват от природата: има немалък брой сложни животни, които спокойно надхвърлят 150-годишната граница. Например гигантските костенурки - на атлантическия остров Света Елена живее Джонатан - екземпляр от вида *Aldabrachelys gigantea hololissa*, който според оценките е на около 190 години. Има съхранена негова снимка от 1886 година, която го показва като напълно развит възрастен индивид.

Гренландските китове (*Balaena mysticetus*) според океанолозите доживяват до 200 години. Те притежават специфичен ген, наречен ERCC1, който се грижи за "поправяне" на увредена ДНК и ги предпазва от рак

- качества, които учените проучват с разбихаем интерес. Съседи на гренландските китове в полярните води са гренландските акули (*Somniosus microcephalus*), при които има доказателства за екземпляри, доживели съответно 272 и 392 години. Учените предполагат, че 500 години е напълно постижима възраст за тези акули, което означава, че някъде дълбоко из Атлантика се скитат същества, родени преди Бах и Рембранд.

НЯМА ТЕОРЕТИЧНА ГРАНИЦА колко пъти могат да се възпроизведат клетките в човешкото тяло. Ако намерим начини да ко-

КОЛКО ЖИВЕЯТ БЪЛГАРИТЕ?

По последните засега обобщени данни, които са от 2021, българските жени живеят средно по 76 години, а българските мъже - едва по 68.9 години. Това е горе-долу колкото средната продължителност на живота в Русия и малко под тази в Румъния. За сравнение жените в Гърция живеят средно с почти 7 години по-дълго, а мъжете - с почти 9 години по-дълго. През следващия четвърт век животът на българките ще се удължи средно до 80 години, а на българите - до почти 74 години.

ризираме натрупващите се в клетките дефекти, пътят към удвояване или утрояване на продължителността на живота ще е открит. А някои по-радикални мислители, като геронтолога от Кеймбридж Обри Де Греј, отиват още по-далеч и предрича, че след време процесът на стареене окончателно ще бъде спряен. И то в съвсем оборзримото бъдеще, така че някои от хората, които сега са на средна възраст, "имат шанс" да се възползват, смята Де Греј.

Теоретичният ни арсенал от техники за въздействие върху клетките се увеличава непрекъснато: от използването на стволни клетки за подмяна на остаряла тъкан, през имплантирането в организма на специални бактерии, които да почистват клетъчните отпадъци, та чак до 3D-"принтирането" на цели нови органи за трансплантация - не чужди, а носещи собственото ни ДНК. Създадената от Де Греј фондация SENS в последните години се раздели на пет развойни компании, всяка от които се радва на растящ инвеститорски интерес. "Победата над старостта не е индустрия на бъдещето", казва Де Греј. "Тя е вече съществуваща индустрия, която може да бъде едновременно печеливша и полезна за здравето ви". ■

HOW LONG DO WE HAVE UNTIL IMMORTALITY?

Average life expectancy has almost doubled in half a century. Is it time for the next big step?

By KALIN ANGELOV / Photography iSTOCK

For every minute that you read this article, your average lifespan increases by almost 15 seconds. By the time you finish the entire magazine, it will have gone up by 9 minutes. At the same time tomorrow, it will be nearly 6 hours higher. These numbers sound a little shocking, but they are true - at least in a strictly statistical sense.

IN 2022, THE AVERAGE PERSON ON THE PLANET LIVED to be 73.6 years old. It doesn't sound all that impressive until you think about the concept of "average": the age of 73.6 includes both the elderly who passed the hundred mark and the children who died at birth. Just 200 years ago, at the dawn of the Industrial Age, the average life expectancy on the planet was about 29 years (highest in Oceania, where healthier lifestyles led to an average of 35). In 1950, the average life expectancy reached 46 years, and in North America, thanks to the progress of medicine, it jumped to 68 years (this is how long it will be in 2022 for men in Bulgaria). Forecasts indicate that by 2050 we will live an average of 78.1 years - four and a half years longer than now. Four and a half years - that's 1,643 extra days, 39,447 extra hours. Turning 60, which a century ago was considered almost the threshold of death, today is not enough even to retire.

BUT THE STATISTICS ARE SOMEWHAT DECEIVING. We have not yet discovered ways to significantly extend lifespan. The jump in life expectancy is primarily due to drastically reduced infant mortality, progress against some dangerous diseases, the reduction of poverty and hunger, increased hygiene and access to clean water. Perhaps the evolution of healthy lifestyle concepts also has some contribution, of course. But the fact is the fact: we have not yet discovered how to live to 150, 200 or even more years. However, a growing number of scientists say we are on the verge of doing so. For the time being, the upper limit of human

life is fixed by Jeanne Calment, who died in 1997 at the age of 122. There are countless speculations about people exceeding this age, but none of them are supported by documents. What we do know for sure is that the number of centenarians is growing - and at a rate that exceeds population growth. According to the United Nations, by 1990 there were 95,000 people over the age of 100 in the world. In 2015, they already exceeded 450,000. In the year 2100, there will be 25 million.

THE BIG QUESTION IS, CAN WE REMOVE THE BORDER? Biologists once believed that the aging process was controlled by some mysterious internal mechanism in the body. Recently, the notion that old age is simply an accumulation of small defects and waste substances in the cells has become more popular. Whatever the truth of this phenomenon, its physical manifestations are well known. Aging begins after the age of 30. Between the age of 30 and 80, the body usually loses about 40% of its muscle mass, and even the muscle mass that remains is significantly weakened. It's the same with bones - they build up until the early 30s, after which the reverse process begins. Men lose an average of 1% of their skeletal mass per decade. In women it is the same, but in the years after menopause the

pace accelerates significantly. Most noticeable, however, is the effect of old age on the brain - after reaching the age of 40, it begins to shrink and loses about 5% of its volume and weight every decade. In some people, this is relatively harmless; however, in others it leads to memory problems and Alzheimer's disease.

HOWEVER, THE PROBLEM IS NOT INSOLUBLE, some scientists insist. Their evidence comes from nature: there are quite a few complex animals that comfortably exceed the 150-year mark. For example, giant tortoises. On the Atlantic island of St. Helena lives Jonathan - a specimen of the species *Aldabrachelys gigantea hololissa*, which, according to estimates, is about 190 years old. There is a preserved photograph of him from 1886 which shows him as a fully developed adult.

Bowhead whales (*Balaena mysticetus*) live up to 200 years, according to oceanologists. They possess a specific gene called ERCC1, which takes care of "repairing" damaged DNA and protects them from cancer - qualities that scientists are studying with understandable interest. Neighbours of bowhead whales in polar waters are Greenland sharks (*Somniosus microcephalus*), where there is evidence of specimens that lived to be 272 and 392 years old, respectively. Scientists suggest that 500 years is a perfectly attainable age for these sharks, which means that somewhere deep in the Atlantic there are creatures born before Bach and Rembrandt.

THERE IS NO THEORETICAL LIMIT TO HOW MANY TIMES cells in the human body can reproduce. If we find ways to correct the defects that accumulate in cells, the path to doubling or tripling life expectancy will be open. And some more radical thinkers, such as Cambridge gerontologist Aubrey De Grey, go even further and predict that eventually the aging process will finally be stopped. And this might happen in the very foreseeable future, so some of the people who are now middle-aged "have a chance" to benefit, De Grey believes.

Our theoretical arsenal of techniques for influencing cells is constantly increasing: from the use of stem cells to replace old tissue, to the implantation of special bacteria in the body to clean up cellular waste, and even to 3D-"printing" whole new organs for transplantation - not foreign, but carrying our own DNA. De Grey's SENS Foundation has in recent years split into five development companies, each of which has enjoyed growing investor interest. "Beating old age is not an industry of the future," says De Grey. "It's an existing industry that can be both profitable and good for your health." ■

HOW LONG DO BULGARIANS LIVE?

According to the most recent aggregated data, which are from 2021, Bulgarian women live an average of 76 years, and Bulgarian men - only 68.9 years. This is about the same as the average life expectancy in Russia and slightly below that of Romania. In comparison, women in Greece live on average almost 7 years longer and men - almost 9 years longer. In the next quarter of a century, Bulgarian women's lives will increase to 80 years on average, and Bulgarian men's - to almost 74 years.

Мулти ПРОБИОТИК за жени

12
щам

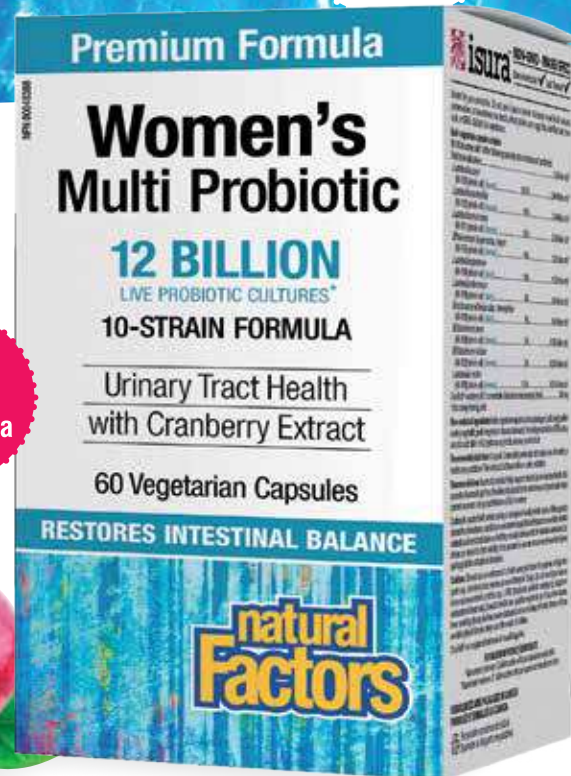
12
млрг.
активни
пробиотици

НАТУРАЛНА И ЕФИКАСНА ЗАЩИТА за вагиналната и уринарна микрофлора

- Поддържа чревната, вагинална и уринарна микрофлора.
- Потиска растежа на патогените G. Vaginalis, C. albicans и E. Coli.
- Подпомага профилактиката и лечението на бактериална вагиноза, кандидоза и цистит.

+

червена
боровинка

Търсете в аптеките и онлайн на www.revita.bg

ТУК ЗАПОЧВА ПЕРФЕКТНОТО ЗДРАВЕ

**natural
Factors**

ЗДРАВООСЛОВЕН БИЗНЕС

Медицинският туризъм се развива със смайващо темпо - дори и в България, въпреки липсата на подкрепа

Текст МАРИНА МАТИНОВА / Фотография ISTOCK

Знаете ли кой е най-бързо растящият бизнес в Европа в последното десетилетие? Не, не са информационните технологии, нито възобновяемата енергетика. Най-стабилно се увеличават приходите на здравния туризъм - средно с 12-15% годишно по изчисления на PwC.

ПАРАДОКСАЛНОТО Е, ЧЕ ДОРИ НЯМА ТОЧНА и общоприета дефиниция какво е това "здравен туризъм". Повечето анализатори обясняват понятието като туристическо пътуване, съпроводено с получаване на здравни грижи. Някои включват тук СПА, wellness и други подобни процедури. Други го ограничават само до чисто медицинско лечение, включвайки обаче и козметична хирургия. Това е причината статистическите данни за здравния туризъм да са толкова ненадеждни. Единственото по-мощно изследване на Европейската комисия в тази област датира от средата на миналото десетилетие, и оценява медицинския туризъм на около 5% от общия туризъм в ЕС, и на около 0.3% от brutния продукт на съюза. Оттогава насам обаче числата със сигурност са пораснали. Fortune Business Insights, разглеждайки само чисто медицинските процедури, прогнозира, че здравният туризъм в глобален мащаб ще порасне от 14 милиарда долара през 2021 до 53.5 милиарда долара през 2028. Въпросът е доколко България е в състояние да се възползва от този очертаващ се бум.

НА ТЕОРИЯ БЪЛГАРИЯ Е МЕЖДУ СТРАНИТЕ, най-облагодетелствани за развитие на здравен туризъм. Още през 2011 Economist Intelligence Unit отбеляза, че "България е сред страните, които комбинират ниски цени на медицинските

услуги с професионален опит на медицинския персонал и могат да се превърнат в предпочитана дестинация за така наречените здравни туристи". Можете да добавите към това доброто географско разположение (на 2-3 часа полет от повечето европейски столици), здравословния климат, изключителното богатство от минерални води. Всъщност на страната ѝ липсва само едно парченце от пъзела: адекватна политическа класа.

Здравният туризъм в България се развива добре - но почти изцяло благодарение на собствената инициатива на частните болници, клиники и т. н. Подкрепата на държавно ниво за този сектор се състои предимно от... гуми. През 2021 бе съставен "План за развитие на здравен туризъм 2022-2025", но повечето точки в него се отнасяха до създаването на нова администрация, а не до реални мерки, които биха се усетили от сектора. Пък и вече сме близо до крайната дата, фиксирана в плана, а повечето от тези точки изобщо не са изпълнени.

НЕКА САМО СРАВНИМ ТОВА С ПОЛОЖЕНИЕТО В ТУРЦИЯ, която преди двайсетина години започна да развива здравен туризъм от същите стартови позиции като България, и която през 2023 се похвали с 2.3 милиарда долара директни нетни приходи от медицински туристи (без да се броят чисто туристическите им разходи). Ето рецептата накратко: дър-

жавна подкрепа за университетите, за да се създават квалифицирани медицински кадри; улеснени процедури за привличането на кадри от чужбина; помощ от националните и местните власти при създаването на нови здравни заведения, включително с отстъпването на терени, на минерални извори и т. н.; насърчаване на партньорства между здравни центрове и хотели; осигуряване на по-изгодни условия за пътуване за здравните туристи (Turkish Airlines прави 50% отстъпка на клиенти, които показат резервация за медицински процедури в страната); и накрая национално субсигирана реклама за турския здравен сектор по цял свят. На всичко това българският план за развитие на сектора отговаря с гръмката точка първа: "Създаване на Консултативен съвет за развитие на здравния туризъм". Както казваше сър Алек Исигонис, камилата е кон, проектиран от комитет. Или от консултативен съвет.

ДОРИ И С ТАКАВА СИМВОЛИЧНА "ПОДКРЕПА" обаче, здравният туризъм в България се развива добре в последните години - резултат основно на усилията на частния сектор. Особено в области като дентална медицина, козметична хирургия, репродуктивни терапии, подмяна на стави... "В България има прекрасни условия за медицински туризъм - и заради нейните забележителности и природа, разбира се, но най-вече заради високото качество на предлаганата здравна услуга, която в същото време е на много достъпна цена", казва г-р Венета Павлова, основател на клиниките "ЕО Дент", пред THE INFLIGHT MAGAZINE. "Специално в областта на денталната медицина цената е горе-долу наполовина на тази в Италия, в Германия, в Кипър, в Гърция". ■

83%

от медицинските туристи пътуват с придружител. Средните разходи на един медицински турист са между 6,083 и 12,885 евро, по данни на PwC.

HEALTHY BUSINESS

Medical tourism is developing at an amazing pace - even in Bulgaria, despite the lack of support

By MARINA MARTINOVA / Photography iSTOCK

Do you know what is the fastest-growing business in Europe in the last decade? No, it's not information technology or renewable energy. Health tourism revenues are increasing most steadily - on average by 12-15% per year according to PwC calculations.

The paradox is that there is not even a precise and generally accepted definition of what "health tourism" is. Most analysts explain the concept as a tourist trip accompanied by receiving health care. Some include here spa, wellness and other similar procedures. Others limit it to purely medical treatment but also include cosmetic surgery. This is why health tourism statistics are so unreliable. The only larger study of the European Commission in this area dates from the middle of the last decade, and estimates medical tourism at about 5% of the total tourism in the EU, and at about 0.3% of the gross product of the union. How-

ever, the numbers have certainly grown since then. Fortune Business Insights, considering only purely medical procedures, predicts that health tourism on a global scale will grow from 14 billion dollars in 2021 to 53.5 billion dollars in 2028. The question is to what extent Bulgaria can benefit from this looming boom.

IN THEORY, BULGARIA IS AMONG THE COUNTRIES most favoured for the development of health tourism. Back in 2011, the Economist Intelligence Unit noted that "Bulgaria is among the countries that combine low prices for medical services with professional

83%

of the medical tourists travel with a companion. The average expenses of a medical tourist is between 6,083 and 12,885 euros, according to PwC.

experience of medical personnel and can become a preferred destination for so-called health tourists." You can add to this the good geographical location (a 2-3 hour flight from most European capitals), the healthy climate, and the exceptional wealth of mineral waters. In fact, the country lacks just only one piece of the puzzle: an adequate political class.

Health tourism in Bulgaria is developing well - but almost entirely thanks to the private hospitals and clinics own initiative. State-level support for this sector consists mainly of... words. In 2021, the "Health Tourism Development Plan 2022-2025" was drawn up, but most of the points in it referred to the creation of a new administration and not to real measures that would be felt by the sector. Moreover, we are already close to the end date fixed in the plan, and most of these points have not been fulfilled at all.

LET'S JUST COMPARE THIS WITH THE SITUATION IN TURKEY, which twenty years ago began to develop health tourism from the same starting positions as Bulgaria, and which in 2023 boasted 2.3 billion dollars in direct net income from medical tourists (not counting their purely touristic expenses). Here is the recipe in a nutshell: state support for universities to produce qualified medical personnel; simplified procedures for attracting personnel from abroad; assistance from the national and local authorities in the creation of new health facilities, including the concession of land, mineral springs, etc.; promoting partnerships between health centers and hotels; providing more favorable travel conditions for health tourists (Turkish Airlines gives a 50% discount to customers who show a reservation for medical procedures in the country); and finally nationally subsidized advertising for the Turkish health sector worldwide. The Bulgarian plan for the development of the sector responds to all this with the loud point one: "Establishment of an Advisory Council for the development of health tourism". As Sir Alec Issigonis used to say, a camel is a horse designed by committee. Or from an advisory board.

EVEN WITH SUCH SYMBOLIC "SUPPORT", however, health tourism in Bulgaria has been developing well in recent years - mainly the result of the efforts of the private sector. Especially in areas such as dentistry, cosmetic surgery, reproductive therapies, joint replacement... "Bulgaria has wonderful conditions for medical tourism - also because of its sights and nature, of course, but mostly because of the high quality of the health service offered, which at the same time is at a very affordable price," says Dr. Veneta Pavlova, founder of EO Dent clinics, to THE INFLIGHT MAGAZINE. "Especially in the field of dentistry, the price is more or less half of that in Italy, in Germany, in Cyprus, in Greece". ■

ВЕНОЗЕН ЛАЗЕРЕН ЦЕНТЪР

Воден от убеждението си, че всеки пациент заслужава най-доброто, д-р Ангел Радев създава най-голямата клиника в България за съвременно лечение на разширени вени, козметични вени и капилляри - Varix Clinic – венозен лазерен център

Как се роди идеята да основате самостоятелна специализирана клиника за лечение на венозни заболявания?

Обикаляйки по света и трупайки опит от едни от най-големите имена в сферата на венозните заболявания, реших че трябва да създам структура, предлагаща медицина на световно ниво и перфектна организация, защото смятам, че всеки наш пациент заслужава най-добрите постижения на съвременната медицина. Мечтата ми бе да създам клиника, в която пациентите да бъдат лекувани по най-съвременните европейски и световни стандарти в сферата на венозните заболявания, тъй като при голяма част от тях провежданото лечение масово продължава да бъде неправилно и неефективно. Радвам се, че успяхме да създадем такава атмосфера и среда, в която пациентът не изпитва класическото потискащо усещане, свързано с посещението и престоя в болница.

Как и на какво залагате в развитието на висококачествена медицина във Varix Clinic – венозен лазерен център?

Като бутикова специализирана клиника за нас е изключително важно да не се прави компромис с качеството. Затова непрекъснато инвестираме в съвременна апаратура и обучения на екипа, даващи висока добавена стойност на медицинските ни услуги. Важен елемент от качеството на услугите, които предлагаме, е внедряването и на добавената реалност в лечението на пациентите ни, която вече е неразделна част от ежедневната ни дейност и спомага за отличните финални резултати при лечението. От изключителна важност и задължителни за нас са добрите отношения и доверието между лекар и пациент.

Защо е важно да се прилагат съвременните безкръвни методи за лечение на вени? Безкръвните методи са световният „златен стандарт“, като при тях няма оперативни разрези, шевове и обезобразяващи белези. Няма необходимост и от прилагането на обща или спинална упойка. Сравнени със старото оперативно лечение

рискът от сериозни усложнения е значително по-нисък. Голямо предимство на съвременни методи е и липсата на болничен престой, като повечето ни пациенти още на следващия ден могат да се върнат на работа.

Какъв съвет бихте дали на хората, страдащи от разширени вени?

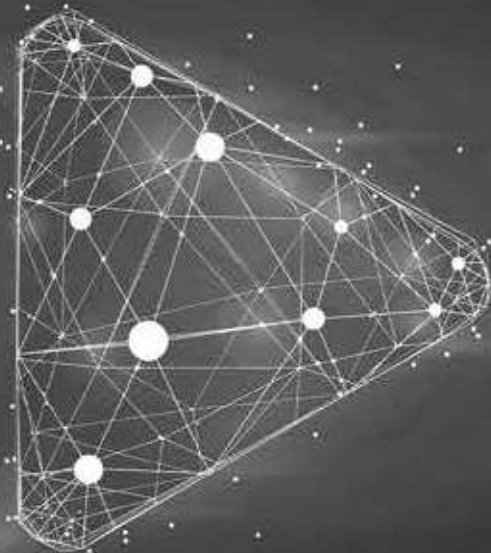
Съветът ми към тях е да потърсят навременно решение на проблема си, без да се страхуват и без да го отлагат във времето с риск от потенциални усложнения на заболяването. Важно е да знаят, че разширените вени вече не са равни на операция.

Д-р Ангел Радев е специалист по ангиология и флебология. Магистър е и по здравен мениджмънт. През 2019 г. основава най-голямата в България специализирана клиника за безкръвно лечение на разширени вени „Varix Clinic – венозен лазерен център“. Създател е на метода склеротерапия с добавена реалност и тумесцентна анестезия (методът TASAR

Сгуо). Има проведени множество специализации в САЩ, Германия, Австралия, Великобритания, Швейцария, Австрия, Латвия и Унгария. През 2022 г. след специализация в престижната Miyake Clinic в Сао Паоло, Бразилия, въвежда в България криолазерната криосклеротерапия (методът CLaCS) – метод номер 1 в света за лечение на козметични вени и капилляри. През 2024 г. успешно завършва специализация в най-авторитетната верига венозни клиники във Великобритания – The Whiteley Clinics по програмата Fellowship in Endovenous Surgery под ръководството на световнопризнатия венозен експерт prof. Mark Whiteley. Д-р Радев е член на American Vein and Lymphatic Society и на The College of Phlebology, United Kingdom.

TECH OF TOMORROW

събитие на investor.bg

26.09. | 13:30 | INTER EXPO CENTER

INVESTOR
MEDIA **PRO**

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ
КИБЕРСИГУРНОСТ
ТЕХНОЛОГИИ ЗА АВТОМОБИЛНАТА ИНДУСТРИЯ

FOUNDERS TODAY

събитие на investor.bg

Имаш стартън?
Представи го до 31.08!

INVESTOR
MEDIA **PRO**

ГЕНЕРАЛЕН ПАРТНЪОР :

КРИЛЕ НА ЖЕЛАНИЕТО

WINGS OF DESIRE

Над 2500 фотографи с повече от 9000 снимки участваха в тазгодишното издание на Audubon Photography Awards. Конкурсът се организира от Националното сдружение Огюбон в САЩ - една от най-старите организации, посветени на опазването на птиците.

More than 2,500 photographers have entered this year's edition of Audubon Photography Awards - a competition held by The National Audubon Society, one of the world's oldest organizations dedicated to the conservation of birds.

All images courtesy of Audubon Photography Awards 2024

Голямата награда: Две оранжевогуши гървесници (*Setophaga fusca*), снимка на Матю Малвиц
Grand Prize: Two Blackburnian Warblers, by Mathew Malwitz

Седем бели яребици (*Lagopus lagopus*), от Лирон Гертсман
Seven Willow Ptarmigan, by Liron Gertsman

Сборище на птици от вида
Quiscalus mexicanus, от
Тристан Вратил
Great-tailed Grackles,
by Tristan Vratil

Parus atricapillus, птица от рода на синигерите, снимка на Линда Шер
Black-capped Chickadee, by Linda Scherr

Американски ветрушки, снимка на Пархам Пурахмад
American Kestrels, by Parham Pourahmad

Калифорнийски пъгльбък, от Кевин Ломан
California Quail, by Kevin Lohman

Дива пуйка, от
Травис Потър
Wild Turkey, by
Travis Potter

Зеленоножка се гмурка, от
Дъглас ДеФеличе
Common Gallinule diving, by
Douglas DeFelice

Сребристокрила рибарка,
от Кевин Ломан
Forster's Tern,
by Kevin Lohman

Северноамериканска
улуца, от Ерин Бойсворт
Barred Owl,
by Erin Boisvert

Птичка от Buga *Cistothorus stellaris*,
снимка на Триша Снајдър
Sedge Wren,
by Trisha Snider

Червеноврати гмурци, от
Едуин Луу
Red-necked Grebes, by
Edwin Liu

DENTAL CLINIC

EO Dent

Създаваме усмивки с любов!

We create smiles with love!

Дентален туризъм в България

Подарете си красива усмивка в EO Дент и решете своите проблеми със зъбите за една седмица в България.

Цялостна грижа - от избелване до имплантология, 3D диагностика, лечение с лазер, фасети и циркониеви конструкции. В EO Дент можете да заспите (със специална упойка - седация) и да се събудите с преобразена усмивка.

Всичко това е реалност при нас. Много години опит, доверие и сигурност!

EO Дент е клиниката, която преобрази усмивките на много известни личности.

Dental tourism in Bulgaria

Treat yourselves to a beautiful smile at EO Dent and find a solution to your teeth problems during one week in Bulgaria.

Complete care for your smile - from teeth whitening to implant dentistry, 3D diagnostics, laser treatment, veneers and zirconia constructions. All this is a reality with us. In EO Dent you can fall asleep (with special anesthesia) and wake up with a transformed smile.

Many years of experience, confidence, and security.

EO Dent is the clinic that has transformed the smile of many celebrities.

www.eo-dent.com

info@eo-dent.com

www.eo-implant.com

 EODent

тел./tel. +359 888 46 46 66, +359 888 14 10 10, +359 888 500 522

 @eo.dent

ОЛИМПИСКИ ПРИНЦИПИ

Новото Porsche Таусан може и да не е станало по-високо, но е по-силно и много, много по-бързо

Текст КОНСТАНТИН ТОМОВ / Фотография PORSCHE

Един автомобил, и добре да живее, остарява и идва моментът да му се направи фейслифт. Обикновено това е задача основно за дизайнерите, които да измислят нова опаковка на познатите стари технологии. Но в случая с Таусап, от Porsche са направили точно обратното. Дизайнът е запазен почти без изменения. Но е променено всичко останало.

ЗА ДА ОБНОВЯТ ТАЗИ КОЛА, ГЕРМАНЦИТЕ сякаш са се водели от олимпийския девиз: по-силно, по-високо, по-бързо. Таусап е станал чувствително по-мошен, по-ефективен, с по-голям обхват, и в същото време малко по-лек. Не е станал единствено по-висок. Както и досега, всеки собственик на Dacia Sandero Stepway би ви изгледал отвисоко. Стига да можеше да ви види, докато профучавате край него. Защото Таусап е станал и по-бърз. Зашеметяващо по-бърз.

Гамата остава все така логично структурирана: в основата ѝ е базовият Таусап с 408 коня мощност и задно предаване. Над него е Таусап 4S, с 544 конски сили, после идва Таусап Turbo с 884 коня, и Таусап Turbo S, с 952 коня. На върха има една изцяло нова версия, но за нея ще стане дума след малко. Можете да имате всичко това със задвижване на четирите колела, а също като комби, във варианта Sport Turismo, и като повдигнато комби - Cross Turismo.

ДОТУК ВСИЧКО ЗВУЧИ КАТО ПОЗНАТАТА РЕЦЕПТА. Но в Porsche са променили повечето от съставките. Задният електромотор с постоянен магнит е съвсем нов и позволява доста повече мощност. Нов е импулсния инвертор, нов е софтуерът за управление на топлината, нова е термопомпата. Системата за рекуперация също е променена и при спиране колата може да се зарежда с до 400 киловата, вместо до 290. Накрая, но не по важност, нови са и батериите, с използваем капацитет 82 или 97 киловатчаса. Двата варианта на ►

► батерията са станали по-големи като капацитет, но по-леки и по-компактни, благодарение на новата си химия, с намалено количество кобалт за сметка на никела, и с много по-голяма ефективност.

В реални числа това означава средно с една трета по-голям пробег с едно зареждане, отколкото досега. Обхватът по WLTP местовете варира от 474 км за 4S с малката батерия до 642 км за варианта с голямата. В реални условия ние изминахме 330 километра с далеч по-мощния Turbo S при постоянно включени климатик и вентилация на седалките, като половината от това бе по магистрала, и накрая имахме обхват от още 226 км.

Благодарение на 800-волтовата си архитектура, Таусап си остава шампион и по отношение на скоростта на зареждане. Тази кола вече може да приема заряд до 320 киловата, доста повече от Tesla Model S Plaid, например. Времето за зареждане от 10 до 80 процента вече е не 37 минути, колкото беше при досегашната кола, а 18 минути.

НОВИЯТ ТАУСАП Е ЗАБЕЛЕЖИТЕЛЕН В ОЩЕ ЕДНО отношение: тази кола най-после ни дава доказателството, че Европа може да направи електромобил, без да бъде зависима от Азия. Батерията е направена не от CATL или LG, а от една малка германска компания от околностите на Щутгарт, която се казва Cellforce.

Променената химия на батериите има още един ефект: въпреки по-големия им капацитет, и въпреки многото добавено оборудване Таусап е станал по-лек отпреди - макар и само с няколко килограма.

НМного неща, които досега бяха допълнителни екстри, вече са серийно оборудване - като асистента за паркиране със задна камера, отопляемите предни седалки, термопомпата, алуминиевите протектори на праговете. А също и въздушното окачване.

Има немалко автомобили в премиум сегмента, които ще ви предложат адаптивно пневматично окачване като платена опция. Тук това е базовото ниво. Ако искате нещо по-специално, ще го получите под името Porsche Active Ride. Тази нова и неимоверно сложна систе-

ма може да упражнява сила върху всяко колело по всяко време. Ползите са огромни. Active Ride може да повдига колата с почти 8 см при отваряне на вратата, за да улесни влизането и излизането. Противодейства на потъването на предницата при рязко спиране. Предварително неутрализира всички неравности по пътя. И освен това напълно компенсира накланянето в завой, гарантирайки максимално сцепление - и като казваме максимално, никак не преувеличаваме.

НЕОБИКНОВЕНИЯТ СВЕТОФАР МЕЖДУ хърватските острови Лошинь и Црес, на който половин час давахме предимство на платноходките, ни позволи да тестваме окачването в реални условия. За да не изпуснем ферибота, наистина

настъпихме газта. В такива условия поведението на Таусап, който тежи над два тона и четвърт, ни изуми. Никога не сме допускали, че подобно тегло може да се неутрализира по толкова впечатляващ начин. На теория звучи като омагьосан кръг: за да компенсирате високото тегло, трябва да използвате нови системи, които добавят още повече тегло - активно окачване, активен диференциал, завиващи задни колела. Но на практика работи - и още как. Обновяването на Таусап е есенцията на добро старо германско инженерство в действие. Окачването е калибрирано съвършено, съчетавайки привидно несъчетаеми неща: твърдост и спортно поведение, от една страна, и безукорния комфорт на автомобил за големи пътешествия, от друга. Без да забравяме и

бързината.

ВСИЧКИ ВАРИАНТИ НА ТАУСАН СА СТАНАЛИ ПО-БЪРЗИ отпреди - средно с по половин секунда. Базовият Таусан ускорява от 0 до 100 км/ч за 4.8 секунди, което само преди петнайсетина години беше в категорията на хиперавтомобилите. Таусан Turbo S, който карахме вчера, прави 0-100 км/ч за 2.4 секунди - колкото Bugatti Chiron, и с три десети по-бързо от Ferrari LaFerrari. И това дори не е най-бързата кола в гамата. Най-бързата кола ни чака на малкото хърватско летище Гробник. Нарича се Turbo GT, развива 1034 конски сили, ще ви струва 480 000 лева, и прави 0-100 за 2.3 секунди. А ако искате да гадете още 60 000 лева на хората от Porsche, те ще ви махнат задни-

те седалки и ще ви продадат пакета Weissach, който вече позволява 2.2 секунди от 0 до 100 км/ч. Доста шокиращо преживяване, както се убедихме лично. В същото време германците са променили доста неща и в интериора - вече не за да ви шокират, а да ви успокоят. Салонът на Таусан предлага безукорно удобство, макар че мястото на задните седалки е умерено като за петметров автомобил. Информационната система е нова и забележимо по-бърза. Дисплеят за пътника отгъсно е такава конструкция, че изглежда тъмен от позицията на шофьора, за да не го разсейва. Новост е и панорамният стъклен покрив, който може да се затъмнява в различни комбинации само с едно натискане на бутон. Даже и най-тривиалните неща в един

автомобил тук са пагнали в лапите на високите технологии. Отворите на климатичната система отначало са озадачаващи - те са буквално само отвори, без ламели, лостчета и каквито и да било видими начини за насочване на въздушната струя. Но истината е, че всички тези неща са останки от XX век. Тази кола е от XXI век, и даже въздушният поток се управлява по дигитален път.

Разбира се, изпълването на един автомобил с нови технологии си има и цена - в буквалния смисъл. Таусан е станал доста по-добре оборудван, но също така е и по-скъп: около 205,000 лева за базовата версия, 244,000 за 4S, 420,000 за Turbo S, и почти половин милион за Turbo GT. И това е, преди да посегнете към списъка с екстрите.

Само белият и черният цвят са безплатни. Останалите разцветки струват между 3 и 7 хиляди лева. По-ефективните джанти в каталога са по 8-9 хиляди лева. Коженят салон започва от 7 хиляди. Часовникът Porsche Design е почти пет хилядарки. Ще ви трябвават 3,000 за хедър дисплей, и 12,000 за аудиосистемата от Burmester. Ако се изграете с допълнителното оборудване, спокойно може да напомпате цената с още 100-200 хиляди лева.

ОТ ДРУГА СТРАНА, ТАУСАН Е НА ПРАКТИКА БЕЗ АНАЛОГ на пазара, ако не броим близкия му братовчед Audi e-tron GT. Да, има много електрически хиперавтомобили с феноменална бързина и мощност. Но те не стават за всекидневни коли. Има немало машини, които ще ви дадат дори повече комфорт и лукс - но за сметка на динамиката и пътното поведение. Докато това тук е удивителна комбинация от уж несъвместими неща.

Таусан е нещо, което класическите поршета никога не са били: универсален автомобил. Можете да тормозите асфалта на пистите с него, можете да пътешествате от единия край на Европа до другия в завиден комфорт, и можете спокойно да карате децата на училище. Създаден навремето да бъде колата на бъдещето, днес Таусан е колата на настоящето, колата за всички случаи от живота.

Стига да можете да си я позволите. ■

OLYMPIC CHAMPION

The new Porsche Taycan may not have gotten taller, but it's stronger - and much, much faster

By KONSTANTIN TOMOV / Photography PORSCHE

No matter how good a car is, it gets old and it's time to give it a facelift. It is usually a task mainly for designers to come up with a new packaging for familiar old technologies. But in the case of the Taycan, Porsche has done the exact opposite. The design has been preserved almost unchanged. But everything else has been transformed.

TO UPDATE THIS CAR, THE GERMANS seem to have been guided by the Olympic motto: stronger, higher, faster. The Taycan has become significantly more powerful, more efficient, with a greater range, and at the same time a little lighter. It just didn't get taller. As before, every Dacia Sandero Stepway owner would look down on you. If he could see whizzing past him, that is. Because the Taycan has also become faster. Stunningly faster. The range remains logically structured: at its core is the base Taycan with 408 horsepower and rear-wheel drive. Above it is the Taycan 4S, with 544 horsepower, then comes the Taycan Turbo with 884 horses, and the Taycan

Turbo S, with 952 horses. There is an entirely new version at the top, but we will talk about that in a moment. You can have all this with four-wheel drive, and also as a station wagon, in the Sport Turismo variant, and as a raised station wagon - Cross Turismo.

So far everything sounds like the familiar recipe. But at Porsche, they have changed most of the ingredients. The rear permanent magnet electric motor is brand new and allows for significantly more power. The pulse inverter is new, the heat management software is new, the heat pump is new. The recuperation system has also been changed and when stopping the car can be charged with up to 400 kilowatts instead of 290. Last but not least, the batteries are also new, with a usable capacity of 82 or 97 kilowatt hours. The two battery variants have become larger in capacity, but lighter and more compact, thanks to their new chemistry, with a reduced amount of cobalt at the expense of nickel, and with much greater efficiency.

IN REAL TERMS, THIS MEANS on average one-third more mileage per charge than before. The range in WLTP tests varies from 474 km for the 4S with the small battery to 642 km for the variant with the large one. In real-world conditions, we covered 330km in the far more powerful Turbo S with the air conditioning and seat ventilation permanently on, half of that on the highway, and ended up with a range of another 226km.

Thanks to its 800-volt architecture, the Taycan remains a champion in terms of charging speed as well. This car can now accept a charge of up to 320 kilowatts, much more than the Tesla Model S Plaid, for example. The charging time from 10 to 80 per cent is now not 37 minutes, as it was with the previous car, but 18 minutes. This means you can add 300 kilometres of mileage in just 10 minutes - roughly the time it would take you to fill up at the gas station and pay at the till.

THE NEW TAYCAN IS REMARKABLE IN ANOTHER WAY: this car finally gives us proof that ▶

ОТДАЙ СЕ НА ЛЯТНО СПОКОЙСТВИЕ

Застраховка „Защитен дом“ с 40% отстъпка.

Армеец

Винаги с вас!

Застраховка „Защитен дом“ от ЗАД „Армеец“ осигурява пълно застрахователно покритие на движимо и недвижимо имущество срещу:

- Пожар, мълния, експлозия
- Природни бедствия
- Земеетресение
- Аварии от ВиК
- Късо съединение и токов удар
- Кражба и грабеж, злоумишлени действия на трети лица (вандализъм)
- Други рискове, в зависимост от конкретните нужди на застрахования.

Застраховка „Защитен дом“ е на промоционална лятна цена с 40% допълнителна отстъпка от 1 юни до 30 септември 2024 г. За повече информация посетете интернет страницата на дружеството www.armeec.bg или се обадете на националния ни номер 0700 1 39 39.

► Europe can make an electric car without being dependent on Asia. The battery is not made by CATL or LG, but by a small German company from around Stuttgart called Cellforce. The changed battery chemistry has yet another effect: despite their larger capacity, and despite a lot of added equipment, the Taycan is lighter than before - if only by a few kilograms. Many things that were previously optional extras are now standard equipment - such as the parking assistant with a rear camera, the heated front seats, the heat pump, the aluminium door sill protectors. And the air suspension.

There are quite a few cars in the premium segment that will offer you adaptive air suspension as a paid option. This is the base level here. If you want something special, you'll get it under the name Porsche Active Ride.

This new and incredibly complex system can apply force to any wheel at any time. The benefits are huge. Active Ride can raise the car almost 8cm when the door is opened to make getting in and out easier. It counteracts the front end sinking under hard braking. It pre-neutralizes all bumps in the road. In addition, it completely compensates for leaning in a corner, guaranteeing maximum grip - and when we say maximum, we are not exaggerating at all.

THE MOST UNUSUAL TRAFFIC LIGHT between the Croatian islands of Lošinj and Cres, where we gave priority to sailboats for half an hour, allowed us to test the suspension in real conditions. In order not to miss the ferry, we really stepped on the gas. In such conditions, the behaviour of the Taycan, which weighs more than two and a quarter tons, is truly mind-boggling. We never imagined that such a weight could be neutralized in such an impressive way. In theory, it sounds like a vicious circle: to compensate for the high weight, you have to use new systems that add even more weight - active suspension, active differential, and steering rear wheels. But in reality, it works - and then some. The Taycan facelift is the essence of good old German engineering in action.

All these changes were not made lightly and hastily. Before it ended up in my hands, this car went through 3.6 million km of tests - almost ten times the distance from the Earth to the Moon. As a result, the suspension is perfectly calibrated, combining seemingly incompatible things: stiffness and sporty behaviour on the one hand, and the impeccable comfort of a road trip car on the other. Not to mention speed.

ALL VARIANTS OF THE TAYCAN HAVE BECOME FASTER than before - by half a second on average. The basic Taycan accelerates from 0 to 100 km/h in 4.8 seconds, which only

fifteen years ago was in the category of hypercars. The Taycan Turbo S we drove yesterday does 0-100km/h in 2.4 seconds - the same as the Bugatti Chiron, and three-tenths quicker than the Ferrari LaFerrari. And it's not even the fastest car in the range. The fastest car is waiting for us at the small Croatian airport of Grobnik.

It's called the Turbo GT, develops 1034 horsepower, it will cost you 480,000 BGN, and it does 0-100 in 2.3 seconds. And if you want to give another EUR 30,000 to the Porsche people, they will remove the rear seats and sell you the Weissach package, which allows 2.2 seconds from 0 to 100 km/h. Quite a shocking experience, as we saw for ourselves.

At the same time, the Germans have changed a lot of things in the interior as well - no longer to shock you but to calm you down. The Taycan's interior offers impeccable comfort, although rear seat space is moderate for a five-meter car. The information system is new and noticeably faster. The display for the passenger on the right is designed so that it appears dark from the driver's position, so as not to distract him. Also new is the panoramic glass roof, which can be darkened in different combinations with just one push of a button.

Even the most trivial things in a car have fallen into the clutches of high technology here. The vents of the air conditioning system are puzzling at first - they are literally just vents, without slats, levers or any visible means of directing the air stream. But the truth is that all these things are remnants of the twentieth century. This car is from the 21st century, and even the airflow is controlled digitally.

OF COURSE, FILLING A CAR WITH NEW TECHNOLOGY comes at a price - literally. The Taycan has become much better equipped, but it is also more expensive: about 205,000 BGN for the base version, 244,000 for the 4S, 420,000 for the Turbo S, and almost half a million for the Turbo GT. And that's before you reach for the extras list.

Only white and black colours are free. The other colours cost between 3 and 7 thousand BGN. The more impressive rims in the catalogue are 8-9 thousand BGN. Leather salon starts from 7 grand. The Porsche Design watch is almost five grand. You'll need 3,000 for the head-up display, and 12,000 for the Burmester audio system. If you play with the additional equipment, you can easily increase the price by another 100-200 grand.

ON THE OTHER HAND, THE TAYCAN IS VIRTUALLY UNMATCHED on the market, if you don't count its close cousin the Audi e-tron GT. Yes, there are plenty of electric hypercars with phenomenal speed and power. But they are not suitable for everyday cars. There are quite a few machines that will give you even more comfort and luxury - but at the expense of dynamics and road behaviour. Whereas this here is an amazing combination of supposedly incompatible things.

The Taycan is something classic Porsches never were: a versatile car. You can bully the tarmac on the tracks with it, you can travel from one end of Europe to the other in enviable comfort, and you can safely drive the kids to school. Once designed to be the car of the future, today the Taycan is the car of the present, the car for all occasions in life. As long as you can afford it. ■

92 | **ОСТРОВИ НА ТЕЧЕНИЕТО**
ISLANDS IN THE STREAM

84 | **КОГАТО ДОЙДАТ, АЗ ЩЕ СЪМ ГОТОВ**
WHEN THEY COME. I'LL BE READY

106 | **ВОДАТА НА ЖИВОТА**
THE WATER OF LIFE

АФИШ

ОПЕРА

ОПЕРА И МОРЕ // По традиция Варненската опера предлага силна програма в летните месеци, която включва премиерите на "Самсон и Далила" от Сен-Санс на 23 юли (диригент - Григор Паликаров, в ролите Викена Каменица и Дарио Ди Виетри), и на "Мадам Бътерфай" на Пучини на 10 август (със самата Соня Йончева и Рикардо Маси, и под диригентството на Найден Тодоров).

Юли и август, Летен театър, Варна

ФЕСТИВАЛ

HILLS OF ROCK // Фестивалите, посветени на класическия рок, нямат много добри съдба в България, но техните по-тежки братовчеди процъфтяват. Сред тях е и пловдивският Hills of Rock, който тази година ще събере в гребната база на града метъл величия от ранга на Korn, Bring Me the Horizon и Amon Amarth - хедлайнери за трите вечери на фестивала.

Пловдив, 25-27 юли

КИНО

ДЕДПУЛ & ВЪРКОЛАКА // Филмите на Marvel са толкова близо до киноизкуството, колкото чаша кола е близо до Chateau Margaux, реколта 1985. Но малко безгрижни развлечения не вредят в летните жеги, особено когато събират на екран любимци като Райън Рейнолдс и Хю Джакман. Защо българският преводач е решил да преведе Wolverine (росомаха) като "Върколак", е въпрос, който очевидно трябва да отнесем към образователната система в България.

В кината от 24 юли

EN

OPERA

OPERA AND SEA // Traditionally, the Varna Opera offers a strong program in the summer months, which now includes the premieres of "Samson and Delilah" by Saint-Saëns on July 23 (conducted by Grigor Palikarov, and starring Vikena Kamenitsa and Dario Di Vietri), and Puccini's "Madame Butterfly" on August 10 (with Sonia Yoncheva herself and Riccardo Massi, and conducted by Nayden Todorov).

July and August, Summer Theater, Varna

FESTIVAL

HILLS OF ROCK // Festivals dedicated to classic rock do not fare very well in Bulgaria, but their heavier cousins thrive. Among them is the Plovdiv Hills of Rock, which this year will gather in the Rowing base of the city metal greats of the rank of Korn, Bring Me the Horizon and Amon Amarth - headliners for the three evenings of the festival.

Plovdiv, July 25-27

CINEMA

DEADPOOL & THE WOLVERINE // Marvel movies are as close to cinematic art as a glass of Coke is to Chateau Margaux, vintage 1985. But a little bit of lighthearted entertainment doesn't hurt in the summer heat, especially when it brings together screen darlings like Ryan Reynolds and Hugh Jackman. Why the Bulgarian translator decided to translate Wolverine as "werewolf" is a question that we obviously have to refer to the educational system in Bulgaria.

In theaters from July 24

POSTER

РОК

ЛЕНИ КРАВИЦ // Носител на Грамму в четири поредни години, продал над 40 милиона албума и влязъл в Top 100 на хард-рода според VH1, Лени Кравиц не се нуждае от реклама за поредното си шоу в България. Ако се съди по скорошните му концерти в Монтьро и Лука, публиката в Бургас може да разчита на всички най-големи хитове: започвайки от Are You Gonna Go My Way, минавайки през It Ain't Over 'til It's Over, I Belong to You, Fly Away, American Woman, и завършвайки с Let Love Rule.

Бургас, 6 август

ROCK

LENNIE KRAVITZ // Winner of the Grammy for four consecutive years, sold over 40 million albums and entered the Top 100 of hard rock according to VH1, Lenny Kravitz does not need advertising for his next show in Bulgaria. Judging by his recent concerts in Montreux and Lucca, the audience in Burgas can count on all the biggest hits: starting with Are You Gonna Go My Way, going through It Ain't Over 'til It's Over, I Belong to You, Fly Away, American Woman, and ending with Let Love Rule.

Burgas, August 6

ДЖАЗ

МЕЖДУНАРОДЕН ФЕСТИВАЛ "Д-Р ЕМИЛ ИЛИЕВ" // Дълги години за любителите на джаза август се свързваше с фестивала в Банско, организиран от покойния д-р Емил Илиев. В последните години заради конфликт с местните власти организаторите преместиха събитието в Боровец, където тази година ще гостуват 17 интересни изпълнители от цял свят (включително Ramden Trio, The Shuffle Demons, Laura B & Adam Power), както и Биг Бендът на Българското национално радио.

Боровец, 2-7 август

JAZZ

"DR. EMIL ILIEV INTERNATIONAL FESTIVAL // For many years, for jazz lovers, August was associated with the festival in Bansko, organized by the late Dr. Emil Iliev. In recent years, due to a conflict with the local authorities, the organizers moved the event to Borovets, where this year 17 interesting performers from all over the world (including Ramden Trio, The Shuffle Demons, Laura B & Adam Power), as well as the Big Band of the Bulgarian National Radio, will be performing.

Borovets, August 2-7

BOOKS

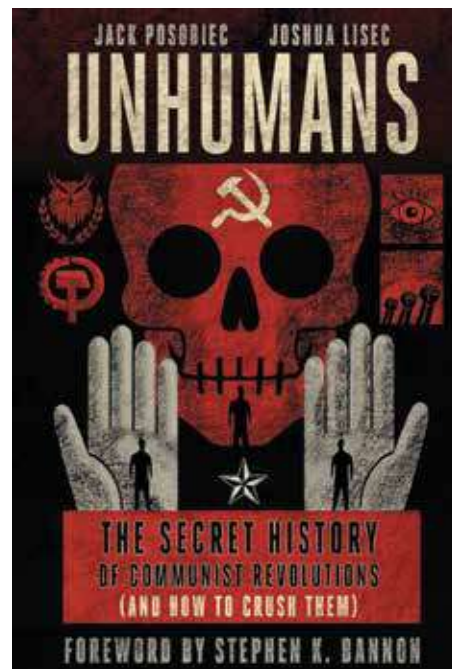
UNHUMANS // С подзаглавие "Тайната история на комунистическите революции (и как да ги смажем)", тази книга на полемичния политически активист Джак Пособик и журналиста Джошуа Лисец се фокусира не върху идеологическата страна на комунизма, марксизма и другите крайнолеви течения, а върху чисто тактическата им страна. Темата може да ви наведе на интересни размисли, защото някои от тези тактически похвати съвсем не са отмирели през 1917.

Издателство War Room Books

CINEMA

UNHUMANS // Subtitled "The Secret History of Communist Revolutions (and How to Crush Them)," this book by polemical political activist Jack Posobiec and journalist Joshua Lisec focuses not on the ideological side of communism, Marxism, and other far-left currents, but on their purely tactical side. The topic may lead you to some interesting thoughts, because some of these tactical ideas have obviously not perished back in 1917.

War Room Books Publishing

КОГАТО ДОЙДАТ, АЗ ЩЕ СЪМ ГОТОВ

Със SENSHI България има водеща роля в спасяването на бойните изкуства от комерсиалната поквара

Текст ГРАНТ УОТЪРМАН / Фотография SENSHI

Насилието не е по вкуса на всеки, това е ясно. Някои хора са поплахи от другите; някои не са физически конструирани по този начин. И така, лошо нещо ли е да си способен на насилие спрямо другите? Не, не е. Лошо е да си недисциплиниран с тази способност. Като мъж - особено мъж със семейство - сигурно трябва да си способен да защитиш близките си на някакво равнище? Или това звучи като остаряла идея в една епоха, когато хората се чувстват наранени само от думи? Но нека не отваряме тази кутия с червеи. Не искам да заसेгна никого.

ПОЗВОЛЕТЕ НАКРАТКО ДА ВИ РАЗКАЖА какво ми дава правото да коментирам

теми като насилие, бой и бойни изкуства. Израснах без дядо и баба; баща ми почина, когато бях на 4 години. Тогава едно дете да бъде бито беше нормално нещо. В училище имах битки и на детската площадка, и в класната стая. Бях станал неуправляем и в последната си година бях изключен от уроци. Спортът бе единственото, с което исках да се занимавам - и изобщо не ме интересуваше какъв спорт. Хиперактивност, дефицит на вниманието? Не, просто неограничена енергия. Ежедневно ми казваха, че съм идиот. Като поглеждам назад, липсваше ми и посока, и дисциплина. Бях като малко диво животинче. Отне ми няколко години да открия бойните изкуства - но това вероятно ме спаси и от затвора, и от ранен гроб. Може би в бъдещи

статии можем да обсъдим времето ми в британската армия, моите 25 години като портиер в нощен клуб и бодигард на араби и милиардери, факта, че съм не чак толкова добър боксьор и кикбоксър, страстта ми към големите мотоциклети или моите 20 години като един от най-добрите MMA рефери в света.

ПОМОГНАХ ЗА СЪЗДАВАНЕТО НА CAGE WARRIORS и Cage Rage, работих с Pride FC и UFC, както и със стотици други организации по света. Само за протокола: може и да ви звучи така, сякаш се опитвам да се представя като екшън герой, но всъщност съм правил повече грешки в живота, отколкото смея да си припомня. Грешките са това, което ни преподава най-важните

уроци. Имал съм провалени бизнеси, абсурден брак и прекрасен развод. Няколко пъти направих много пари, и няколко пъти ги загубих. Дори и на 57 години все още трябва да се гържа под контрол, за да не върша лудости само за да предизвикам нечий смях. Завърших инженерство на 30, точно преди да се роди синът ми, за да му дам положителен пример. Вероятно съм съм свършил някои неща и правилно, защото се смея всеки ден, пея, докато шофирам и се чувствам изключително благодарен за всичко. И въпреки че като много хора съм способен на изключително насилие, много рядко това е първият ми избор за разрешаване на ситуация. Но все пак е хубаво да знаете, че имате тази възможност.

И ТАКА, НАКЪДЕ КЛОНЯ С ВСИЧКО ТОВА?
 В една епоха, доминирана от дигиталното разсейване, все по-забързания начин на живот и явната липса на мъжествени модели за подражание, бойните изкуства се открояват като маяк на дисциплина, уважение и самоусъвършенстване за днешната младеж. Далеч отвъд физическите си предимства, бойните изкуства предлагат дълбоки ползи, които оформят характера и насърчават личностното израстване - което ги прави безценни за младите хора. Едно от най-важните предимства на бойните изкуства е способността им да разкриват и усъвършенстват характера. Тренировките изискват отдаденост, постоянство и непрекъснат стремеж към подобрение. Младите състезатели се

учат да си поставят цели, да работят усърдно за постигането им и да възприемат строгата самодисциплина, която изискват бойните изкуства. Това пътуване вдъхва силно чувство на гордост, като учи младите хора на стойността на упоритата работа и постоянството.

УВАЖЕНИЕТО Е КРАЙЪГЪЛЕН КАМЪК във всички традиционни бойни изкуства. Като се започне от поклона пред инструктори и съперници. Придържайки се към правилата на доджото, младите бойци се учат да показват уважение към другите и към самото бойно изкуство. Това уважение се простира отвъд тренировъчните постелки, помагайки на младежите да оценяват по достойнство авторитети, съотборници ▶

► и дори противници. Бойните изкуства също учат на смирение: колкото и опитен да стане човек, винаги има още какво да научи. Това осъзнаване помага на хората да останат здраво стъпили на земята и с уважение в отношенията си с другите. Практикуването на бойни изкуства изисква огромна концентрация и яснота на ума. Техниките и формите трябва да се изпълняват прецизно, със самообладание и съсредоточаване. За младежите тази повишена концентрация може да доведе до подобрени академични постижения и по-добра способност да се съсредоточават. Умствената сила, развита чрез бойните изкуства, ги подготвя да се справят по-уверено и със стреса и несгодите в живота.

Бойните изкуства могат да дадат сила на всеки, като го научат как да защитава себе си и другите. Въпреки че придобитите физически умения са важни, истинската същност се крие в увереността, която идва със способността за самозащита. Тази увереност намалява вероятността да станете обект на тормоз и повишава способността да отстоявате себе си и другите. Нещо повече, разбирането на отговорността, която идва със силата, насърчава младите майстори на бойни изкуства да разрешават конфликти мирно и да използват уменията си разумно.

ОБУЧЕНИЕТО ПО БОЙНИ ИЗКУСТВА създава чувство за принадлежност и общност. Младежите общуват с връстници, с които споделят сходни цели и ценности, изграждат приятелства и се учат на ра-

бота в екип. Другарството и взаимната подкрепа помагат за насърчаване на социалните умения и чувството за свързаност, противодействайки на усещанията за изолация, които са все по-често срещани сред днешните младежи.

Сигурен съм, че тежкото физическо обучение от ранна възраст би предотвратило всички психични заболявания, които виждаме в днешно време. Не само бойни изкуства с всички вече споменати предимства, но и всякакви тренировки с ясно фиксирана цел, при които индивидът може да почувства и оцени своя напредък.

Убеден съм, че ако сте стигнали дотук в тази статия, значи сте гледали някакъв вид бойни спортове по телевизията или онлайн - бокс или MMA. Трябва да си дадем сметка, че това е огромен бизнес в днешно време - само UFC се оценява на около 15 милиарда евро. Продажбата на билети и Pay-per-view е основната цел. Организаторите знаят, че това не е бизнес с боеве, а бизнес с развлечения. Какво се случило с цялата дисциплина, уважение и чест, които споменах по-горе? Изглежда, че цялата шумотевица преди двубоя, която е 99% продажбена тактика за създаване на интерес и привличане на вниманието на хората, се основава на обиди и неуважение. Сега е на такова ниво, че почти мога да предвидя какво ще бъде казано и кой кого ще нападне пръв. Кажете ми, не трябва ли тези спортисти от световна класа да служат за пример? Искате ли децата ви да подражават на хора като Конър Макгрегър или бащата на Тайсън Фюри?

Знам, че понякога може да е забавно, но спортисти, дръжте се все пак като мъже!

И ТАКА, МОЖЕМ ЛИ ДА СПАСИМ бойните изкуства и спортове от цирка, който създава онези хитри бизнесмени отвъд океана? Да, със сигурност можем - и България е водеща в това отношение. Сега работя със събитие, наречено SENSHI, което ще има своето 23-то издание на 7 септември 2024. С продукция от световна класа и смесица от бойни стилове, включително кикбокс, муай тай и MMA, всички вкусове на феновете са покрити. Но има и друго: непоколебими изисквания за уважение и спортно майсторство, с които SENSHI показва на света, че можете да се забавлявате много с бойните спортове, като същевременно поддържате будо етиката. Разбира се, в директните битки понякога става разгорещено - но тук имаме съперничество, а не неуважение.

В крайна сметка, бойните изкуства предлагат безценни уроци и ползи, оформяйки днешните младежи в завършени, способни личности. Чрез дисциплина, уважение и общност, бойните изкуства могат да ги насочат към по-светло бъдеще. Част от нашата мисия тук в SENSHI е да дадем на спортистите платформа, където те могат да се тестват на най-високо ниво и да бъдат възнаградени за това, като същевременно поемат отговорността да станат модел за подражание за следващото поколение. Защото тяхното бъдеще е нашето бъдеще и помнете, "по-добре е да бъдеш воин в градина, отколкото градинар във война". ■

ЛАРНАКА И ОСТРОВ КРИТ

Усети притегателната сила на красивите средиземноморски плажове и изживей една незабравима лятна ваканция с България Еър!

- Директни полети до Ларнака и Хераклион
- Честота до два пъти седмично
- Полети през целия летен сезон

Резервирай сега на www.air.bg или в мобилното ни приложение.

ПРИЯТЕН
ПОЛЕТ

ПРИЯТНИ
ЕМОЦИИ

Резервирай сега на www.air.bg

WHEN THEY COME, I'LL BE READY

With SENSHI, Bulgaria is leading the way in saving Martial Arts from commercial corruption

By GRANT WATERMAN / Photography SENSHI

Violence isn't everyone's cup of tea, that's for sure. Some people are far more timid than others and some people are simply not physically built that way. So is being capable of violence towards others a bad thing? No, it's not, but being undisciplined with it certainly is. As a man, especially one with a family, you surely have to be capable of protecting them to some level? Or does that sound like an outdated idea in this day and age of wrapping people in cotton wool and where people are harmed by words, but let's not open that can of worms, shall we? I mean I don't want to offend anyone!

LET ME BRIEFLY TELL YOU WHAT QUALIFIES me to discuss anything connected with violence, fighting, or Combat Sports. I grew up with no grandparents and my father died when I was 4 years old. Being beaten as a child was pretty normal back then. At school I had fights in the playground and the classroom and was extremely disruptive, spending most of the last year being excluded from lessons. All I wanted to do was sport, nothing else, just sport - and I didn't really care which one. ADHD? No, just unlimited energy. I was basically told daily that I was an idiot and looking back, I simply had no discipline and no direction, like a little wild animal. Now although it took me a few years, discovering Martial Arts quite probably kept me out of prison and pos-

sibly saved me from an early grave. Maybe in future magazine articles, we can discuss my time in the UK Military, my 25 years as a nightclub doorman, and bodyguard for Arabs and billionaires, being a not-so-great boxer and kickboxer, my passion for big motorcycles or my 20 years as one of the world's top MMA referees.

I HELPED CREATE CAGE WARRIORS AND CAGE RAGE and worked with Pride FC and the UFC as well as hundreds of other organisations around the world. Just for the record, although I might sound like I'm trying to portray myself as some kind of action man, I've made more mistakes in life than I care to remember. It's the mistakes that teach us the biggest lessons. I've had failed businesses, a ridiculous marriage, and a wonderful divorce. I've made a lot of money and lost it all a few times over, and even at 57 years old I still have to keep myself in check, instead of doing something crazy just for a few laughs. I also graduated with an Engineering Degree at 30 just before my son was born to set a positive example for him. Something must be right because I laugh every day, I sing while I drive and I feel extremely grateful for everything. And although, like many individuals, I'm capable of extreme violence, it's very rarely my first choice to solve any situation. However, saying that, it's great to know that it's always an option.

SO WHERE AM I GOING WITH ALL THIS?

Well, in an era dominated by digital distractions, fast-paced lifestyles, and a distinct lack of masculine role models, martial arts stand out as a beacon of discipline, respect, and self-improvement for today's youth. Far beyond its physical advantages, martial arts offer profound benefits that shape character and foster personal growth, making it an invaluable practice for young individuals.

One of the foremost benefits of martial arts is its capacity to reveal and enhance character. Training requires dedication, perseverance, and a willingness to continually strive for improvement. Young practitioners learn to set goals, work diligently towards them, and embrace the rigorous self-discipline that martial arts demands. This journey instills a strong sense of pride, teaching young people the value of hard work and persistence.

RESPECT IS A CORNERSTONE OF ALL

martial arts traditions. Starting from bowing to instructors and peers. Adhering to the rules of the dojo, young martial artists learn to show respect for others and for the art itself. This respect extends beyond the training mats, fostering a greater appreciation for authority figures, peers, and even opponents. Martial arts also teach humility: no matter how skilled one becomes, there is always more to

Грант Уотърман /
Grant Waterman

learn. This recognition helps individuals stay grounded and respectful in their interactions with others.

The practice of martial arts requires immense concentration and mental clarity. Techniques and forms must be executed with precision, demanding that practitioners remain present and focused. For youths, this heightened focus can translate to improved academic performance and better attention spans. The mental fortitude developed through martial arts also equips them to handle stress and adversity with greater resilience.

Martial arts can empower anyone by teaching them how to protect themselves and others. While the physical skills acquired are important, the true essence lies in the confidence that comes with being capable of self-defence. This confidence reduces the likelihood of becoming a target of bullying and enhances the ability to stand up for oneself and others. Moreover, understanding the responsibility that comes with power encourages young martial artists to resolve conflicts peacefully and to use their skills judiciously.

TRAINING IN MARTIAL ARTS CREATES A SENSE of belonging and community. Youths engage with peers who share similar goals and values, building friendships and learning teamwork. The camaraderie and mutual support experienced in a martial arts setting, help

foster social skills and a sense of connectedness, countering feelings of isolation that are increasingly common among today's youth.

I'm certain that hard physical training from a young age would prevent all of the mental illnesses we see nowadays. Not just martial arts with all the above benefits, but some form of progressive goal-oriented training that an individual can see, feel and appreciate their progress in.

Now, I'm sure if you've read this far, you have watched some kind of combat sports on TV or online, boxing or MMA over the past few years. Now we must understand that it is a huge business nowadays, with UFC alone being valued at around 15 billion euros, and selling tickets and Pay-per-views is what it's all about. Promoters know that it's not the Fight Business, it's the Entertainment Business. What has happened with all the discipline, respect, and honour that I've mentioned above? It seems that all the pre-fight hype, which is 99% sales tactics to create interest and grab people's attention, is all based on insults and disrespect. It's at a level now where I can almost predict what's going to be said and who's going to push who first. Tell me, shouldn't these world-class athletes be setting an example? Do you want your kids looking up to guys like Connor McGregor or Tyson Fury's father? I know it can be amusing, but really, act like men, sportsmen!

SO, CAN WE RESCUE MARTIAL ARTS and Combat Sports from the circus that those clever businessmen across the pond have created? Yes, we certainly can, and Bulgaria is leading the way in many respects. I now work with an event called SENSHI which has its 23rd edition on September 7, 2024. With world-class production and a mixture of fighting styles including Kickboxing, Muay Thai, and MMA, all types of fans' tastes are covered. With an unwavering demand for respect and sportsmanship, while still producing some incredible action in the ring, SENSHI is showing the world that you can be highly entertained with Combat Sports while maintaining the budo ethics of martial arts. Of course, it can get a bit spicy now and again at the face offs, but here we have rivalry not disrespect.

Ultimately, martial arts offer invaluable lessons and benefits, shaping today's youth into well-rounded, capable individuals. Through discipline, respect, and community, martial arts can guide them toward a brighter future. Part of our mission here at SENSHI is to give athletes a platform where they can test themselves at the highest level and be rewarded for doing so, whilst taking on the responsibility of becoming a role model for the next generation, because their future is our future and remember, 'it's better to be a warrior in a garden, than a gardener in a war'. ■

Тайланд

Знаеш ли, че тук можеш да посетиш над 35000 светилища и храма? Виж Тайланд през нови очи.

Резервирай
своето вълнуващо
пътуване на
www.posoka.com
или се свържи с нас на
0700 17 107

ВАРНА ПОСРЕЩА СОНЯ ЙОНЧЕВА В „БОХЕМИ“ И „МАДАМ БЪТЕРФЛАЙ“ ПРЕЗ АВГУСТ

Звезден август очаква зрителите на фестивала Опера в Летния театър – Варна 2024. Световноизвестното сопрано Соня Йончева ще изпълни главните роли в двете най-обичани Пучиниеви опери – „Бохеми“ (6.08) и „Мадам Бътерфлай“ (10.08). Специална среща-коктейл с оперната дива на 9 август е подготвила Варненската опера за закупилите VIP билети за спектаклите. Ролята на Мадам Бътерфлай, с която покори Берлин в началото на годината, Соня Йончева ще изпълни за първи път в България. Августовският афиш е празник и за почитателите на музикалния жанр. Най-новата постановка на Варненската опера – „Дух“ по едноименния холивудски филм, ще разкаже любовната история със силни вокални изпълнения, изключителни сценични ефекти и неповторимото присъствие на Милица Гладнишка на 28 август. Зрелищният „Цар Лъв“ на 14 август ще пренесе малки и големи зрители в саваната при любимото лъвче Симба с прекрасната музика на Елтън Джон. Хитовият „Бодигард“ в режисура на Борис Панкин, със звездното участие на Орлин Горанов и Манал Ел-Фейтури отново ще завладее публиката с песните на Уитни Хюстън на 16 август.

Концертната програма на фестивала предлага две изключителни събития за феновете на най-великите рок групи в света. В аранжimenti за симфоничен оркестър във Варненския Летен театър ще звучи музиката на Pink Floyd (22.08) и Queen (27.08). Двата концерта ще дирижира маестро Роберто Молинели, чиито кросоувър проекти, в които рокът среща класиката, правят фурор по цял свят. Вокалните изпълнения на песните на Queen ще погнесат сопраното Илина Михайлова и тенорът Магнус Беклунд. Акценти в августовската програма са също любимата оперета „Българи от старо време“ с Иво Танев и Влади Въргала в главните роли (13.08); и премиерният балетен спектакъл, вдъхновен от музиката на Франк Синатра и наречен „Нощ в Ню Йорк“, на хореографката Сабрина Боско (17.08). Финал на петнадесетия летен музикален сезон на Държавна опера Варна ще постави заключителната Оперна гала на 30 август със специалното участие на световноизвестното мецосопрано Светлана Стоянова. Концерта с арии и хорове на Росини, Моцарт, Доницети и Белини ще дирижира маестро Диан Чобанов.

VARNA WELCOMES SONYA YONCHEVA IN LA BOHEME AND MADAMA BUTTERFLY IN AUGUST

A starry August awaits spectators of the Opera in the Summer Theater – Varna 2024 Festival. The world-famous soprano Sonya Yoncheva will perform the lead roles in the two most beloved operas by Puccini, La Boheme (August 6th) and Madama Butterfly (August 10th). Those who have purchased VIP tickets for the shows may join the opera diva in a special cocktail gathering on August 9, as prepared by State Opera Varna. Sonya Yoncheva will perform the role of Madama Butterfly for the first time in Bulgaria, after she took Berlin by a storm with this role in the beginning of the year. The August calendar is a treat for admirers of the musical film genre as well. On August 28th, Ghost, the most recent production at State Opera Varna, based on the eponymous Hollywood movie, will tell the love story with excellent vocal performances, extraordinary stage effects and the unparalleled presence of Militsa Gladnisha. On August 14th, the spectacular Lion King will bring young and adult viewers to the savanna and to the fa-

vorite lion Simba, together with Elton John's wonderful music. On August 16th, the Bodyguard hit, directed by Boris Panekin and featuring the stellar Orlin Goranov and Manal El-Feitury, will conquer the public with the songs of Whitney Houston. The concert program of the festival offers two extraordinary events for fans of the

greatest rock bands in the world. The music of Pink Floyd (August 22nd) and Queen (August 27th) will be played in arrangements for symphonic orchestra. The two concerts will be directed by maestro Roberto Molinelli, whose crossover projects astonish people all around the world by making rock music meet classical music. Songs by Queen will be performed by soprano Iлина Mihaylova and tenor Magnus Bäcklund. Centerpieces in the August schedule are also the beloved operetta Old Time Bulgarians, with Ivo Tanev and Vladi Vargala in the lead roles (August 13th); and a premiere ballet show by Sabrina Bosco (August 17th), influenced by the music of Frank Sinatra and titled A Night in New York. On August 30th, the Fifteenth summer musical season of the State Opera Varna will end with a final Opera Gala, with the special participation of world-famous mezzo-soprano Svetlana Stoyanova. Maestro Dian Chobanov will be conductor of the concert, with arias and choruses by Rossini, Mozart, Donizetti and Bellini.

ОСТРОВИ НА ТЕЧЕНИЕТО

ISLANDS IN THE STREAM

От Кипър до Лансароте:
пет чудесни идеи за ваканция далеч
от "голямата земя"

From Cyprus to Lanzarote:
five great holiday ideas away from the
"big land"

Текст КАЛИН НИКОЛОВ / By KALIN NIKOLOV
Фотография / Photography ISTOCK

„Никои човек не е остров изцяло за себе си“, писал някога Джон Дън. Без да спорим с великия поет и хуманист, понякога бихме искали именно по един остров изцяло за себе си. Има нещо в тези обърнати от океана късчета суша, което докосва най-романтичните струни в душите ни. И макар съвременната туристическа индустрия отдавна да се е погрижила да смеси романтиката със своя прагматично-търговски подход, островите на Европа си остават все така пленителни, когато дойде време да планираме лятната ваканция. Ето пет от тях, които са лесно достъпни и въпреки това ще направят лятото ви наистина паметно.

"No man is an island entire of itself," John Dunne once wrote. Without arguing with the great poet and humanist, sometimes we wish we had an island all to ourselves. There is something about these ocean-encrusted bits of land that touch the most romantic chords in our souls.

And while the modern tourism industry has long taken care to mix romance with its pragmatic-commercial approach, the islands of Europe remain as captivating when it comes time to plan a summer vacation.

Here are five of those that are easily accessible and yet will make your summer truly memorable.

ЛАНСАРОТЕ

LANZAROTE

Африканска география, но европейски порядък: Канарските острови отдавна привличат почитателите на най-доброто от двата свята. Този архипелаг, автономна провинция на Кралство Испания, се намира приблизително на същата ширина като южна Флорида или Шарм ел-Шейх, но дава същата лекота на пътуване, с която ходите до Солун или до Виена. Тенерифе и Гран Канария са двете главни дестинации тук - което означава най-развита инфраструктура, но и най-внушителни тълпи от туристи. Фуертевентура е по-недокосната, но сахарските ѝ пейзажи са твърде голи за вкусовете на някои хора. Докато Лансароте, най-източният и четвъртият по големина от Канарите, изглежда като съвършения компромис между цивилизация и природа, между удобства и усамотение. Климатът е почти съвършен: топли, сухи зими, не прекалено горещи лета. Златистите плажове приятно контрастират със стръмните вулкани, чиято активност в миналото е създала плодородни почви и едни от най-интересните вина в цяла Испания - а това вече казва много. Впрочем самите вулкани - особено тези в националния парк Тиманфая - са и сред главните туристически атракции. Тук е било последното голямо изригване на Лансароте, преди около 190 години - всъщност би трябвало да кажем "изригвания", защото катаклизъмът е продължил почти без прекъсване повече от шест години.

Лансароте е и родното място на Сесар Манрике, може би най-самобитния испански художник и скулптор на последния половин век. Освен че е гал на любимия си остров вълшебни места като Jardín de Cactus в Гуатиса, Манрике е бил и основната движеща сила зад един мащабен план за опазване на острова от безогледно застрояване. Няколко гигантски комплекса на източния бряг подсказват колко сериозна е била заплахата; но с усилията на Манрике тя е овладяна и днес селца като Уга или Яиса са също толкова недокоснати, колкото и преди век.

Как да стигнете: С "България Еър" и нашите партньори през Магриг

African geography but European order: the Canary Islands have long attracted admirers of the best of both worlds. This archipelago, an autonomous province of the Kingdom of Spain, is about the same latitude as southern Florida or Egypt's Sharm el-Sheikh but offers the same ease of travel with which you go to Thessaloniki or Vienna. Tenerife and Gran Canaria are the two main destinations here - which means the most developed infrastructure, but also the most impressive crowds of tourists. Fuerteventura is more untouched, but its Saharan landscapes are too bare for some people's tastes. While Lanzarote, the easternmost and the fourth largest of the Canaries, seems like the perfect compromise between civilization and nature, between amenities and solitude. The climate is almost perfect: warm, dry winters, not too hot summers. The golden beaches contrast nicely with the steep volcanoes, whose activity in the past has created fertile soils and some of the most interesting wines in all of Spain - and that's saying a lot. After all, the volcanoes themselves - especially those in the Timanfaya National Park - are among the main tourist attractions. Here was the last great eruption of Lanzarote, about 190 years ago — we should probably say "eruptions," for the cataclysm continued almost without interruption for more than six years.

Lanzarote is also the birthplace of Cesar Manrique, perhaps the most original Spanish painter and sculptor of the last half-century. Besides giving his beloved island magical places like the Jardín de Cactus in Guatissa, Manrique was also the main driving force behind a massive plan to protect the island from reckless development. Several gigantic complexes on the east coast suggest how serious the threat was; but with Manrique's efforts it was subdued and today villages like Uga or Yaisa are as untouched as they were a century ago.

How to get there: With Bulgaria Air and our partners via Madrid

РОДОС RHODES

Гърция отдавна вече е неотменна част от лятната почивка на повечето българи. Но някои от най-забележителните ѝ части си остават сравнително слабо познати за нас - начело с Родос. Този остров от групата на Додеканезите, по-близък до Азия, отколкото до Европа, наистина има какво да предложи. Главният му град е построен от рицарите-хоспиталиери преди прогонването им към Малта, и е паметник на културното наследство на ЮНЕСКО. Вековете на интензивен обмен с Близкия изток, съчетани с трите десетилетия италианско владичество в началото на XX век, са родили една от най-богатите и интересни кухни в цялото Средиземноморие.

Макар да е населяван от говорещо гръцки население вече почти три хилядолетия, Родос е всъщност една от последните територии, присъединили се към независима Гърция. Всъщност трябва да изминат цели 127 години между обявяването на независимостта на гръцката държава и присъединяването на Додеканезите към нея през 1948. "Додеканези" буквално означава "12-те острова" на гръцки - въпреки че всъщност 12 са само главните острови от тази група, а към тях има още 93 по-малки. Родос е най-големият. Атракциите тук са много: от живописното рибарско селце Линдос, с 3000 години история и с вилите на звезди като Дейвид Гилмор (Pink Floyd), през прословутата Долина на пеперугите (дом на няколко хиляди разновидности на тигровата пеперуга, *Euplagia quadripunctaria*), до Вила де Веки, любимото място за почивка на Бенито Мусолини. Родос е и една от най-гобрите дестинации за кайтсърфинг в източното Средиземноморие. Особено популярен център на този спорт е Прасониси, на южния край на острова, където се смесват водите на Егейско и Средиземно море.

Как да стигнете: С "България Еър" до Ираклион, Крит, и с ферибот от Сития до Родос

Greece has long been an indispensable part of the summer holidays of most Bulgarians. But some of its most remarkable parts remain relatively poorly known - led by Rhodes. Closer to Asia than Europe, this island of the Dodecanese group has a lot to offer. Its main town was built by the Knights Hospitallers before their banishment to Malta and is a UNESCO World Heritage Site. Centuries of intense exchange with the Middle East, combined with three decades of Italian rule in the early 20th century, have given birth to one of the richest and most interesting cuisines in the entire Mediterranean.

Although inhabited by a Greek-speaking population for almost three millennia, Rhodes was actually one of the last territories to join independent Greece. In fact, 127 years had to pass between the declaration of independence of the Greek state and the accession of the Dodecanese in 1948. "Dodecanese" literally means "the 12 islands" in Greek - although, in fact, 12 are just the main islands of this group, not counting 93 smaller ones. Rhodes is the largest.

The attractions here are many: from the picturesque fishing village of Lindos, with 3000 years of history and the villas of stars such as David Gilmour (Pink Floyd), through the infamous Butterfly Valley (home to several thousand varieties of the tiger butterfly, *Euplagia quadripunctaria*), to the Villa de Vecchi, Benito Mussolini's favourite vacation spot. Rhodes is also one of the best kitesurfing destinations in the Eastern Mediterranean. A particularly popular centre for this sport is Prasonisi, on the southern tip of the island, where the waters of the Aegean and the Mediterranean meet.

How to get there: By Bulgaria Air to Iraklion, Crete, and by ferry from Sitia to Rhodes

КИПЪР CYPRUS

Една местна шега гласи, че най-хубавото нещо в Ларнака е колко е лесно да я напуснете. Не че третият най-голям град на Кипър е лишен от собствен чар. Тук е родината на Зенон, основоположника на стоицизма, почитен с внушителен паметник. Тук е гробът на свети Лазар - същия онзи библейски Лазар, брат на Мария и Марта, когото Исус възкресява от мъртвите. Според легендата след това Лазар идва в Кипър и става първи архиепископ на града, който тогава още се нарича Китион. През IX век върху пред полагаемия му гроб е издигната великолепна църква от светложълт камък, която още съхранява част от мощите му. Тук са плажът Финикудес и очарователните улички на стария турски квартал.

Но колкото и да е приятно градчето, два следобеда са предостатъчни, за да го опознаете. След това можете да се впуснете в изследване на този остров, само малко по-голям от Софийска област. Ая Напа ще ви даде златисти плажове и нощен живот, който силно напомня на Слънчев бряг. На другия полюс са места като Лефкара – планинско селце по пътя към Лимасол, прочуто със среброто и дантелата си. Ако удържите на напора на местните търговци, които ви пресрещат още на влизане, можете да се насладите на едно село, излязло от сякаш от вълшебна приказка с павираните стръмни улички, каменните къщи, яркочините врати и прозорци и разцъфтелите мушката.

Столицата Никозия (тук я наричат Лефкозия) също е на половин час път и несъмнено е интересна с дребните си венециански стени, замъците и с прословутата Зелена линия, която минава през самия град и го дели на гръцка и турска част.

Струва си да се отбие и до Хирокоития, където са разкопките на едно от най-старите и добре запазени неолитни селища. Петдесетинама кръгли каменни пръстени, осеяли върха на един стръмен хълм, на пръв поглед не са особено впечатляващи. Докато не се замислиш, че са били построени преди повече от осем хиляди години – поне трийсет и пет века преди пирамидите.

Как да стигнете: С "България Еър" до Ларнака

A local joke says that the best thing about Larnaca is how easy it is to leave. Not that Cyprus's third largest city is without its own charm. Here is the birthplace of Zeno, the founder of Stoicism, honoured with an impressive monument. Here is the tomb of Saint Lazarus - the same biblical Lazarus, brother of Mary and Martha, whom Jesus raised from the dead. According to legend, Lazarus then came to Cyprus and became the first archbishop of the city, which was then still called Kithion. In the 9th century, a magnificent church of light yellow stone was built on his grave, which still preserves some of his relics. Here you will also find the Finikoudes beach and the charming streets of the old Turkish quarter.

But as pleasant as the town is, two afternoons are enough to enjoy it. Then you can set out to explore this island, only slightly larger than the Sofia region. Agia Napa will give you golden beaches and a nightlife that is very reminiscent of Bulgaria's Sunny Beach. At the other extreme are places like Lefkara, a mountain village on the way to Limassol, famous for its silver and lace. If you resist the push of the local merchants who meet you as soon as you enter, you can enjoy a village straight out of a magical fairy tale with its steep cobbled streets, stone houses, bright blue doors and windows.

The capital Nicosia (called Lefkosia here) is also half an hour away and is undoubtedly interesting with its ancient Venetian walls, castles and the infamous Green Line that runs through the city itself and divides it into Greek and Turkish parts.

It is also worth stopping by Choirokoitia, where there are excavations of one of the oldest and well-preserved Neolithic settlements. The fifty circular stone rings dotting the top of a steep hill are not particularly impressive at first glance. Until you consider that they were built more than eight thousand years ago - at least thirty-five centuries before the pyramids.

How to get there: With Bulgaria Air to Larnaca

МАЙОРКА MALLORCA

Напоследък Майорка е на път да отнеме славата на Ибиса като център на най-големите партита и най-изтънчената кухня. Столицата Палма е очарователна смесица от град и курорт. Можете да се насладите на красивите сгради (по реставрацията на готическата катедрала Ле Сеу е работил самият Гауди) или да изпиете коктейл на плажа. В тукашните барове се правят едни от най-добрите тапас в цяла Испания. Не е чудно, че и кралят почива тук всяка година. Август е пикът на туристическия сезон, с шумни тълпи не само от Великобритания и Германия, както беше някога, но и от цяла Европа. През есента Майорка става чувствително по-тиха. И през лятото обаче можете да избегнете оживлението, ако се насочите към северната част на острова. Тя включва живописни селца като Поленса, луксозни вили, закътани и чисти плажове като тези по нос Форментор, а също и защитената от ЮНЕСКО планина Сера де Трамунтана. Можете да стигнете до северния бряг с автомобил, но можете да предпочетете и по-романтично превозно средство: от Палма до Солер се движи реставриран стогодишен влак. Самото градче Солер предлага сенчести площадчета, чаровни ресторанти и портокалови градини.

Не е за пропускане и Дея - планинско селце с къщи от жълтеникав камък, от което се открива чудесна гледка към брега. Тук е запазен домът, в който е живял и работил големият писател Робърт Грейвс ("Аз, Клавдий", "Велизарий").

А ако искате още повече спокойствие и непринудена красота, можете да отскочите до третия и най-малко познат от Балеарските острови - Менорка. Тук се намира и един от най-красивите плажове изобщо в Европа - Кала Макарела. Можете да го достигнете с автобус, или дори пеш. Иначе мястото е в защитен природен резерват и достъпът на автомобили е лимитиран.

Как да стигнете: "България Еър" лети до Палма де Майорка два пъти седмично. От Палма до остров Менорка се пътува с ферибот, разстоянието е 80 км

Recently, Mallorca has been on the way to taking away Ibiza's fame as the centre of the biggest parties and the most refined cuisine. The capital city of Palma is a charming mix of city and resort. You can enjoy the beautiful buildings (Gaudi himself worked on the restoration of the Gothic cathedral Le Seu) or drink a cocktail on the beach. The bars here serve some of the best tapas in all of Spain. No wonder the king vacations here every year too. August is peak tourist season, with roaring crowds not just from Britain and Germany, as it once was, but from all over Europe. In autumn, Mallorca becomes noticeably quieter.

Even in summer, however, you can avoid the hustle and bustle if you head to the northern part of the island. It includes picturesque villages such as Pollença, luxury villas, sheltered and clean beaches such as those along Cape Formentor, and also the UNESCO-protected Serra de Tramuntana mountain. You can reach the north coast by car, but you can also prefer a more romantic vehicle: a restored century-old train runs from Palma to Sóller. The town of Sóller itself offers shady squares, charming restaurants and orange groves.

Not to be missed is Deia - a mountain village with houses made of yellowish stone, from which there is a wonderful view of the coast. The home where the great writer Robert Graves ("I, Claudius", "Belisarius") lived and worked has been preserved here. And if you want even more tranquillity and more casual beauty, you can jump to the third and least known of the Balearic Islands - Menorca. Here is also one of the most beautiful beaches in Europe - Cala Macarella. You can reach it by bus, or even on foot. Otherwise, the place is in a protected nature reserve and car access is limited.

How to get there: Bulgaria Air flies to Palma de Mallorca twice a week. From Palma to the island of Menorca you travel by ferry, the distance is 80 km

ПУНТА КАНА PUNTA CANA

Пунта Кана е курортен град в най-източната точка на Доминиканската република, далеч от лудницата на 3-милионната столица Санто Доминго. Мнозина смятат това за най-добрата курортна дестинация в Карибския басейн, а статистиката я сочи като втората най-посещавана след Канкун. Плажната ивица на т. нар. Коста дел Косо се простира на повече от 50 километра, и предлага води в най-ослепителните оттенъци на тюркоазеното. Баваро е сочен от ЮНЕСКО като един от 20-те най-добри плажа в света. Барьерният риф привлича змуркачи от хиляди километри. Ако излежаването по пясъка и плуването започнат да ви омръзват, можете да се запишете за многобройните екскурзии - например за посещение на близките острови Каталина и Саона, или до исторически градчета като Ла Романа. Естествено, гостъпни са и всевъзможни активности: уиндсърфинг, скоростни моторни лодки, плаване с ветроходни катамарани, змуркане из необикновено богатите на риба води около острова - и опити за улов на тази риба.

Столицата Санто Доминго също е интересна дестинация с богата история, но изисква и малко повече предпазливост. Туристическите райони на Доминиканската република са относително безопасни, но това престава да важи, ако тръгнете на своя глава из непознатите квартали на столицата. Ако се придържате към разумните маршрути, ще се насладите на град, основан от самия Колумб през 1496 година и носещ богато архитектурно наследство от колониалната ера.

Тропическият климат на остров Испаньола означава относително постоянни (и приятни) температури през цялата година. Онова, което се променя, е влажността. От май до октомври е дъждовният сезон, със средно 9-11 дни с преобладаващ месечно. Най-сухото време е от февруари до април. Температурата на морската вода рядко пада под 26-27 градуса.

Как да стигнете: с "България Еър" и нашия партньор Condor през Франкфурт

Punta Cana is a resort town at the easternmost point of the Dominican Republic, far from the madhouse of the 3 million-strong capital, Santo Domingo. It is considered by many to be the best resort destination in the Caribbean, and statistics show it as the second most visited after Cancun. The coastline of the so-called Costa del Coco stretches for more than 50 kilometers, and offers waters in the most dazzling shades of turquoise. Bavaro is named by UNESCO as one of the 20 best beaches in the world. The barrier reef attracts divers from thousands of kilometers away. If lounging on the sand and swimming tire you, you can sign up for the many excursions - for example to visit the nearby islands of Catalina and Saona, or to historic towns such as La Romana. Naturally, all kinds of activities are also available: windsurfing, speedboats, sailing catamarans, diving in the extraordinarily fish-rich waters around the island - and trying to catch those fish.

The capital, Santo Domingo, is also an interesting destination with a rich history, but also requires a little more caution. The tourist areas of the Dominican Republic are relatively safe, but this ceases to be true if you go on your own through the unfamiliar neighbourhoods of the capital. If you stick to the sensible routes, you will enjoy a city founded by Columbus himself in 1496 and bearing a rich architectural heritage from the colonial era.

The island of Hispaniola's tropical climate means relatively constant (and pleasant) temperatures throughout the year. What changes is the humidity. May to October is the rainy season, with an average of 9-11 rainy days per month. The driest time is from February to April. The temperature of the sea water rarely falls below 26-27 degrees.

How to get there: with Bulgaria Air and our partner Condor via Frankfurt

НАЙ-ПОСЕЩАВАНИТЕ МУЗЕИ В СВЕТА

Парижквият Лувър си остава най-посещаваният музей на планетата и след сътресенията на Covid-19, показват данните от ежегодния индекс на музеи и тематични паркове, изготвян от AECOM. През 2022 Лувърът е бил посетен от 7.73 милиона души - скок от 173% на фона на все още засегнатата от локдауни 2021 година, но по-слаб показател в сравнение с годините отпреди пандемията. Докладът за 2023 трябва да излезе до края на това лято.

Втората позиция в световен мащаб е за Ватиканския музей, посетен от 5.08 милиона души (215% ръст), трети е Музеят за естествена история в Лондон (4.65 млн.), малко изненадващо изпреварил Британския музей (4.1 млн.). Сред челните 12 попадат още Националният музей за естествена история във Вашингтон (3.9 млн.), "Тейт Модърн" в Лондон (3.8 млн.), Музеят "Орсе" в Париж (3.27 млн.), Националната галерия на изкуствата във Вашингтон (3.25 млн.),

Музеят Метрополитан в Ню Йорк (3.2 млн.), "Реина София" в Магруг (3.06 млн.), Ермитажът в Санкт Петербург (2.8 млн.) и Лондонската Национална галерия (2.7 млн.). Класирането обаче вероятно ще изглежда по съвсем друг начин за 2023, когато строгите локдауни вече не се отразяват на китайските музеи.

При тематичните паркове убедително водят два от американските проекти на Disney - Magic Kingdom във Флорида и Disneyland в Анахайм, Калифорния, съответно със 17.1 и 16.9 милиона посетители, като за Анахайм увеличението е 97% на годишна база. Нй-голям скок в Топ 10 има японският парк на Universal Studios в Осака - 125% (общо 12.3 млн. посетители). Най-сериозен е спадът в китайските Chimelong Ocean Kingdom (-41%) и в Disneyland - Шанхай (-38%). Най-челно класираният тематичен парк в Европа е парижквият Disneyland - на 14-о място с 9.9 млн. посетители, а германският Europa Park е 19-и. ■

WORLD'S MOST VISITED MUSEUMS

The Louvre in Paris remains the most visited museum on the planet even after the upheavals of Covid-19, according to data from AECOM's annual museum and theme park index. In 2022, the Louvre was visited by 7.73 million people - a jump of 173% on the background of the still-lockdown-affected 2021, but a weaker indicator compared to the years before the pandemic. The 2023 report is due out by the end of this summer.

The second position worldwide is for the Vatican Museum, visited by 5.08 million people (215% growth), third is the Natural History Museum in London (4.65 million), somewhat surprisingly ahead of the British Museum (4.1 million). The top 12 also include the National Museum of Natural History in Washington (3.9 million), Tate Modern in London (3.8 million), the Orsay Museum in Paris (3.27 million), The National Gallery of Art in Washington (3.25 million), The Metropolitan Museum in New York (3.2 million), "Reina Sofia" in Madrid (3.06 million), The Hermitage in St. Petersburg (2.8 million) and the London National Gallery (2.7 million). However, the ranking is likely to look quite different for 2023, when the strict lockdowns no longer affect Chinese museums.

In terms of theme parks, two of Disney's American projects - Magic Kingdom in Florida and Disneyland in Anaheim, California - lead convincingly, with 17.1 and 16.9 million visitors, respectively, and for Anaheim the increase is 97% year-on-year. The biggest jump in the Top 10 is the Japanese park of Universal Studios in Osaka - 125% (total 12.3 million visitors). The most serious drop is in the Chinese Chimelong Ocean Kingdom (-41%) and in Disneyland - Shanghai (-38%). The top-ranked theme park in Europe is Paris Disneyland - in 14th place with 9.9 million visitors, and Germany's Europa Park is 19th. ■

БЪЛГАРИЯ СУТРИН

в събота и неделя

ON AIR
БЪЛГАРИЯ

Всеки уикенд
09:30 - 10:30

bgonair.bg

**ВОДАТА
НА ЖИВОТА**

С над 700 минерални извора, България е втора в Европа по балнеологични богатства. Пет места, където да им се насладите

Текст КРИСТИНА НИГОХОСЯН / Фотография ISTOCK

На СПА процедури вече може да се подложите буквално в съседния вход. Малко от тях обаче са с минерална вода, освен ако специално не сте се отправили към някое от 225-те находища в страната. С общ дебит от 5000 литра в секунда, страната ни е втора по този показател в Европа след Исландия. И, без съмнение, е значително по-достъпна от нея. Предлагаме ви пет дестинации, където да се насладите подобаващо на това богатство.

КЮСТЕНДИЛ. Топлите минерални извори са причината за създаването на тракийското селище Пауталия, чието име означава буквално „изворен град“. През римската епоха голяма част от изворите са каптирани и ползвани, а днешният Кюстендил продължава да има славата на място, където да се възползвате от една от най-меките минерални води в България. Лечебните ѝ свойства се дължат основно на сярата, която има важно значение за функциите на ставния апарат, растежа на клетките и нормалната дейност на жлезите с вътрешна секреция. Кюстендилската вода е подходяща още за пиене и инхалации, но с това лечебните предимства на района не свършват. Калолечението е друга популярна терапия тук. Лечебният торф се добива при село Байкал, след което се смесва с минералната вода и престоява геноношице, преди да се възползвате от благотворните приложения с него.

ДОБРИНИЩЕ. Близкото село Баня традиционно е по-известно с минералните си води, но всъщност Добринище не му

отстъпва със своите 17 различни извора с температура на водата между 30 и 44 градуса. Спа процедури, съчетани със ски през зимата и с разходки по зашеметяващо красивите била на Пирин през лятото: комбинацията е все по-привлекателна за туристите. Минералните води на Добринище са богати на натрий, флуор, силиций и сулфати, и са особено благоприятни за кожни и неврологични заболявания. Край пътя от Добринище към Гоце Делчев ще откриете и прочутия Сребърен извор - наречен така, защото водата е богата на сребърни йони и има силно противовъзпалително действие.

ПОМОРИЕ. Най-известният минерален курорт на българското Черноморие разполага не само с минерална вода, но и с лечебна кал. Лиманната кал се добива от Поморийското езеро и е богата на водород, магнезий, калций, хлор, соли. Комбинацията от кални компреси, минералната вода и свежия въздух, наситен с йодни пари, има благоприятен ефект върху двигателния апарат, периферната нервна система, кожни проблеми и зарастване на хирургически рани. Когато решите да използвате лиманната кал в Поморие, трябва да изберате повърхностната с наситено черен цвят. Сивата и светлокафявата вече е изгубила лечебните си свойства и няма смисъл да се цапате.

САНДАНСКИ. Освен с почти средиземноморски климат, градът може да се похвали и със също толкова слънчеви часове на година, на колкото се радват в Коста Брава или на Лазурния бряг. Там обаче не

разполагат с 80 различни извора с вода от 42° до 81°С. Ниската минерализация и богатият ѝ състав я правят универсално оздравително и разкрасително средство. Все пак мястото е предпочитано от хора с проблеми с дихателната система, белогробни заболявания, хронични ринити, ставни заболявания, кожни алергии. Сандански е и най-подходящият курорт в Европа за лечение на бронхиална астма, благодарение на съчетанието от топъл климат и минерални извори.

ВЕЛИНГРАД. „Спа столицата на Балканския полуостров“ може да е малък град, но притежава разнообразие от минерални води с температури между 28° и 91° С. Всички те са слабоминерализирани, което ги прави подходящи за всекидневна употреба. Във Велинград има три основни извора - в кварталите Лъджене, Каменица и Чепино, като в първия се намира и най-големия обществен плаж с 2 басейна. В Каменица е изворът с най-горещата вода, която се препоръчва за лечение на дегенеративни ставни заболявания като шипове на гръбначния стълб, на коленни стави, както и на някои неврологични проблеми. Водата на Чепино е радонова – едно от двете места в страната с такава, което я прави обезболяваща и успокояваща. Радонът влияе добре на щитовидната и половите жлези, както и на възлехидратната обмяна – ако страдате от диабет, Велинград е вашето място. В случай, че нямате здравословни проблеми, просто се разхожете в парк Клептуза с двете му езера, карстовия извор и вековните иглолистни гори. ■

THE WATER OF LIFE

With over 700 mineral springs, Bulgaria is second in Europe in balneological wealth. Five places to enjoy it

By CRISTINA NIGOHOSIAN / Photography iSTOCK

You can now undergo spa treatments literally next door. Few of them, however, are with mineral water, unless you have particularly headed for one of the 225 certified sources in Bulgaria. With a total capacity of 5,000 litres per second, our country is second in Europe by this indicator, after Iceland. What's more, there's no doubt it's significantly easier to access. We offer you five destinations to enjoy this richness properly.

KYUSTENDIL. Hot mineral springs were the reason for the ancients Thracians to found the settlement of Pautalia, whose name literally means "spring city". In Roman times most of the springs were captured and used, and modern-day Kyustendil is still known as a place where you can benefit from one of the softest types of

mineral water in Bulgaria. Its healing properties are mainly due to the sulfur which is essential for the function of the musculoskeletal system, cell growth and the normal functioning of the endocrine glands. Water in Kyustendil is suitable for drinking and inhalations, but the healing benefits of the region don't end here. Mud treatment is another popular therapy. Healing peat mud is extracted near the village of Baikal, then it's mixed with mineral water and stays overnight, before taking advantage of its beneficial use.

DOBRINISHTE. The nearby village of Banya is traditionally more famous for its mineral waters, but in fact Dobrinishte is not inferior to it with its 17 different springs with a water temperature between 30 and 44 degrees. Spa

treatments combined with skiing in winter and walks on the stunningly beautiful slopes of Pirin in summer: the combination is increasingly attractive to tourists. The mineral waters of Dobrinishte are rich in sodium, fluorine, silicon and sulfates, and are particularly beneficial for skin and neurological diseases. Along the road from Dobrinishte to Gotse Delchev you will find the famous Silver Spring - so named because the water is rich in silver ions and has a strong anti-inflammatory effect.

POMORIE. The most popular mineral water resort on the Bulgarian Black Sea Coast doesn't only have mineral water, but also healing mud. Firth mud is obtained in Pomorie Lake and it's rich in hydrogen, magnesium, calcium, chlorine, salts. The combination of mudpacks, mineral water and fresh air, saturated with iodine vapor, has a favourable effect on the locomotor system, peripheral nervous system, skin problems and surgical wounds healing. When you decide to use firth mud in Pomorie, you should choose the deep black one on the surface. Grey and light brown mud have already lost their healing properties and there's no point in getting dirty.

SANDANSKI. Besides its nearly Mediterranean climate, the city can also boast just as many sunny hours per year as Costa Brava or the French Riviera. However, they don't have 80 different springs with temperatures from 42° to 81°C. Its low mineralization and rich composition make it a universal healing and beautifying means. Still, the place is preferred by people with respiratory and lung diseases, chronic rhinitis, joint diseases, skin allergies. Sandanski is also Europe's best resort for treating bronchial asthma, thanks to the combination of warm climate and mineral springs.

VELINGRAD. "The spa capital of the Balkan peninsula" may be a small town, but it has a variety of mineral waters with temperatures between 28° and 91° C. They're all low mineralized, making them suitable for everyday use. Velingrad has three main springs - in the districts of Ladhene, with the biggest public beach with two swimming pools, Kamenitsa and Chepino. The spring with the hottest water, recommended for treating degenerative joint diseases such as spinal exostoses, knee joints, as well as some neurological problems is in Kamenitsa. There is radon in the water in Chepino - one of the two places in the country with such water, making it anesthetic and soothing. Radon benefits the thyroid and gonads, as well as carbohydrate metabolism - if you suffer from diabetes, Velingrad is your place. In case you have no health problems, just take a walk in the Kleptuza park with its two lakes, karst spring and centuries-old coniferous forests. ■

RUSKOVETS
RESORT

РУСКОВЕЦ ТЕРМАЛ СПА & СКИ РЕЗОРТ ★★★★★

РУСКОВЕЦ РЕЗОРТ е прекрасен избор през всеки сезон! Предлага разнообразни летни и зимни активности, минерални басейни с лечебна минерална вода, разнообразни СПА терапии за релакс, антистрес и подмладяване.

* просторни апартаменти и вили от мин. 60 кв.м

* богати и вкусни закуски и вечери, в зависимост от офертата

* безплатни вътрешни басейни стопла минерална вода

* безплатно - сауна, парни бани, кнайп пейка, фитнес

* безплатно - детски кът с анимация за деца 3-12 г.

* безплатно - паркинг

През зимата Русковец Резорт осигурява **безплатно трансфери до ски лифта в Банско, отопляем ски гардероб и романтични вечери край камина във всяка вила.** Предлаганото под наем ски оборудване е на реномирани марки.

ЗА СЕМЕЙСТВА С ДЕЦА

ТИЙМБИЛДИНГИ

RUSKOVETS THERMAL SPA & SKI RESORT

Dobrinishte, 1 Nezman voin Str.

+359 889 99 0026 +359 879 56 0512 / email: reservations@ruskovets.com / www.ruskovets.com

RUSKOVETS RESORT is the perfect choice, no matter the season! The complex offers a variety of summer and winter activities, mineral pools with healing mineral water, and a range of SPA therapies for relaxation, anti-stress, and rejuvenation.

We offer spacious apartments and villas of at least 60 sq.m.

Our breakfasts and dinners are rich and delicious.

We have free indoor pools with warm mineral water.

We have free saunas, steam baths, a kneipp bench, and a fitness center.

We have a children's corner with animation for children. Children aged 3-12 stay and play free of charge.

Free parking is available.

In winter, **RUSKOVETS RESORT** provides free transfers to the ski lift in Bansko, heated ski storage and romantic evenings next to the individual fireplace in each villa.

For every taste, every hour of the day, and every occasion – this is the culinary portrait of the Black Sea’s premium destination “**Sts. Constantine and Helena.**” Explore the tempting palette of restaurants and bars.

Cactus beach bar

One of those beach bars where the music doesn't blast, but discreetly and melodiously adds pleasure to the cocktails. Both young and older guests feel equally comfortable here, enjoying lazy afternoon heat and evening romance. Classic drinks and cocktails are a must, but there are also many signature drinks that are too good to miss. "Spiky like a cactus" is a very green and very fresh cocktail with Aperitivo Verde, Limoncello, Bitter Bianco, Thomas Henry ginger, and rosemary. You can't go wrong with a Campari spritz – Campari, tonic, and mango. In fact, there's no wrong choice here – starting from the hidden bay location to the very friendly team. And just one QR code away, there's food to complete the experience.

The Grill

The food is at The Grill, which is right above Cactus Beach Bar. The menu is short and clear, also displayed on the bar's umbrellas, so you can order directly from the sunbed. There are American classics – burgers and hot dogs, Greek temptations – calamari and portokalopita (and yes, ouzo from Chios), tabbouleh salad, cold and hot soups, and a very cool dessert from the Bulgarian offerings: a cake with white beans, apricot jam, and a carrot candy. It's as cool as it sounds. And the beach continues.

Pavilion “Lena”

Here, too, there's a beach – around the pool of the "Astor Garden" hotel (where the value for money is definitely 10). Pavilion "Lena" is open every day from 11 AM to 5 PM, and you can also order with a QR code straight from the sunbed. The food is better than you'd expect from a place for casual snacking between main meals. There are so many summer and beautiful offerings that you might skip lunch or dinner. For example, Vitamin salad, cold avocado and cucumber soup, the obligatory pizza and pasta, and several wonderful desserts (such as pudding with mascarpone, coconut milk, chia and passion fruit, and creamy blueberry and vanilla biscuit). Their lemonades are with coconut water and sugar-free syrups.

More Restaurant

Restaurant More is literally and entirely by the sea and on the beach. Boho wooden canopy, open from all sides, swing-benches for seating, dozens of art chandeliers, genuinely polite waiters, and food you want and should try from the first to the last item on the menu (not all in one visit, though). What's more important is what not to miss: oysters from the farm in Kranevo, homemade marinated anchovies, guacamole and tarama salad, veal meatballs, turbot, octopus, calamari, whelks... And more, as the name of the restaurant suggests. They make a wonderful fish soup from sprats and a real paella – the vivid head chef Plamen Stamov is Spanish-trained (and an excellent conversationalist). Be sure to ask about the desserts and a few emblematic white wines they import especially for More.

The Bay Restaurant

Endless sea view and oriental dishes – this is what awaits you at the iconic restaurant on the beach, where every day of the week you need a reservation. It's best to order to share, to fully immerse in the Arabian culinary tale: tabbouleh and hummus, crispy falafel, tuna kibbeh, juicy lamb meatballs. If you're very hungry – tajine with vegetables, mussels, fish, and tiger prawns. And a memorable dessert The Bay – with crispy layers, pistachio praline, soft cheese, and vanilla ice cream.

Pechkata Restaurant

No matter how absorbed you are by the splashing waves just meters away and the delicious food, here, take some time for the interior – an essential part of the experience. Rattan chairs, soft furniture, pastel pink and blue, artistic accents and decorations, and a retractable roof – the place is cozy and beloved like grandma's stove, but modern and very stylish. The meat specialties are from local farms, and the recipes on the menu have names like in old notebooks – for example, Gincheto's Cake. The Shopski Style White Cheese is like from the old days in the best sense of the words. So are the flatbread, the peppers in tomato sauce, and the grilled mackerel. Everything you loved eating as a child, in a modern interpretation and preserved taste.

Salvia Restaurant, Ensana Hotel

The Italian restaurant is always a good choice for lunch and dinner, especially for families with children on vacation. Salvia is located in the Ensana Aquahouse Hotel and has a cool lounge and a charming garden. Here, the pizza is oven-baked, made on-site with Italian flours, in classic and creative variations. Pizza Salvia is with cream, chicken, mozzarella, cherry tomatoes, Parmesan, and fresh sage – you can watch it being prepared in the open kitchen. Be sure to save room for dessert – they offer temptations like cheesecake in the shape of a lemon (called Lemoncello Variation) and homemade lasagna with roasted hazelnuts and two types of chocolate mousse.

Villa Chinka Restaurant

A very sophisticated restaurant where the ambiance, service, and food guarantee an exceptional experience. A favorite place for family occasions, corporate parties, romantic dinners, or just a glass of good wine at sunset. The wine list offers labels from all over Bulgaria and the world. The menu is rich and seasonal, and the restaurant is open year-round. In summer, they serve temptations like fresh octopus carpaccio, turbot soup, foie gras with Marsala sauce and wild berries, red tuna steak... With violin accompaniment, among elegantly dressed guests, stone walls, and high arches, dinner becomes something truly special.

Monty Restaurant

One of the iconic locations in "Sts. Constantine and Helena," which welcomes connoisseurs of good food and participants in organized events year-round. The interior is elegant but inviting, and the terrace overlooks the pool of the "Astor Garden" hotel and the sea. Young head chef Stanislav Petkov is a true artist – evident in every dish on the menu. They make wonderful smoked bonito, duck served in a beautiful fennel salad, homemade ravioli, mosaic trio (with fresh salmon, tuna, and butterfish), sauces, desserts... The presentations are as tempting as the aromas of the food, the dishes are light and well-seasoned. The wine list has a choice for every dish and every taste. With dessert this season, the hit is a wine from the "Tsarev Brod" winery – ice Riesling.

Kampai Restaurant

Undoubtedly one of the best Asian restaurants along the entire Black Sea coast, open year-round. The explanation lies in the creative head chef Svetoslav Petrov, in the fact that many of the ingredients are imported from Japan, and in the overall experience they offer. The interior, minimalist style, decorative Japanese cherry tree inside, and the fountain in the garden create an extremely pleasant atmosphere. The richness of flavors is hinted at from the welcome cocktails – spicy, exotic, different. The attention to detail in the food is astounding – every sauce, every dish, every utensil, every color combination is the result of special care. The food is colorful and delicious, the sushi is magical. Chef Petrov recommends it paired with a Gewürztraminer from the "Avli" winery (near Sliven), a truly good choice.

БЕЗГРИЖНА МОРСКА ПОЧИВКА В КЪМПИНГ „ГРАДИНА“

Къмпинг „Градина“ е идеалното място за почивка и релаксация, където можете да се насладите на многообразие от забавления на плажа и в същото време да се потопите в спокойния свят на морската идиллия.

Забравете за стреса и работните ангажименти, оставете грижите за себе си, за да се насладите истински на моментите на спокойствие и хармония в легендарния къмпинг. Историята на летните дни и изминали сезони в къмпинга пази много разкази на пътешественици от всички възрасти, романтични предложения за брак, летни приключения и цели поколения деца, израснали на плажа на „Градина“.

Къмпинг „Градина“ предлага звездни условия за настаняване, които са идеални за тези пътешественици, които търсят повече комфорт и стил по време на почивката си. Луксозните бунгала са обзаведени с изискани мебели и съчетават съвременни удобства с модерен стил в уютна обстановка. Къщичките предлагат една или две спални, разтегателен диван, отлично оборудвана кухня и барбекю на верандата, за да осигурят комфорт по време на целия престой и лесно приготвяне на храна.

За любителите на кулинарните изживявания, в комплекса на Къмпинг „Градина“ се намират няколко тематични ресторанта

и бийч барове, където гостите може да се насладят на вкусна храна с пресни сезонни продукти, летни коктейли, аперитиви и напитки. Отличното обслужване и разнообразието от кулинарни изкушения ще задоволят и най-капризните вкусови пред-

почитания.

Настроени сте за адреналин и приключения? Тогава не пропускайте сърф училището на територията на къмпинга, за да тествате уменията си за каране на сърф, уейкборд, папълборд или каяк. Учителите там ще ви накарат да се почувствате в сигурни ръце и да отбележите напредък, докато се забавлявате.

Всички гости на комплекса могат да ползват безплатни шезлонги и чадъри на плажа, които им осигуряват комфорт и удобство по време на слънчевите дни. Тук можете да се разхождате по брега на морето, да се забавлявате с водни спортове като плуване, каране на колело, или просто да се отпуснете на плажната люлка с книга в ръка, за да се наслаждавате на морския бриз.

Ако търсите истинска почивка и отгледане от градската среда, „Градина“ е вашият тих и очарователен пристан на морския бряг. Синьото море, необятният плаж, ваканционен дом с редица удобства и уютната атмосфера ще ви помогнат да се отпуснете и да се презаредите с нова енергия.

Повече информация ще откриете на campinggradina.com, както и в страниците на „Къмпинг Градина“ в социалните мрежи Facebook и Instagram.

Забравете света и открийте своя...

Лятото в Къмпинг Градина е нещо, за което хората говорят от много години. Истински разкош, достъпен лукс и спомени, които остават за цял живот. Създай своите сега.

За повече информация и резервации:

+359 888 77 33 44

office@campinggradina.com

reservations@campinggradina.com

www.campinggradina.com

Виж повече на:

ИЗМАМНА ПРОСТОТА

Омлетът ни се струва съвсем елементарно ястие, но приготвянето му както трябва е доста сложна задача

Текст ЯСЕН БОРИСЛАВОВ / Фотография iSTOCK

Може да звучи невероятно, но един от трудните изпити в кулинарните школи е приготвянето на омлет. При това не някакъв сложен, а най-обикновен - от три яйца, масло и щипка сол.

МАЙСТОРСКИ НАПРАВЕНИЙТ ОМЛЕТ трябва да е пухкав, свеж и леко жилав, да не е нито суров, нито препържен, за да се усеща нежната текстура на яйцата и чистотата на техния вкус. За да постигне всичко това, готвачът трябва добре да е овладял материала, т.е. да познава в тънкости начина, по който продуктите общуват с огъня.

Какво друго ще има в омлета, е въпрос единствено на въображение. Задължителните условия са пресни яйца, хубав тиган и щипка фантазия. Последната би могла да добави сирене или гъби, бекон, зелени подправки, трюфели и всякакви други неща. Омлетът може да е с определен национален профил като италианската фритата или испанската тортиа.

НЕ СЕ ЗНАЕ КОГА И КЪДЕ е измислено това класическо ястие. Изглежда, е по-скоро мо-

герно, тъй като носи нещо от духа на европейското Просвещение. Става дума за интерпретативната свобода.

Според авторитетния Oxford Companion to Food (1999) гумата omelette е с френски произход и е влязла в употреба през XVI век. По същия въпрос "Larousse Gastronomique" настоява, че гумата е произлязла от френското lamelle (пластина, лъсна), което с времето е било деформирано, за да се появи в почти завършен вид като aumelette в известната готварска книга "Le cuisinier françois", издадена в Париж през 1651 година. Напълно завършена гумата omelette се появява за пръв път в навечерието на Френската революция в книгата "La cuisine bourgeoise", печатана през 1784.

ВСЪЩНОСТ НЯКАКВИ ПОДОБНИ ЯСТИЯ

на основата на яйца, мляко и сирене са били известни още от античността, особено на Апенините, поради което отделни автори приемат, че произходът на омлета всъщност е римски, а гумата свързват с латинското ova mellita (древно римско ястие от яйца, сготвени с мед върху нагорещена плоча). В английски извори от XIV век също се срещат описания на ястия от яйца и зелени

подправки, изпържени в масло, които могат да се приемат за първообрази на модерния европейски омлет.

ПРЕЗ XVII ВЕК ОСОБЕНО ПОПУЛЯРЕН

сред европейската аристокрация е бил т.нар. omelette du cure или попски омлет. Приготвял се е с хайвер от шаран и риба тон и е бил шедро хвален от знаменития френски гурман и кулинарен философ от началото на XIX век Бриа Саварен.

Една английска готварска книга от 1685 - "The Accomplisht Cook" - предлага следната рецепта (запазваме оригиналния изказ): "Счуни шест, осем или десет яйца, повече или по-малко, разбий ги заедно в съд и ги посол и сложи масло в тигана за пържене и го загрей и пържи омлета повече или по-малко според както ти харесва само от едната страна. Можеш да го направиш със зелен сок от спанак или киселец в яйцата, или да го сервираш с малко оцет и захар, сварени заедно. Или разбий яйцата и им сложи малко сметана, трохи от хляб и ситно настъргана лимонова кора..."

Тази рецепта ясно илюстрира вече споменатата интерпретативна свобода - същата

свобода, която според повечето модерни историци се е оказала и основна движеща сила на цялото европейско Просвещение.

НЕКА В ТАЗИ ВРЪЗКА СПОМЕНЕМ, че Жан-Жак Русо е бил голям ценител на омлетите и според някои сведения умее сръчно да ги обръща във въздуха като палачинки. Твърди се, че Наполеон също имал влечение към това ястие. След като опитал подобен местен специалитет по време на военен поход, наредил да се съберат всички яйца в околността и ястието да се приготви и за войниците. Голям любител на омлетите бил също и австрийският кайзер Франц Йосиф. С него е свързан и т.нар. кайзерски омлет, познат от някои по-стари готварски книги. Той, за разлика от другите омлети, е десерт. Прави се с яйца, брашно, захар, стафили и канела. Твърде популярен към края на XIX век е бил т.нар. омлет на майка Пулар (omelette de mere Roulard). Особеното при него е, че белтъците и жълтъците се разбиват отделно, преди да влязат в тигана. Между другото roularde на френски означава кокошка.

ДЪЛГО СЛЕД КАТО ОМЛЕТЪТ вече е бил

трайно настанен на европейската трапеза, при това в най-различни версии, започнало и издирването на неговата история. Няма как без история. Ястие без история няма собствена идентичност. Най-популярната версия за раждането на омлета е свързана с някакъв германски княз от XIX век, който, скитайки на лов из горите, веднъж огладнял. Със свитата си се озовал в бедна селска хижа, където смаяните домакини нямали нищо друго за ядене освен яйца и приготвили омлет за височайшата особа. Ястието много се харесало и князът наредил да влезе в дворцовото меню. Впечатляващо в тази история е нейната свършена баналност. Известни са поне десет известни ястия легендирани по същата схема – монарх огладнява по време на лов, търсят му нещо, с което да го нахранят, оказва се кулинарен шедевър. Сигурно е могло да се измисли и по-интересна история.

ХАРАКТЕРНА ЗА МОДЕРНИЯ омлет е една забележителна културна гъвкавост. Той предлага щедри интерпретативни възможности не само по отношение на съдържането си, но и по отношение на обема. В град Айбвил, щата Луизиана от трийсетина години всеки

първи уикенд на ноември има празник на гигантския омлет (Giant Omelette Celebration). Прави се от 5000 яйца, 6 литра масло, 25 литра мляко и 10 кг зелени подправки.

У нас подобен раблезиански омлет беше направен през май 2015 в Шумен. В специално подготвения за случая гигантски тиган тогава влязоха 1200 яйца, 30 кг гъби, 20 кг бекон и т.н. Преди да бъде изяден, омлетът беше отчетен като балкански рекорд.

ОКАЗВА СЕ, ЧЕ ОКОЛО ОМЛЕТА е възможна и друг вид чрезмерност. Вероятно следвайки просвещенското разбиране за това ястие като територия на свободните интерпретации, преди няколко години известен нюйоркски хотел беше включил в менюто си за закуска омлет за 1000 долара. Приготвяли го от 6 яйца, планински лук, масло, сметана, месото на цяла лангуста и 280 г черен хайвер. "Това е скандално. Отначало помислих, че става дума за броя на калориите", оплаква се по този повод възрастна американка на страниците на "Ню Йорк дейли нюз". Тя очевидно е смятала, че интерпретативната свобода дори при омлета все пак трябва да има някакви разумни граници. ■

DECEPTIVE SIMPLICITY

Omelette might seem like a very simple dish to us, but preparing it properly is quite a complex task

By YASEN BORISLAVOV / Photography iSTOCK

It may sound incredible, but one of the toughest exams at cooking schools is making an omelette. Not a complicated one at that, but the most ordinary - with three eggs, some butter and a pinch of salt.

A MASTERFULLY MADE OMELETTE should be fluffy, crisp and slightly tough, neither raw, nor overcooked, in order to feel the soft texture of the eggs and the purity of their flavour. To achieve all this, the cook must have mastered the material, i.e. to know in detail the way the ingredients intercommunicate with the fire. It's only a matter of imagination what else to put in the omelette. The necessary conditions are fresh eggs, a good frying pan and a pinch of imagination. The latter could add some cheese or mushrooms, bacon, green herbs, truffles and all sorts of other things. Omelettes can have a certain national profile like the Italian frittata or the Spanish tortilla.

IT ISN'T CLEAR WHEN AND WHERE this classic dish was created. It seems to be rather modern, as it carries something from the spirit of the

European Age of Enlightenment. It's all about interpretive freedom.

According to the prestigious Oxford Companion to Food (1999) the word omelette is of French origin and came into use in the 16th century. Regarding the same issue "Larousse Gastronomique" claims that the word derived from the French lamelle (plate, sliver), which was distorted over time to appear nearly complete as aumelette in the popular cookbook "Le cuisinier françois", published in Paris in 1651. The fully complete word omelette appeared for the first time at the outbreak of the French Revolution in the book "La cuisine bourgeoise", published in 1784.

IN FACT, SOME SIMILAR DISHES, based on eggs, milk and cheese have been known as early as Antiquity, especially in Italy, which is why some authors agree that the origin of the omelette is in fact Roman, and associate the word with the Latin ova mellita (an ancient Roman egg dish cooked with honey on a hot plate). In an English 14th century source there are also descriptions of egg recipes with green herbs fried in butter, which can be considered

prototypes of the modern European omelette.

IN THE 17TH CENTURY the so called omelette du cure or priest's omelette became especially popular among the European aristocracy. It was made with carp roe and tuna caviar and celebrated early 19th century French gourmand and gastronomic philosopher Brillat-Savarin lavished praise on it.

A 1685 English cookbook - "The Accomplish'd Cook" - offers the following recipe (we keep the original style): "Break six, eight, or ten eggs more or less, beat them together in a dish, and put salt to them; then put some butter a melting in a frying pan, only on one side of bottom. You may sometimes make it green with juice of spinage and sorrel beat with the eggs, or serve it with a little vinegar and sugar boiled together. Beat the eggs, and put to them a little cream, a little grated bread, a little grated lemon-peel..." This recipe clearly illustrates the aforementioned interpretive freedom - the same freedom that, according to most modern historians, turned out to be the major driving force of the entire European Age of Enlightenment.

IN THIS RESPECT, LET'S MENTION that Jean-Jacques Rousseau was a great connoisseur of omelettes and reportedly, knew how to flip them in the air like pancakes. Allegedly, Napoleon was also keen on this dish. After tasting a similar local specialty during a military campaign, he ordered to collect all the eggs nearby and make the fish for the soldiers. Austrian Emperor (Kaiser) Franz Joseph was also a great omelette fan. The so called Kaiser omelette, known from some older cookbooks, is associated with him. Unlike other omelettes, it's a type of dessert. It's made with eggs, flour, sugar, raisins and cinnamon.

The so called omelette de mere Poulard was particularly popular towards late 19th century. What's special about it is that the whites and the yolks are beaten separately, before putting them in the pan. By the way, poularde means hen in French.

LONG AFTER OMELETTE had already been permanently present on the European table, in all kinds of versions at that, the search for its history also began. It's impossible to have

no history. A dish without a history doesn't have its own identity. The most popular version of the birth of omelette is related to a 19th century German prince, who, once wandering and hunting through the woods, got hungry. Escorted, he ended up in a poor village hut where the amazed hosts had nothing but eggs to offer and made an omelette for the royalty. The prince liked the dish very much and he ordered to include it on the palace menu. What's impressive about this story is its perfect banality. There are at least ten other popular dishes with similar legends around them – a monarch gets hungry while hunting, he needs to eat something and it turns out to be a culinary masterpiece. Perhaps they could come up with a more interesting story.

REMARKABLE CULTURAL FLEXIBILITY is typical of modern omelette. It offers a wide range of interpretive possibilities, not only in terms of their content, but also regarding the size. In Abbeville, Louisiana, a Giant Omelette Celebration has been held for about thirty years, every

first weekend in November. It's made with 5,000 eggs, 6 litres of butter, 25 litres of milk and 10 kg of green herbs.

In Bulgaria, a similar Rabelaisian omelette was prepared in Shumen in May 2015. At that time 1,200 eggs, 30 kg of mushrooms, 20 kg of bacon and so on were put in a giant specially prepared frying pan. Before being eaten, the omelette set a Balkan record.

IN TURNS OUT THAT ANOTHER KIND of omelette excessiveness is also possible. Perhaps, following the Enlightenment understanding of this dish as a free interpretation territory, a few years ago a famous New York hotel included a 1000 dollar omelette on its breakfast menu. It was prepared with 6 eggs, mountain onion, some butter, some cream, the meat of a whole lobster and 280 grams of caviar. "It's outrageous! At first I thought it was the calorie count", an elderly American lady made a complaint on the "New York Daily News" pages. She obviously thought that even with omelettes, interpretive freedom had to be within some reasonable limits. ■

ПРАВИЛА ЗА ПРЕВОЗ НА БАГАЖ ПО ПОЛЕТИТЕ НА БЪЛГАРИЯ ЕЪР

Всички пътници на „България Еър“ имат право на превоз на безплатен ръчен багаж 10 кг + дамска чанта/лаптоп в салона, а в зависимост от избраната класа и тарифа и на регистриран багаж (в багажника на самолета). Превозът на багаж по редовните линии е съобразен и с някои общи правила и политиката на „България Еър“ които трябва да имате предвид. Авиокомпания „България Еър“ спазва системата PIECE CONCEPT, базирана на броя, теглото и размерите на чекирания багаж.

BAGGAGE ALLOWANCE ON BULGARIA AIR FLIGHTS

All passengers of Bulgaria Air are entitled to free carriage of cabin baggage 10 kg + personal item/laptop, as well depending on the chosen class of service and fare to a checked baggage (in the luggage compartment of the airplane). Baggage transportation on regular flights is based on some general rules and the policy of Bulgaria Air, which you should consider. Bulgaria Air baggage policy complies with the **PIECE CONCEPT** system based on the quantity, weight and dimensions of the checked-in baggage.

ПРЕВОЗ НА БЕЗПЛАТЕН БАГАЖ В ПОЛЕТИТЕ НА БЪЛГАРИЯ ЕЪР

Всички пътници на България Еър имат право на превоз на безплатен ръчен багаж в салона и регистриран багаж /в багажника на самолета/, в зависимост от избраната тарифа. Безплатните норми за брой и тегло на багажа могат да бъдат различни, в зависимост от класата на пътуване /бизнес или икономична/, както и от тарифата, по която е издаден билетът. Превозът на багаж по редовните линии е съобразен и с някои общи правила и политиката на България Еър, които трябва да имате предвид.

ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВОЗ НА БАГАЖ ПО ПОЛЕТИ, ИЗПЪЛНЯВАНИ ОТ БЪЛГАРИЯ ЕЪР

Авиокомпания България Еър въвежда по линиите си правила за превоз на багаж за билети, издадени след 2 май 2011г. Системата PIECE CONCEPT е базирана на броя, теглото и размерите на чекирания багаж.

ТАРИФИ БЕЗ РЕГИСТРИРАН БАГАЖ

Всеки пътник, закупил билет по тарифа с включен само ръчен багаж, има право да превози в кабината на самолета безплатен багаж, както следва:

Класа на обслужване – икономична класа

Набор на безплатен багаж - 1 брой ръчен багаж до 10 кг и размери 55x40x23 см (сумарна дължина до 118 см)* и 1 дамска чанта/лаптоп.

*Сумата от външните размери на дължината, височината и широчината на багажа /l+h+w/. При пътуване от някоя от гръцките дестинации (Солун, Атина, Родос, Корфу или Хераклион) регистриран багаж или свръхбагаж може да бъде заявен само чрез издателя на билета или през Центъра за обслужване на клиенти по имейл на callfb@air.bg или телефон +359 2 40 20 400.

ТАКСИ ЗА БАГАЖ

Първи брой регистриран багаж до 23 кг и до 158 см*:

Такса 30 EUR – Тел Авив (30 USD), Лондон (30 GBP), Магруд, Малага, Палма де Майорка, Барселона, Лисабон, Амстердам, Брюксел, Париж (Шарл дьо Гол), Москва (Шерметиево)

Такса 20 EUR – Франкфурт, Берлин, Цюрих (20 CHF), Прага, Виена, Рим-Фiumicino, Милано, Ларнака, Родос, Хераклион, Корфу, Атина

Такса 15 EUR – Варна, Бургас

> В случай на по-тежък, по-обемнен или допълнителен чекиран багаж се прилагат стандартните условия на България Еър.

> Регистриран багаж може да бъде закупен преди полет на летище или чрез издателя на билета.

> Сумата, доплатена за регистриран багаж за билети, издадени по тарифа без регистриран багаж, не подлежи на възстановяване.

> Притежанието на карти CCB Club, карта Visa Platinum от ЦКБ, кобрандирана карта от ЦКБ и България Еър, както и златна карта FLY MORE не дава право на безплатен чекиран багаж по тарифа без багаж.

*Сумата от външните размери на дължината, височината и широчината на багажа /l+h+w/.

При пътуване от някоя от гръцките дестинации (Солун, Атина, Родос, Корфу или Хераклион) регистриран багаж или свръхбагаж може да бъде заявен само чрез издателя на билета или през Центъра за обслужване на клиенти по имейл на callfb@air.bg или телефон +359 2 40 20 400.

ТАРИФИ С РЕГИСТРИРАН БАГАЖ

Всеки пътник, закупил билет по тарифа с включен регистриран багаж, има право да превози в багажниците на самолета безплатен багаж, както следва:

ПО МЕЖДУНАРОДНИ И ВЪТРЕШНИ ЛИНИИ

КЛАСА НА ОБСЛУЖВАНЕ – БИЗНЕС КЛАСА

Норма на безплатен багаж - 2 броя ръчен багаж с общо тегло до 15 кг. (размери 55x40x23см Всеки) и 1 дамска чанта/лаптоп, 2 броя регистриран багаж, до 32кг и до 158 см* Всеки

BAGGAGE ALLOWANCE ON BULGARIA AIR FLIGHTS

All passengers of Bulgaria Air are entitled to free carriage of cabin baggage and checked baggage (in the luggage compartment of the airplane) depending on the chosen fare. Free allowances for pieces and weight of baggage may vary depending on the travel class (business or economy) and the fare on which the ticket has been issued. Baggage transportation on regular lines also conforms to some general rules and the policy of Bulgaria Air, which you should consider.

BAGGAGE POLICY ON FLIGHTS OPERATED BY BULGARIA AIR

Bulgaria Air introduces rules for baggage carriage on its destinations for all tickets, issued after May 2, 2011. The PIECE CONCEPT system is based on the quantity, weight and dimensions of the checked-in baggage.

FARES WITHOUT CHECKED BAGGAGE

Each passenger who bought a ticket in a fare that includes only a hand baggage carriage, is allowed to transport in the cabin free baggage allowance as follows:

Class of service – Economy class

Allowance for free of charge baggage - 1 piece hand baggage up to 10 kg and dimensions 55x40x23cm (total length up to 118 cm)* and 1 personal item/laptop bag.

Fees for checked baggage carriage:

First piece of checked baggage up to 23 kg and up to 158 cm*:

Fee 30 EUR - Tel Aviv (30 USD), London (30 GBP), Madrid, Palma de Mallorca, Barcelona, Lisbon, Amsterdam, Brussels, Paris (Charles de Gaulle), Moscow (Shermetievo)

Fee 20 EUR - Frankfurt, Berlin, Zurich (20 CHF), Prague, Vienna, Rome-Fiumicino, Milan, Larnaca, Rhodes, Heraklion, Corfu, Athens

Fee 15 EUR - Varna, Burgas

> In case of heavier, above volumes or additional piece of checked baggage, the standard conditions of Bulgaria Air apply.

> Checked baggage can be purchased before the flight at the airport or through the issuer of the ticket.

> The amount paid for checked baggage for tickets issued at a fare without checked baggage is non-refundable.

> Possession of CCB Club card, Visa Platinum card from CCB, co-branded card from CCB and Bulgaria Air, and FLY MORE gold card does not entitle free checked baggage on tariff without baggage.

*The maximum allowed volume is the sum of the external length, height and width of the baggage /l+h+w/.

When traveling from any of the Greek destinations (Thessaloniki, Athens, Rhodes, Corfu or Heraklion) checked baggage or oversize baggage can be requested only through the ticket issuer or through the Customer Service Center by email at callfb@air.bg or phone +359 2 40 20 400.

FARES WITH CHECKED-IN BAGGAGE

Each passenger who bought a ticket in a fares that includes checked baggage, is allowed to transport in the luggage compartment of the airplane free baggage allowance as follows:

INTERNATIONAL AND DOMESTIC FLIGHTS

CLASS OF SERVICE - BUSINESS CLASS

2 pieces hand baggage with a total weight up to 15 kg (dimensions 55x40x23cm each) and 1 personal item/laptop bag, 2 pieces checked baggage, up to 32kg and 158 cm* each.

CLASS OF SERVICE - ECONOMY CLASS

1 piece hand baggage up to 10 kg and dimensions 55x40x23 cm (total length up to 118 cm)* and 1 personal item/laptop bag, 1 piece checked baggage up to 23 kg and up to 158 cm*.

*The maximum allowed volume is the sum of the external length, height and width of the baggage /l+h+w/.

When traveling from any of the Greek destinations (Thessaloniki, Athens, Rhodes, Corfu or

КЛАСА НА ОБСЛУЖВАНЕ – ИКОНОМИЧНА КЛАСА

Норма на безплатен багаж - 1 брой ръчен багаж до 10 кг и размери 55x40x23 см (сумарна дължина до 118 см)* и 1 дамска чанта/лаптоп, 1 брой регистриран до 23 кг и до 158 см*

ИЗКЛЮЧЕНИЯ

Златна карта FLY MORE - 2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**

За билети заплатени с карта VISA Platinum от ЦКБ - 2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**

За билети заплатени с кобрандирана карта България Еър и ЦКБ - 2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**

За членове на програмата „CCB Club“ - 2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки**

Моряци - 2 броя по 23 кг и до 158 см* всеки***

Бебето от 0-2 години - В случай, че тарифата, по която е издаден билета на възрастният, придружаващ бебето, позволява 1 брой чекиран багаж до 23 кг, то бебето има право на 1 брой чекиран багаж до 10 кг. Превозът на бебешки колички се извършва безплатно, но те следва задължително да се предават и получават непосредствено при качване/слизване на/от самолета. Авиокомпанията не носи отговорност за щети в резултат на транспортиране по багажните ленти в случай, че количката не е предадена/получена на/от самолета.

*Сумата от външните размери на дължината, височината и широчината на багажа /l+h+w/. Пътникът може да превозва и повече от безплатната норма багаж срещу допълнително заплащане. Трети багаж се таксува по таксата за трети свръхбагаж.

** Ако билетите Ви са заплатени в сайта на компанията, както и в случаите на: притежание на златна карта FLY MORE, членство в програмата CCB Club, или за билети, заплатени с кобрандирана карта от ЦКБ и България Еър или карта Visa Platinum от ЦКБ, е необходимо да се свържете с нас на тел +359 2 4020 400 или на е-мейл callfb@air.bg за преиздаване на билета с право на 2 броя безплатен багаж.

*** За да се възползвате от условията ни за превоз на моряци е необходимо билета да бъде издаден в по специална моряшка тарифа. За повече информация и резервация можете да се обърнете към Центъра за обслужване на клиенти на тел +359 2 4020 400 или на е-мейл callfb@air.bg, бюрата на авиокомпанията в страната и чужбина, както и чрез агентската мрежа.

Притежанието на карти CCB Club, Visa Platinum от ЦКБ, кобрандирана карта от ЦКБ и България Еър, както и златна карта FLY MORE не дава право на безплатен допълнителен чекиран багаж по тарифа без багаж.

Правото на два броя багаж за притежатели на златна карта FLY MORE и CCB Club и за билети, заплатени с кобрандирана карта България Еър и ЦКБ, както и карта Visa Platinum от ЦКБ, е само за полети, при които опериращ превозвач е авиокомпания България Еър.

ТАКСИ ЗА СВРЪХБАГАЖ - МЕЖДУНАРОДНИ ЛИНИИ

За тегло на багажа между 23 кг и 32 кг - цена 50 EUR

За следните дестинации: Лисабон, Магдрик, Малага, Палма де Майорка, Тел Авив*, Москва, Санкт Петербург, Амстердам, Париж, Лондон* и Барселона таксата е в размер на 60 EUR.

За големина на багажа между 158 см* и 203 см* - цена 70 EUR

За следните дестинации: Лисабон, Магдрик, Малага, Палма де Майорка, Тел Авив*, Москва, Санкт Петербург, Амстердам, Париж, Лондон* и Барселона таксата е в размер на 80 EUR.

За големина на багажа между 203 см* и 280 см* - цена 100 EUR

За следните дестинации: Лисабон, Магдрик, Малага, Палма де Майорка, Тел Авив*, Москва, Санкт Петербург, Амстердам, Париж, Лондон* и Барселона таксата е в размер на 120 EUR.

Допълнителна бройка - втори багаж до 23 кг до 158 см* - цена 50 EUR

За следните дестинации: Лисабон, Магдрик, Малага, Палма де Майорка, Тел Авив*, Москва, Санкт Петербург, Амстердам, Париж, Лондон* и Барселона таксата е в размер на 60 EUR

Допълнителна бройка - трети багаж до 23 кг до 158 см* - цена 100 EUR

За следните дестинации: Лисабон, Магдрик, Малага, Палма де Майорка, Тел Авив*, Москва, Санкт Петербург, Амстердам, Париж, Лондон* и Барселона таксата е в размер на 120 EUR.

*За пътуване от Лондон посочените тарифи са съответно в GBP и от Тел Авив в USD.

При пътуване от някоя от гръцките дестинации (Солун, Атина, Родос, Корфу или Хераклион) допълнителен регистриран багаж или свръхбагаж може да бъде заявен само чрез издателя на билета или през Центъра за обслужване на клиенти по имейл на callfb@air.bg или телефон +359 2 40 20 400.

ТАКСИ ЗА СВРЪХБАГАЖ - ВЪТРЕШНИ ЛИНИИ

За тегло на багажа между 23 кг и 32 кг - 15 EUR.

За големина на багажа между 158 см* и 203 см* - 40 EUR.

За големина на багажа между 203 см* и 280 см* - 60 EUR.

Допълнителна бройка - втори багаж до 23 кг до 158 см* - 30 EUR.

Допълнителна бройка - трети багаж до 23 кг до 158 см* - 60 EUR.

Багаж с тегло над 32 кг може да се превозва само като карго.

В случай, че билетът дава право на безплатен превоз на два броя регистриран багаж, а пътникът превозва три броя регистриран багаж - третият багаж е в категория „Допълнителна бройка- трети багаж до 23кг до 158 см“.

За повече информация относно всички видове специален багаж, моля посетете интернет страницата на България Еър www.air.bg.

Heraklion) checked baggage or oversize baggage can be requested only through the ticket issuer or through the Customer Service Center by email at callfb@air.bg or phone +359 2 40 20 400.

EXCEPTIONS

Gold card FLY MORE - 2 pieces of 23 kg and up to 158 cm each**

For tickets paid with VISA Platinum card by CCBank - 2 pieces of 23 kg and up to 158 cm each**

For tickets paid with co-branded card Bulgaria Air / CCBank - 2 pieces of 23 kg and up to 158 cm each**

For members of the 'CCB Club' programme- free checked-in baggage - 2 pieces of 23 kg. Third piece is charged as third excess baggage**

Seamen - 2 pieces of 23 kg and up to 158 cm each***

Infants 0-2 years of age - If the fare of the ticket of the adult who is accompanying the baby allows 1 piece checked baggage up to 23 kg, the baby is entitled to 1 piece checked baggage up to 10 kg.

Transportation of baby carriages is free of charge, but it is mandatory to hand them over/to receive them immediately before embarkation / disembarkation of the aircraft.

The aviation company shall not be responsible for damages resulting from transportation on baggage belts, in case the carriage has not been handed over/received at the aircraft.

* The maximum allowed volume is the sum of the external length, height and width of the baggage/l+h+w/. The passenger may carry more than the free of charge baggage allowance for an additional fee. Third piece is charged as third excess baggage.

** If your tickets are paid in the company's website, as well as in the cases of: possession of gold card FLY MORE, membership in CCB Club, or tickets paid with co-branded card from CCB and Bulgaria Air or Visa Platinum card from CCB you need to contact us by phone +359 2 4020 400 or e-mail callfb@air.bg to reissue the ticket entitled to free 2 pieces of luggage.

*** In order to take advantage of our conditions for the transportation of seamen, the ticket must be issued at a special seaman fare. For more information and reservations, please contact the Customer Service Center at +359 2 4020 400 or e-mail callfb@air.bg, any of the Bulgaria Air offices or through the travel agent network.

Possession of card CCB Club, Visa Platinum CCB, co-branded card from CCB and Bulgaria Air, and Gold Card FLY MORE does not entitle the additional free checked baggage on tariff without luggage.

The right to two pieces of luggage for holders of Gold Card FLY MORE and CCB Club and tickets paid with co-branded card CCB and Bulgaria Air and Visa Platinum card from CCB is only on flights where the operating carrier is Bulgaria Air.

EXCESS BAGGAGE FEES – INTERNATIONAL FLIGHTS

Baggage weight between 23 kg and 32 kg – 50 EUR

For the following destinations Lisbon, Madrid, Malaga, Palma de Mallorca, Tel Aviv*, Moscow, St. Petersburg, Amsterdam, Paris, London* and Barcelona the fee is EUR 60.

For luggage sizes between 158** cm and 203 cm** - 70 EUR

For the following destinations: Lisbon, Madrid, Malaga, Palma de Mallorca, Tel Aviv*, Moscow, St. Petersburg, Amsterdam, Paris, London* and Barcelona the fee is EUR 80

For baggage size between 203 **cm and 280 cm** - 100 EUR

For the following destinations Lisbon, Madrid, Malaga, Palma de Mallorca, Tel Aviv*, Moscow, St. Petersburg, Amsterdam, Paris, London* and Barcelona the fee is EUR 120

Extra piece – second bag up to 23 kg x 158 cm** - 50 EUR

For the following destinations Lisbon, Madrid, Malaga, Palma de Mallorca, Tel Aviv*, Moscow, St. Petersburg, Amsterdam, Paris, London* and Barcelona the fee is EUR 60

Extra piece – third bag up to 23 kg x 158 cm** - 100 EUR

For the following destinations Lisbon, Madrid, Malaga, Palma de Mallorca, Tel Aviv*, Moscow, St. Petersburg, Amsterdam, Paris, London* and Barcelona the fee is EUR 120

* For travel from London these fares are respectively in GBP and from Tel Aviv in USD.

**The maximum allowed volume is the sum of the external length, height and width of the baggage/l+h+w/. The passenger may carry more than the free of charge baggage allowance for an additional fee. Third piece is charged as third excess baggage.

EXCESS BAGGAGE FEES – DOMESTIC FLIGHTS

Baggage weight between 23 kg and 32 kg – 15 euros

Baggage dimensions between 158 cm* and 203 cm* – 40 euros

Baggage dimensions between 203 cm* and 280 cm* – 60 euros

Extra piece – second bag up to 23 kg up to 158 cm* – 30 euros

Extra piece – third bag up to 23 kg up to 158 cm* – 60 euros

Baggage with weight over 32 kg may only be carried as cargo.

In case the ticket entitles a free carriage of 2 pieces of checked baggage and the passenger carries 3 pieces of checked baggage - the third luggage is in the category " Extra piece – second bag up to 23 kg up to 158 cm**.

*The maximum allowed volume is the sum of the external length, height and width of the baggage/l+h+w/. The passenger may carry more than the free of charge baggage allowance for an additional fee. Third piece is charged as third excess baggage.

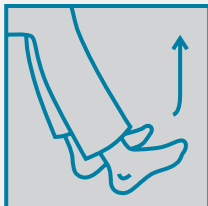
For more information please check Bulgaria Air's website www.air.bg.

ГОТОВИ ЗА ПОЛЕТ

Предлагаме ви няколко полезни съвета за това как да се чувствате добре по време на полета и след него. Изпълнявайте упражненията бавно и дишайте равномерно.

FIT TO FLY

These handy exercises enable you to stay in top form – both during and after the flight. Perform each move with steady, even breathing.

ХОДИЛА

10 пъти

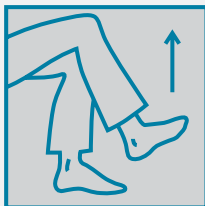
Поставете петите на пода и повдигнете нагоре пръстите на краката. После опрете пода с пръсти и повдигнете петите.

ГЛЕЗЕНИ

15 пъти

Правете кръгови движения първо с единия крак, а после с другия.

КОЛЕНЕ

30 пъти

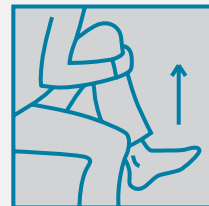
Повдигнете единия крак, докато не усетите напрежение в бедрото.

РАМЕНЕ

5 пъти

Поставете ръцете на бедрата и започнете да описвате кръгови движения с раменете.

КРАКА

10 пъти

Наведете се леко напред. Обгърнете с ръце коленете и ги повдигнете на нивото на гърдите. Задръжте така 15 секунди.

ГРЪБ И РЪЦЕ

15 пъти

Поставете и двете стъпала на пода и стезнете корема. Навеждайте се напред, докато ръцете Ви не опрат пръстите на краката.

FEET

10 times

Placing your heels on the floor, stretch your toes upwards. Then, keeping your toes on the floor, raise your heels upwards.

ANKLES

15 times

Rotate your foot – first in one direction and then the other.

KNEES

30 times

Raise your legs, tensing the muscles in your thighs.

SHOULDERS

5 times

With your hands on your thighs, rotate your shoulders in a circular motion.

LEGS

10 times

Bend forward slightly. Wrap your hands around one knee and raise it to your chest. Hold for 15 seconds. Repeat with the other knee.

BACK AND ARMS

15 times

Place both feet flat to the floor and hold your stomach in. Bend forward, moving your hands down your legs.

ДА СЕ ЛЕТИ НЕ Е СТРАШНО

Статистиката сочи, че летенето със самолет е далеч по-безопасно от много други дейности. Екипажът на Вашия самолет е висококвалифициран и с богат опит. Самолетите на „България Еър“ са с безупречна поддръжка и могат да устоят на всякаква турбуленция.

Опитайте да се отпуснете – вдишвайте дълбоко през носа и задържайте въздуха няколко секунди, преди да го издишате.

RELAX!

Statistics show that flying is much safer than many situations in daily lives. The crew in control of the plane is highly trained and experienced. Bulgaria Air aircrafts are thoroughly maintained and designed to withstand various forms of turbulence

Try to relax – breathe in deeply through your nose, hold for three seconds before exhaling slowly.

ПО ВРЕМЕ НА ПОЛЕТ

Усещате болка в ушите? Запушете носа, затворете устата и започнете да преглъщате или да се опитвате да изкарате въздуха, без да отваряте уста. Дъвченето на дъвка също помага.

Стимулирайте кръвообращението си, като се разходите по пътеката в самолета. Избягвайте да седите с кръстосани крака, защото това може да ограничи кръвообращението. Може да се почувствате по-удобно, ако свалите обувките. Пийте повече вода и по-малко алкохол, чай или кафе.

DURING THE FLIGHT

Ear pain? Pinch your nose shut, close your mouth and swallow or blow out against your closed mouth. Alternatively, chew some gum.

Stimulate your circulation by walking around the cabin and stretching. Avoid sitting with your legs crossed as this restricts circulation. Removing your shoes may provide you with more comfort. Drink plenty of water and not too much alcohol, tea or coffee.

КАК ДА СЕ ПРИСПОСОБИМ ПО-БЪРЗО КЪМ ЧАСОВИТЕ РАЗЛИКИ

Опитайте се да настроите биологичния си часовник към времевата зона на бъдещата Ви дестинация, като вечерта преди полета си легнете един час по-рано или по-късно.

Не прекалявайте с тежката храна и не пийте твърде много алкохол или кафе вечерта преди полета. Яжте богати на протеин храни в подходящи за новата часова зона отрязъци от денонощието.

Когато пристигнете на избраната от Вас дестинация, направете си кратка разходка. Прекарайте поне 30 минути на дневна светлина.

REDUCING JETLAG

Begin adjusting your body clock to the time zone of your destination the night before departure by going to bed earlier or later.

Don't consume too much food the night before you leave, or drink too much coffee or alcohol. Eat protein-rich meals at times that are normal for your new time zone.

At your destination, take light exercise – such as a walk. Spend at least 30 minutes in daylight.

УДОБСТВО И БЕЗОПАСНОСТ ВЪВ ВЪЗДУХА

„България Ер“ Ви желае безопасен и удобен полет. Висококвалифицираните ни летци, стюардеси и стюарди са обучени да осигурят безопасността Ви. Ето някои основни моменти от безопасността, с които може да се запознаете, докато почивате и се наслаждавате на полета с „България Ер“.

ВАШЕТО ЗДРАВЕ

Ако имате притеснения за здравето си, свързани с пътуването, и особено ако страдате от дихателни или сърдечно-съдови заболявания, посетете лекаря си преди заминаване. Аптеките могат да Ви предложат лекар-ства без рецепта, но нашият съвет е винаги да се консултирате с лекар, който е най-подходящ за Вас.

ВАШИЯТ БАГАЖ

Избягвайте тежкия ръчен багаж. Носенето му може да претовари организма Ви. Да седнеш в креслото уморен и задъхан, означава да започнеш пътуването си зле. В ръчния багаж носете само основното, което ще Ви трябва по време на полета.

СРОКЪТ ЗА ЯВЯВАНЕ НА ЛЕТИЩЕТО

Опитайте се да пристигнете на летището рано. Оставете си достатъчно време за формалности, пазаруване и отвеждане към самолета. Времето за регистриране на пътниците е различно на различните летища и може да варира според дестинацията. Добре е да се информирате предварително за часа, в който трябва да сте на летището.

ВАШАТА СИГУРНОСТ

Запознайте се с изискванията за сигурност и ги спазвайте. Не се съгласявайте да пренасяте чужд багаж. Не оставяйте багажа си без надзор. Слагайте ножове, ножици и остри предмети в куфара, който предавате за транспортиране в багажника на самолета. Ако са в ръчния Ви багаж, летищните служби за сигурност ще Ви забранят да ги качите в самолета.

ВАШИЯТ РЪЧЕН БАГАЖ

Сложете тежките предмети под седалката пред Вас, а леките – в багажните отделения над седалките. Не блокирайте с багаж пътя към аварийните изходи и пътеките между креслата. Отваряйте багажниците над седалките внимателно – ако съдържанието им е разместено по време на полета, при отваряне от тях може да паднат предмети.

ПУШЕНЕТО

Пушенето в самолета е опасно. Забранено е на всички полети на „България Ер“. На кабинния екипаж е наредено да следи за изпълнението на забраната. Не пушете в тоалетните, които са оборудвани с датчици за дим.

УПЪТВЕНИЯТА ЗА БЕЗОПАСНОСТ

Преди заминаване и пристигане кабинният състав на „България Ер“ ще Ви запознае с правилата за безопасност в самолета. Упътването включва сведения за предпазните колани, кислородните маски, изходите, аварийното напускане на самолета, спасителните жилетки. Молим за Вашето внимание по време на демонстрацията. Разгледайте инструкцията за безопасност в самолета, която е в джоба на седалката пред Вас.

КАБИНЕН ЕКИПАЖ

Кабинният екипаж на „България Ер“ се грижи да Ви обслужва отлично и да осигурява безопасността по всяко време. Не се притеснявайте да повикате стюардесите и стюардите, като използвате разположения над креслото Ви бутон, да споделяте коментарите си с тях и да ги уведомявате за потребностите си.

ПРИ ПРИСТИГАНЕ

Пазете багажните си купони, за да намерите лесно багажа си. Отделете малко време, за да се аклиматизирате след пристигането си.

От 6 ноември 2006 г. в Европейския съюз са в сила нови мерки за сигурност, които ограничават количеството течности в ръчния багаж. Те трябва да са в самостоятелни опаковки до 100 мл всяка и общо до 1 л, поставени в самозапечатващ се прозрачен плик, който подлежи на проверка от служителите по сигурността. Ограниченията се отнасят за следните течности: вода, напитки, супи, сиропи, аримове, кремове, лосиони, гелове, парфюми, дезодоранти, спрейове, паста за зъби, пена за бръснене и не включват медикаменти и бебешки храни за ползване по време на пътуването, но те подлежат на проверка.

Списъкът посочва някои от забранените за пренос предмети, без да бъде изчерпателен. Моля, консултирайте се с летищния персонал за по-пълна информация.

Уважаеми пътници,

В съответствие с директива на Европейската комисия 68/2004 от 15 януари 2004 г., в охраняемите зони на летищата и в ръчния багаж не бива да се слагат предмети, с които е възможно или изглежда възможно да се причини нараняване. Сред забранените предмети са:

всякакви видове огнестрелно оръжие / катапулти и харпуни / имитации на огнестрелно оръжие, в това число детски изарачки /оръжейни части, с изключение на уреди за телескопично виждане / пожарозащитни / електрошокери уреди / брадви, секири, сатъри, томахакиви / лъкове, къси копия / всякакви заострени метални предмети, които могат да послужат за нараняване / ножове, независимо от предназначението им /саби, мечове / бръсначи, скалпели / ножици, с режеща част, по-дълга от 6 см / бормашини, отвертки, клещи, чукове / кърпи за лег / всички видове спортни стикове, бухалки, шекли и тояги / всички видове оборудване за бойни спортове / амуниции, дрзанами, мина, военни експлозиви / детонатори / газ и азоти контейнери / всякакви пиротехнически средства / хлор, парализиращи спрейове, сълзотворен газ / терпентин, разредител и аерозолна боя / напитки с над 70% съдържание на алкохол.

YOUR COMFORT AND SAFETY IN THE AIR

Bulgaria Air wishes you a safe and comfortable journey. Our highly trained flight deck and cabin crews are here to take care of your safety. While relaxing and enjoying Bulgaria Air's inflight service, you may consider the basic points that follow.

YOUR HEALTH

If you have any medical concerns about making a journey, or if you suffer from a respiratory or heart condition, see your doctor before traveling. There are over-the-counter medicines available, but we recommended always to consult a doctor to determine which are suitable for you.

YOUR LUGGAGE

Try to travel light. Carrying heavy bags can cause considerable stress you may not be used to. Arriving at your sit exhausted and perspiring is not a good start to your journey. In your hand luggage, carry only essential items which you will genuinely need during the flight.

YOUR CHECK IN DEADLINE

Arrive early at the airport. Give yourself plenty of time to check-in, shop and board. Check-in times vary from airport to airport and from destination to destination. Please, inform yourself well in advance to avoid delays/cancellations.

YOUR SECURITY

Do read and follow the security requirements. Do not agree to carry other people's items with you. Never leave your luggage unattended. Store personal knives, scissors and other sharp objects safely inside your suitcase or hold luggage. If you do not, airport security staff will stop you taking them aboard in your cabin luggage.

YOUR HAND LUGGAGE

Please store heavy items underneath the seat in front of you. Stow lighter items in the overhead luggage racks. Please ensure you do not block access to the emergency exits, and do not block the aisle. Please open the overhead lockers with caution: items there may have become disturbed and may fall onto the seats below.

SMOKING

Smoking onboard is dangerous. All Bulgaria Air flights are non-smoking and cabin crew are under strict instructions to monitor observance. Please do not smoke in the lavatories; they are equipped with smoke sensors.

THE SAFETY BRIEFING

Before departure and on approach, Bulgaria Air cabin crew will demonstrate the rules of safety on board our aircraft. The briefing includes information on your seatbelt, how to use your oxygen mask, how to locate exits, how to leave the aircraft in an emergency, and how to use your lifejacket. Please spare a moment to watch their demonstration. Please also consult the illustrated Safety on Board leaflet in the seat pocket in front of you.

YOUR CABIN CREW

The Bulgaria Air flight attendants are on board to provide you with top class inflight service and ensure your safety at all times. Please do not hesitate to use the overhead attendant call button and share comments or request service from your flight attendant.

AT THE DESTINATION AIRPORT

Have your luggage identification tags ready to help you find your luggage. Give yourself some time for initial acclimatisation with the weather and environment of your destination.

From November 6, 2006 the European Union adopted new security rules that restrict the amount of liquids you can take through security checkpoints, in addition to other prohibited articles. These liquids must be in individual containers with a maximum capacity of 100 ml each, packed in one transparent, resealable plastic bag (with a capacity of no more than one litre). The restrictions apply to liquids such as water, drinks, soups, syrups, make-up, creams, lotions, gels, perfumes, deodorants, sprays, tooth paste and shaving foam. Liquid foods for babies and any medication a passenger may need during a flight are exempt from the above restrictions but must be presented at security checkpoints.

This is not an exhaustive list. If in doubt, please, consult the airport staff who will be happy to provide you with more detailed information.

Dear passengers,

In keeping with European Commission Regulation № 68/2004 of 15 January 2004, any object capable, or appearing capable of causing injury should not be carried into the security restricted areas of the airports and into the aircraft's cabins. These include, but are not limited to:

all types of firearms / catapults and harpoons / replica or imitation firearms, toy guns /component parts of firearms (excluding telescopic sighting devices) / fire extinguishers / stun or shocking devices / axes, hatchets, meat cleavers, machetes / arrows and darts / any type of sharpened metal objects, which could cause injury / all types of knives / sabers, swords / open razors and blades, scalpels / scissors with blades more than 6 cm in length / drills, screwdrivers, crowbars, hammers / ice skates / any type of sport bats, clubs, / sticks or paddles / any martial arts equipment / ammunition, grenades, mines, explosives and explosive devices / detonators / gas and gas containers / any pyrotechnics / chlorine, disabling or incapacitating sprays, tear gas / turpentine and paint thinner, aerosol spray paint / alcoholic beverages exceeding 70% by volume.

Защото знаем, че те са част от Вашето семейство – възползвайте се от услугата ни за превоз на домашни любимци!

При превоза на домашни любимци в пътническата кабина /PETC/ максималното допустимо тегло на животното и клетката е 8 кг, а размерите на клетката 48 x 35 x 22 см. За услугата се заплаща такса от 60 евро в посока.

При превоз на домашни любимци в багажното отделение /AVIH/ няма ограничение в теглото

на животното, а максималните размери на клетката са 110 x 65 x 70 см. При общо тегло до 32 кг се заплаща такса 100 евро, а над 32 кг – 140 евро в посока.

Превозът на домашни любимци задължително подлежи на потвърждение от Авиакомпанията.

Могат да бъдат превозвани само кучета и котки, като единствено го и от Великобритания не се предлага услугата превоз на животни.

Бодните и опасни породи се приемат за превоз само като карго.

Пътниците, които желаят да пътуват с домашен любимец (куче или котка), предварително трябва да се запознаят с инструкциите за превоз на домашни любимци на авиакомпанията на www.air.bg и да спазват всички условия на регламент 576/2013. Регламентът е задължителен за всички страни членки на ЕС. По време на check-in документите на любимеца, ще бъдат обстойно проверени. Паспортът трябва да отговаря на общоприетия международен образец.

Because we know they are part of your family – take advantage of our service for animal transportation!

When transporting pets in the passenger cabin /PETC/ the maximum weight of the animal and the cage is up to 8 kg and the maximum dimensions of the cage – 48 x 35 x 22 cm. A fee of EUR 60 per direction applies.

When transporting pets in the luggage compartment /AVIH/ there are no limitations in the weight of the animal. The maximum dimensions of the

container are 110 x 65 x 70 cm.

At the weight of the animal and container up to 32 kg, a fee of EUR 100 per direction applies, if the weight is over 32 kg – EUR 140 per direction applies.

Pets' transportation is a subject to compulsory confirmation from the Airline.

Only dogs and cats are accepted for transport. Animal transportation to and from Great Britain is not allowed.

The fighting and dangerous breeds are accepted for carriage

only as cargo.

Passengers willing to travel with a pet (dog or a cat), should get acquainted in advance with the airline's instructions for traveling with pets on www.air.bg as well as to observe and follow all the conditions of Regulation 576/2013. The regulation is mandatory for all EU member countries. During check-in the pet's documents will be thoroughly checked. The passport must comply with the generally accepted international model.

Upgrade to business class, за да е перфектно

„България Еър“ Ви дава възможност да повишите комфорта на своето пътуване благодарение на услугата Upgrade to business class.

Upgrade може да бъде закупен от 24 часа до 40 минути преди излитане, при наличие на свободни места. Освен удобство и комфорт, услугата Ви носи още редица предимства

като приоритетни чекиране и качване в самолета, допълнителен багаж, достъп до бизнес салоните на летищата и бизнес класа кетъринг. Ако сте член на програма FLY MORE, печелите и повече точки.

Важно е да се отбележи, че при полет с прекачване трябва да се спазва разрешението за превоз на багаж и на друката превозвач. Съветваме Ви да заявите UPGRADE минимум 2 часа преди излитане на полета от София, за да се насладите и на кетъринга като част от

всичките предимства. Таксата за услугата Upgrade е 50 евро* в посока по вътрешни линии и 100 евро* в посока по международни линии.

Можете да закупите Upgrade чрез Центъра за обслужване на клиенти на тел.: +(359) 2 40 20 400 или по e-mail на callfb@air.bg, както и в офисите на „България Еър“, чрез издателя на билета или на летището преди полет.

*За отсечката Лондон – София таксата е 100 паунда.

Upgrade to business class to be perfect

Bulgaria Air gives you the opportunity to increase the comfort of your trip with the Upgrade to the business class service.

The Upgrade may be purchased from 24 hours to 40 minutes before scheduled departure in case of availability.

By choosing it you get not only comfort and convenience, but also

priority check-in and boarding in the airplane, additional baggage, access to airport business lounges and business class catering. If you are a member of our frequent flyer program FLY MORE, you earn more points as well.

Please note that in case of a connecting flight, the luggage permit of the other carrier must be checked and observed with.

We also advise you to request UPGRADE at least 2 hours before the departure from Sofia in order

to enjoy catering as part of all the benefits of the service. The Upgrade fee is EUR 50 in direction for domestic flights and EUR 100 in direction for all international flights.

Upgrade can be purchased at our Customer Service Center: +(359) 2 40 20 400 or via e-mail: callfb@air.bg, and also in the Bulgaria Air offices, through the ticket issuer or at the airport before the flight.

Добавете повече удобство към Вашето пътуване!

Как? Като запазите своето място с допълнително пространство и повече комфорт срещу такса от 20 евро на посока, или изберете своето предпочитано място, близо до изхода, срещу такса от 10 евро на посока. Услугата е налична за директните полети, изпълнявани от авиакомпанията. Седалките с повече пространство и комфорт са разположени на 3 ред и аварийен изход, а тези на 4 ред

можете да резервирате като предпочитан, поради близостта им до изхода и възможността бързо да се отправите към крайната точка или трансферния си пункт. Можете да заявите и заплатите своето място чрез Центъра за обслужване на клиенти на тел.: +(359) 2 40 20 400 или по e-mail на callfb@air.bg, както и в офисите на „България Еър“, чрез издателя на билета и на летището преди полета. Съветваме Ви да заявите услугата предварително, за да си гарантирате налично

място и да спестите време на летището. Следва да се има предвид, че има пътници, които не могат да бъдат настанявани на аварийни изходи, например хора с физически, психически и слухови увреждания, възрастни хора, деца и бебета (със или без придружител) и пътници с наднормено тегло.

* За Тел Авив таксата е в шатски долара, за Лондон в паунда, за Цюрих в швейцарски франка.

Travel even more comfortable

Bulgaria Air gives you the opportunity to guarantee more in-flight comfort! How? Just book your seat with extra space and more comfort for 20 EUR per flight or book your preferred seat near the exit for 10 EUR per flight. The service is available for all direct flights operated by Bulgaria Air. Seats with extra space are located on the 3rd row and emergency exit, while those at 4th row can be booked as a

preferred due to their proximity to the exit point and the availability they provide for the passenger to head straight to his final destination or transfer point. You can request and prepay your seat by contacting our Customer Service Center at +(359) 2 40 20 400 or via e-mail: callfb@air.bg, as well as in the Bulgaria Air's offices, through the ticket issuer and at the airport prior to the flight. We recommend you to request the service in advance to make sure we have an available seat

for you and to save time at the airport. It should be considered that here are passengers who cannot be seated in an emergency exit row (some of the seats with extra leg space are situated next to these exits) such as people with physical, mental and hearing impairments and limitations, elderly people, children and babies (including unaccompanied minors (UMNR) and overweight passengers.

* For Tel Aviv the fee is in USD, for London in GBP, for Zurich in CHF

Пътуване на деца без придружител

Доверете се на услугата на „България Еър“ за превоз на непридружени деца и бъдете спокойни за своето дете по време на полет!

• За деца на възраст между 3 и 5 г. осигуряваме ескорт – стюард, който да посрещне детето от изпращача на отправното летище, да го придружи по време на всички летищни процедури до качване в самолета, да се погрижи лично за спокойното му пътуване и да го предаде на посрещача при пристигане. За детето се заплаща пълната тарифа без детско намаление, плюс 50%

от еднопосочната тарифа в М класа и допълнително летищни такси за стюарда-придружител.

• За деца между 5 и 11 г. се осигурява служител, който да посрещне детето от изпращача на отправното летище, както и такъв, който да го предаде на посрещача при пристигане. За детето се заплаща пълната тарифа без детско намаление, плюс УМ такса в размер на 50 евро на отсечка за международни полети и 30 евро за вътрешни полети. За София – Лондон таксата е 60 евро, а за Лондон – София е 60 паунда.

• По желание на родителите, деца от 12 до 18 г. могат също да се възползват от услугата

срещу заплащане на УМ таксата. На тях се предоставя същата услуга като за деца между 5 и 11 г. За да се възползвате от услугата, е необходимо да отправите запитването си поне 2 седмици преди полета на callfb@air.bg.

Детето Ви задължително трябва да носи със себе си валиден паспорт.

Една стюардеса може да придружава две деца от едно семейство – братя и сестри, които пътуват заедно. За тях се заплаща една УМ такса.

Unaccompanied minors flying

Trust the Bulgaria Air service for unaccompanied minors and let them flying without any worries!

• For children between 3 and 5 years old we provide an escort – flight attendant who will pick up the child from the person who is escorting him/her at the departure airport, will be next to the child during all airport procedures until boarding the plane, personally take care of the child's safe journey during the flight and will hand him/her over to the welcoming person at the arrival airport. The full ticket fare is payable for the child (without a child's discount), plus 50% of the

one-way fare in the M class and two-way airport taxes for the escort flight attendant.

• For children between 5 and 11 years old a staff member is provided to welcome the child from the escorting person at the departure airport, as well as a person to hand him over to the welcoming person at the arrival airport. The full ticket fare is payable for the child (without a child's discount), plus a UM fee of EUR 50 in direction for international flights and EUR 30 in direction for domestic flights. For Sofia – London the fee is EUR 60 and for London – Sofia is GBP 60.

• Per parents request, children between 12 and 18 years old could also take advantage of

the service, against payment of the UM fee. They are provided the same service as for children between 5 and 11 years of age.

In order to take advantage of the service, you should make your inquiry at least two weeks prior to the flight at callfb@air.bg

Your child must carry a valid passport with him/her. One flight attendant can accompany two children from the same family – brothers and sisters who travel together. For them is paid a single UM fee.

THE FACE OF

Bulgaria Air

National Carrier www.air.bg

Airbus A220-300

Airbus A220-100

Airbus A320-214

Airbus A320-214

Airbus A319-112

Boeing 737-300

Embraer 190-100

CODESHARE PARTNERS

Codeshare partnerships are an integral part of Bulgaria Air route portfolio. They enable the airline to provide its customers more frequencies to a particular destination as well as to widen its destinations list at facilitated booking procedure.

SOFIA – MADRID
MADRID – LAS PALMAS / TENERIFE

Sofia – Doha / Bucharest / Varna / Burgas

A STAR ALLIANCE MEMBER

SOFIA – ATHENS / LARNACA / VARNA / BURGAS
ATHENS – BEYRUT / TEL AVIV / EREVAN / NICE / TBILISI
LARNACA – TEL AVIV

SOFIA – BELGRADE / TEL AVIV / LARNACA / VARNA
BELGRADE - GENEVA

SOFIA – PARIS / VARNA
PARIS – NICE / LYON / BORDEAUX

SOFIA – AMSTERDAM

SOFIA – ROME / MILAN / VARNA / BURGAS
ROME – MILAN / TURIN / FLORENCE / GENOVA / NAPLES / PIZA / VENICE / BOLOGNA / TRIEST / VERONA / CATANIA / BARI / PALERMO / LAMECIA TERME / BRINDIZI / REGGIO CALABRIA / MADRID / BARCELONA / AMSTERDAM / LONDON / PARIS / BRUSSELS / PRAGUE / GENEVA / MALTA

VARNA/BURGAS – SOFIA – BUCHAREST

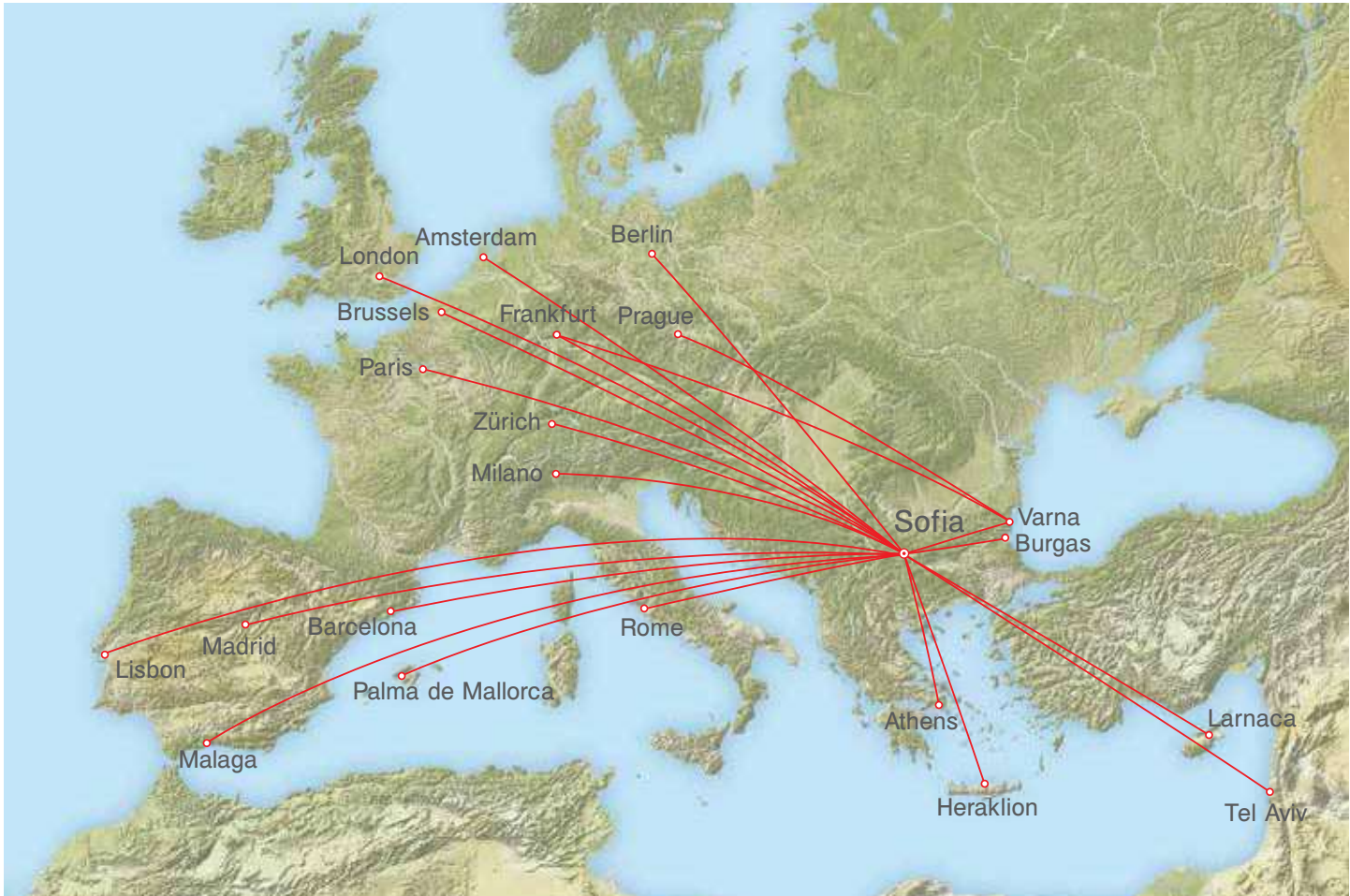

VARNA/ BURGAS/ SOFIA – RIGA
RIGA – OSLO/STOCKHOLM/COPENHAGEN/HELSINKI

SOFIA – BAKU

Дестинации Destinations

CODESHARE PARTNERS

Code share партньорството позволява на авиокомпаниите да предлагат на своите пътници повече полети до дадената дестинация при облекчена процедура за резервация, както на собствените полети, така и на полетите на партньора по маршрута.

The Code share partnership enables airlines to provide for their valuable customers more frequencies to each particular destination at facilitating booking procedure, on every own operated or marketing flight en route.

SPA PARTNERS

Special prorate agreement е сред основните търговски договори, предоставящ на партньорските авиокомпани изключителната възможност да увеличат броя на предлаганите дестинации през даден пункт и да отговорят на търсенето на клиентите с приемливи цени.

The Special prorate agreement is among the basic commercial agreements, giving partner airlines a significant opportunity to enlarge number of global beyond destinations offered in response to customer demands at reasonable prices.

INTERLINE PARTNERS:

Interline agreement позволява взаимното признаване на билетите и по този начин съществено допринася за това двете авиокомпани да могат да предлагат продукта на партньора по редовни линии.

The Interline agreement permits the acceptance of each other's airtickets and that way contributes significantly both airlines to be able to offer customers reciprocally their product on schedule services.

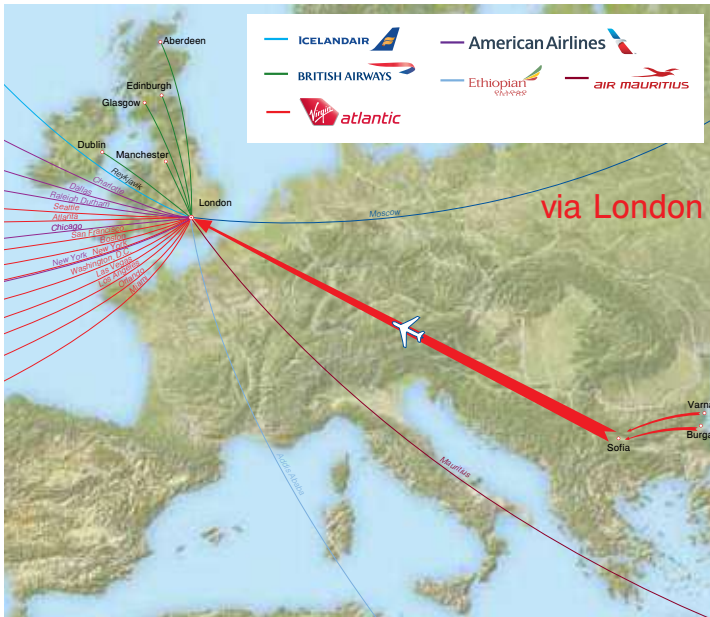

Летете до Всяка точка на света с България Еър и партньори. Fly anywhere across the world with Bulgaria Air and partners.

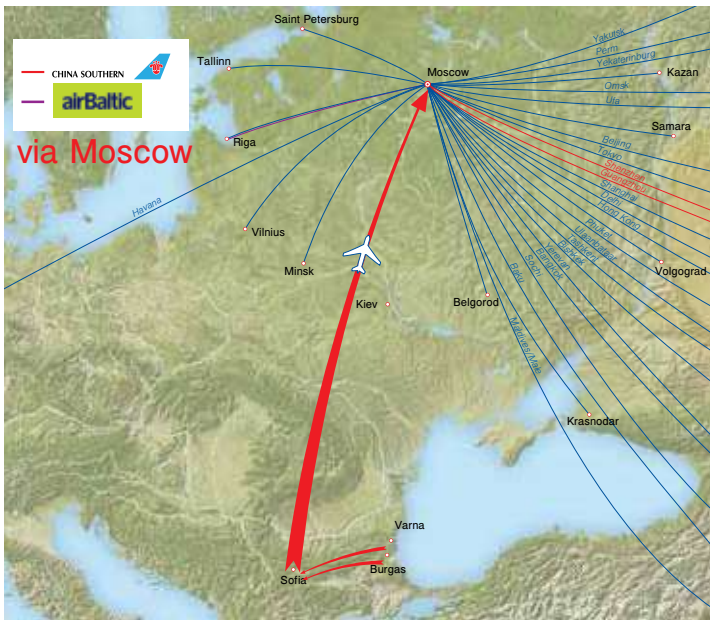

Летете до всяка точка на света с България Еър и партньори.

Fly anywhere across the world with Bulgaria Air and partners.

БЪЛГАРИЯ ЕЪР: Къде га ни намеруме?

BULGARIA AIR: Where to find us?

<p>SOF BOJ VAR</p> 	<p>Customer Service Center</p> <p>1, Brussels Blvd Sofia Airport, Sofia 1540 <i>Working Hours:</i> Every day 08:00-20:00 Local Time</p>	<p>phone: +359 2 402 04 00 e-mail: callFB@air.bg www.air.bg</p>
	<p>Head office</p> <p>1, Brussels Blvd Sofia Airport, Sofia 1540 <i>Working Hours:</i> Monday - Friday 09:00-17:30 Local Time</p>	<p>fax: +359 2 984 02 03 e-mail: office@air.bg www.air.bg</p>
	<p>Sofia City Office</p> <p>2 Ivan Vazov Street <i>Working hours:</i> Monday - Friday 09:00 - 17:30 Local time</p>	<p>phone: +359 2 402 03 93 e-mail: tickets1@air.bg www.air.bg</p>
	<p>FLY MORE Office</p> <p>1, Brussels Blvd Sofia Airport, Sofia 1540 Every day: 9:00 a.m. to 5:00 p.m. (lunch break - 12:00 p.m. to 1:00 p.m.)</p>	<p>+359 2 984 02 96 e-mail: flymore@air.bg www.air.bg</p>
	<p>Varna Airport Office</p> <p>Varna Airport Terminal 2, Departures <i>Working hours: Opens 2 hours prior to scheduled departure</i></p>	<p>phone: +359 52 573 321 fax: +359 52 501 039 e-mail: varna@air.bg www.air.bg</p>
	<p>Varna City Office</p> <p>55, 8-mi primorski polk blvd <i>Working Hours:</i> Monday - Friday 09:00 - 17:00 Local time (lunch break: 12:30 p.m. - 1:30 p.m.)</p>	<p>phone: +359 52 651 101 e-mail: varna_city@air.bg www.air.bg</p>
	<p>Shumen City office</p> <p>Shumen, Patleyna 10 str. Monday-Friday: 09:00-17:00</p>	<p>phone: +359 887 84 01 71 e-mail: shumen@air.bg www.air.bg</p>
<p>BRU</p> 	<p>Belgium, Brussels</p> <p><i>Working hours:</i> Monday - Friday 10:00-19:00 Local Time</p>	<p>phone: +32 470 401 260 e-mail: brussels@air.bg www.air.bg</p>
<p>BER</p> 	<p>Germany, Berlin</p> <p>Bulgarian Air Tour Leipziger str 114-115, 10117 Berlin, Germany <i>Working hours:</i> Monday - Friday 09:00-18:00 Local Time</p>	<p>phone.: +49 30 2514405 +49 30 2514460 fax: +49 30 2513330 e-mail: info@berlin-bat.de www.air.bg</p>

<p>LON</p> 	<p>United Kingdom, London</p> <p>Airport office Heathrow Ticket Pod 3 (Zone G) Terminal 4 Heathrow Airport TW6 3FB <i>Working hours:</i> Monday - Friday 09:30 - 17:30 Local Time</p>	<p>phone: +44 208 745 9833 +44 788 966 4174 e-mail: LHR@bulgaria-air.co.uk www.air.bg</p>
<p>MOW</p> 	<p>Russia, Moscow</p> <p>City Office 3 Kuznetzkiy Most Str., Moscow, 125009, Russia <i>Working hours:</i> Monday - Friday: 09:00-13:00/14:00-18:00 Local Time Saturday: 10:00-14:00 (between June and September) Temporarily closed</p>	<p>phone: +7 49 5789 9607 e-mail: ticketmow@air.bg moscow@air.bg www.air.bg</p>
	<p>Airport office Sheremetyevo airport, Terminal F, fl. 2, ticket desks 10 and 14 <i>Working hours:</i> Opens 2 hours before flight Temporarily closed</p>	<p>e-mail: svoapfb@mail.ru www.air.bg</p>
<p>TLV</p> 	<p>Israel - Tel Aviv</p> <p>Open Sky LTD 25 Ben Yehuda Str. Israel 63806, Tel Aviv <i>Working hours:</i> Sunday - Thursday: 09:00-17:00 Local Time</p>	<p>phone: +972 379 51 355 fax: +972 379 51 354 e-mail: annie@open-sky.co.il www.air.bg</p>
<p>USA</p> 	<p>Mailing Address: 1819 Polk St #401 San Francisco, CA 94109 <i>Working Hours:</i> Monday - Friday 9am - 5pm, Saturday - Sunday 9am - 1pm (EST)</p>	<p>phone: 1-855-FLY-TO-BG (359-8624) e-mail: tickets@bulgariaairusa.com www.air.bg</p>
<p>VIE</p> 	<p>Austria, Vienna</p> <p>Intervega Reisen Tiefer Graben 9, A-1010 Wien, Austria <i>Working Hours:</i> Monday - Thursday 09:00-17:30 Local Time Friday 09:00-17:00 Local Time</p>	<p>phone: +43 1 5352550 0 900 220013 (domestic line) fax: +431 5352552 e-mail: intervegereisen@aon.at office@intervega.at www.air.bg</p>

BOUTIQUE YACHT MANAGEMENT SERVICES

**Harnessing the power of technologies, knowledge & expertise.
New Build Project, Technical & Drydocking, Refit, Interior, Crewing,
Operational & Financial Management.**

www.siriusmaritimegroup.com

Hamburg | Athens | Varna | Zagreb | Barcelona | Palma | Antibes | Tallinn

office@siriusmaritime.eu

[siriusmaritimegroup](https://www.facebook.com/siriusmaritimegroup)

[siriusmaritimegroup](https://www.instagram.com/siriusmaritimegroup)

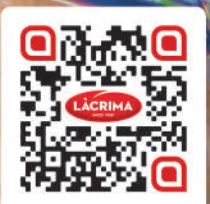
[siriusmaritimegroup](https://www.linkedin.com/company/siriusmaritimegroup)

LÀCRIMA

SINCE 1959

Summer temptation!

FOLLOW US

VIEW CATALOG